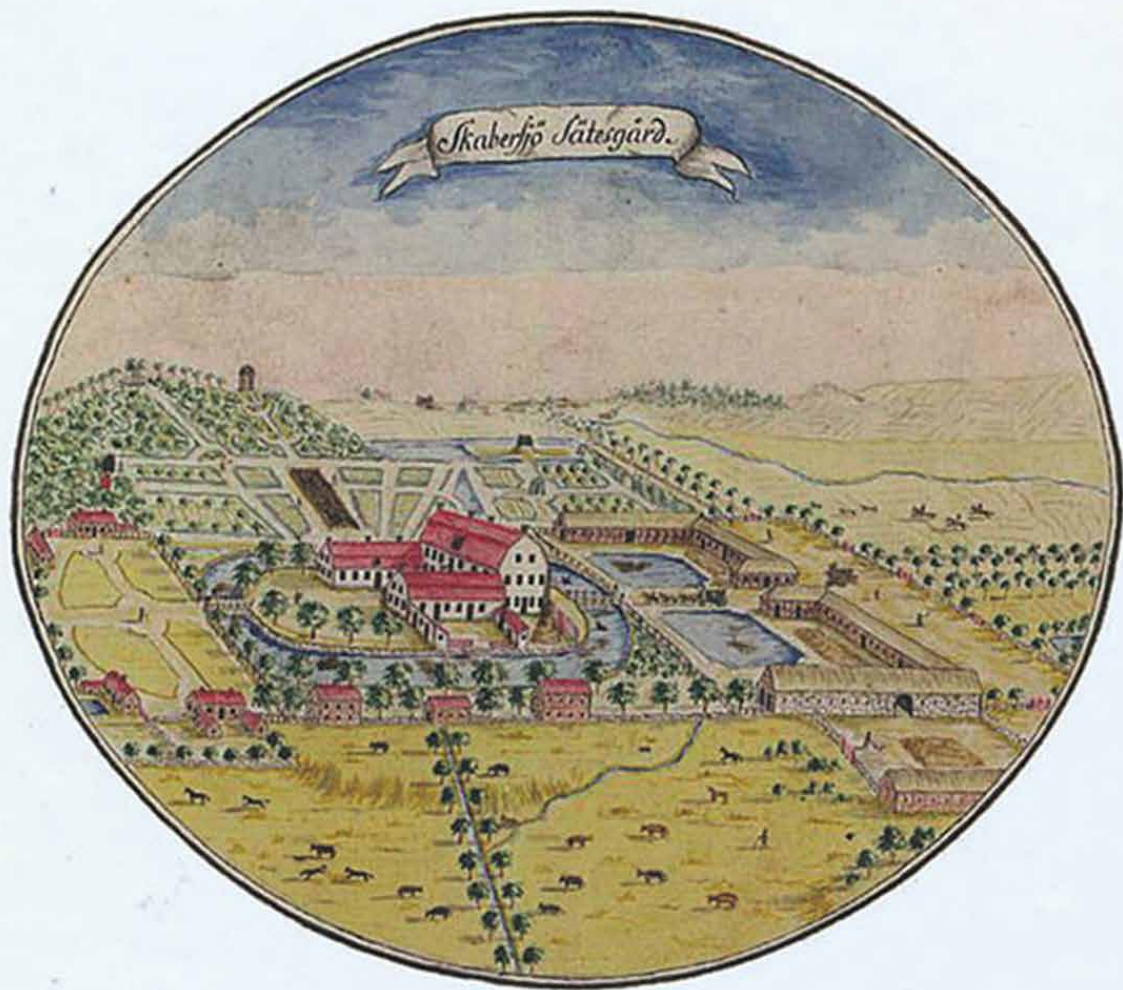

Årsbok 2013

Föreningen Svedala-Barabygden

Bild på bokens framsida:

Skabersjö enligt Anders Sigfrid Rålamb, 1780-tal.

Läs mer i artikeln **LANDSKAP OCH ALLÉER I SVEDALA KOMMUN.**

Adelns landskap på 1700-talet till i dag.

Av Patrik Olsson

Bilder på bokens baksida:

Överst Baras och Svedalas gamla kommunvapen

före sammanslagningen 1977 och därunder

Svedalas nuvarande kommunvapen.

© 2013 Föreningen Svedala-Barabygden

Redaktionskommitté:

Kjell Bergman, Jan A Johansson, JanAnders Persson och Mats Olsson.

Bildbearbetning och grafisk formgivning: Mats Olsson.

Tryckeri:

Norra Skåne Offset AB, Hässleholm

ISSN 1653-0454

ISBN 978-91-979853-2-1

INNEHÅLL

Landskap och Alléer i Svedala Kommun.

Adelns landskap på 1700-talet till i dag.

Av Patrik Olsson 5

Från ollonskog till pelarsal

Förändring i Skabersjös skogar under 300 år 20

Skulpturen sittande flicka

Av Carina Engström 30

En ung fransmans besök i Börringe på 1600-talet

Av Ingemar Oscarsson 32

”Per polis minns mer

Av Per Jystrand 45

Karl ”Kalle” Karlberg

Av Jan Anders Persson 56

Vem var Johan Borg

Försök till porträtt av en nästan bortglömd Svedalapolitiker

Av Christer Neleryd 70

”De tyckte allt var vackert”

Om Bökeberg och baltutlämningen

Av Jan A Johansson 82

Hubertusjakten

Av Bertil Lundahl 94

I tidningen för 50 år sedan - 1963

Av Kjell Bergman 104

Från Arkivet

Av Mats Olsson 118

FÖRORD

Detta är vår tionde årsbok. När vi började ge ut vår årsbok befarade vi att författarna så småningom skulle bli allt färre för varje år. Resultatet har blivit det rakt motsatta, så till sen grad att vi har funnit ozz nödsakade att ställa flera gedigna och välskrivna bidrag på väntelistan för kommande årsböcker. Tillströmningen av artiklar har glatt oss, samtidigt som vi med tungt hjärta har fått meddela några förgattare om platsbritten. Å andra sidan bådär det gott vad gäller årsbokens fortsatta liv.

Som alltid försöker vi göra årsboken så bred och variationsrik som möjligt. Samtidigt som vissa författare återkommer så tillkommer också nya, lika glädje i båda fallen. Vårt kontaktnät har vidgat sig och de olika aspekterna på Svedala lokalhistoria förefaller outtömliga. Lite skrytsamt vågar vi påstå att vår årsbok har fått ett gott rykte, även utanför Svedala.

I år bjuder vi läsarna på kunskaper om kulturlandskapet runt Svedala och hur detta vuxit fram utifrån medveten planering. Vi får veta vem personen var bakom ett gatunamn och om en fransman som en gång reste genom våra trakter. Vår nyblivne vice ordförande, Jan A Johansson, har forskat om hur Bökeberg för en kort tid blev en del i ett större händelseförlopp under Andra Världskrigets slutskede. Per Jystrand och Bertil Lundahl återkommer med nya minnen och berättelser och Carina Engström berättar om ”Flickan på bänken”.

På insidan av den bakre pärmen i denna årsbok finns en CD, som ackompanjemang till Jan Anders Perssons artikel om Kalle Karlberg. Med hjälp av hans efterlevande har Jan Anders gett en bild av denne välkände svedalaprofls hela livshistoria. Många svedalabor har dansat till hans musik eller minns när han levererade deras första TV-apparat.

Enligt en nästan härdvunnen ordning återkommer undertecknad med ett axplock av vad som man kunde läsa i tidningen för 50 år sedan. Året 1963 var ett händelserikt år, både lokalt och internationellt.

Som alltid avslutas vår bok med Mats Olssons skörd från bildarkivet. Sture Falheds fotodonation berikar vår lokalhistoria och snart är den uppordnad, skannad och katalogiserad.

Mats har också, likt tidigare år, gett vår årsbok dess tilltalande grafiska utformning. Vi hoppas att våra läsare ska bibringas både kunskap och underhållning.

För Föreningen Svedala-Barabygden
Kjell Bergman
ordförande

LANDSKAP OCH ALLÉER I SVEDALA KOMMUN.

Adelns landskap på 1700-talet till idag

Av Patrik Olsson

Artikeln kommer att diskutera och analysera det sociala och symboliska landskapet med fokus på *adelns* sociala landskap. Med sociala och symboliska landskap menar jag en syn på landskapet som inte är strikt ekonomiskt rationell med ögat på produktionssiffror. Det handlar istället om produktion av ett landskap med stil, status, estetik och traditionella värden. Då jag har denna inriktning kommer kartan och bilden att bli en viktig källa, varvid artikeln innehåller ett rikt bildmaterial. Jag kommer bland annat att visa hur olika ett original (koncept) kan vara jämfört med kopian/avritningen (renovationen).

I Svedala kommun ligger flera av de riktigt anrika och mäktiga godsen, där kanske Skabersjö med släkten Thott särskilt utmärker sig. Av denna anledning kommer en fallstudie över Skabersjö att dominera artikeln, som tar sitt avstamp i början av 1700-talet. En företeelse som fick sitt genombrott under 1700-talet, i synnerhet dess andra hälft, var planterandet av alléer. Av allt att döma saknades alléer dessförinnan, vilket det finns flera anledningar till. De skånska krigen avslutades inte förrän runt 1710 i Skåne. Dessförinnan var det i stora delar av landskapet oroliga tider och delar av det skogklädda skånska landskapet hade avverkats. Även bebyggelse påverkades, med nedbrända gods och gårdar.

Alléer förknippas av många i första hand med godslandskapet, vilket givetvis är korrekt. Alléer har dock funnits även i andra landskap och för vissa delar av Skåne är allén ett karaktäristiskt landskapselement, inte minst på slätten där pilallén har kontinuitet sedan mitten på 1700-talet. Alléer har också funnits runt flera av de skånska städerna. Även här användes trädslaget pil i första hand och de första alléerna planterades runt år 1750.

En annan företeelse som artikeln också kommer att diskutera är djurgårdar/djurhagar/jaktparker. En djurgård var ett för jakt särskilt inhägnat område där viltvård bedrevs. Jakt har sysselsatt adeln sedan medeltiden och det är ingen slump att slott och herrgårdar ofta är placerade i trakter mellan slätt och skog, eftersom tillgången på attraktiva jaktmarker varit, och fortfarande är, en viktig del i sällskapslivet.

I detta landskap, ofta benämnt mellanbygd eller risbygd, fanns tillgång till såväl åker och äng som betesmark, samtidigt som här fanns lövskogar där man kunde bedriva jakt. Delar av Svedala kommun präglas av detta landskap. I sammanhanget är etnologen Åke Campbells avhandling från 1928, *Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet*,

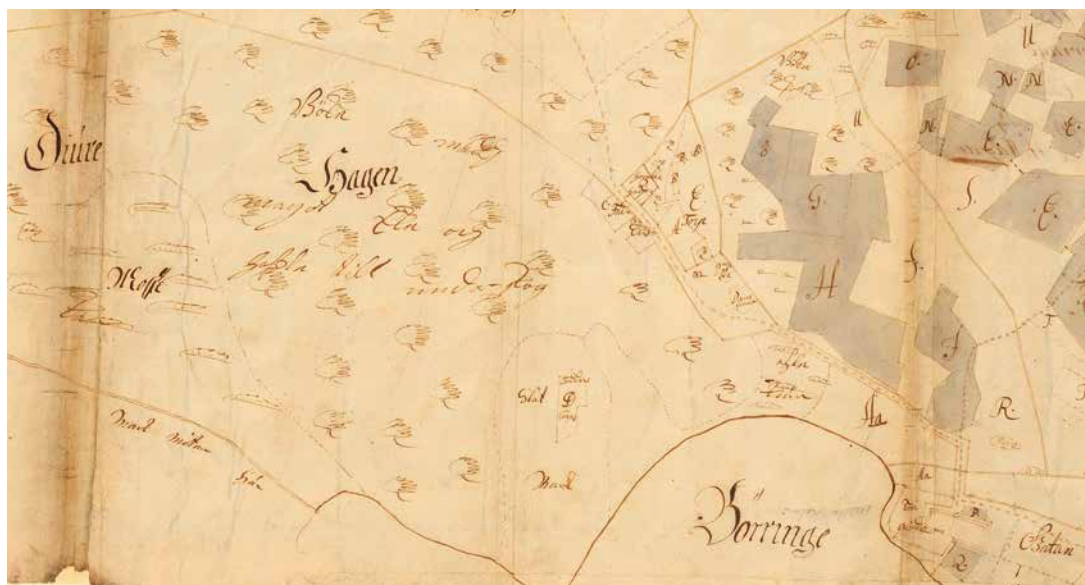
en värdefull källa. Campbell delar in Skåne i etnografiska områden utifrån odlingsystem, byggnadsskick och hägnadsformer. Godslandskapet vid Svedala inbegrips till stora delar inom ”Romeleåsens skogsbygd”. Campbell beskriver bl.a. att Skabersjö socken har skog och betesmark i sina östra delar. Samtidigt skall man vara medveten om att flera av Skabersjös underliggande byar var belägna i slättbygden. Detta är en anledning till varför helheten i landskapet är viktig att förstå. De stora godsens önskade tillgång till marker, dels för nöjen såsom jakt, men även för produktion.

Godslandskapet i Svedala-Barabygden är delvis gammal och delvis ny. Före 1600-talet ägde kronan mycket mark i trakten, inte minst skogsmark som användes för jakt i hög grad. Efter det att kronan förlänat stora markområden återstod i stort bara Torups skog. Beskrivningar skildrar hur såväl jaktvård som skogsvård blir betydligt sämre då skogarna hamnat hos enskilda ägare istället för en stor och mäktig – kungen. De tidigare omfattande ekskogarna var i början av 1700-talet till stora delar nedhuggna, även vid Torup. Här beskrivs dessutom hur även bokskogen vid gården blivit avverkad.

Någon skogshushållning eller skogsvård verkar inte ha bedrivits inom området. Campbell menar att skogen decimerats på grund av den närbelägna slättens behov av virke och timmer samt skogsskövling i samband med de skånska krigen. Krigsskövlingarna drabbade uppenbarligen såväl godsens marker som kungens. Generellt kan konstateras att skogarna användes för viss försäljning av skogsprodukter samt uppfödande av olika sorters boskap, t.ex. ollonsvin. I huvudsak sågs skogarna dock som en enda stor nöjespark, där kungen och adeln kunde jaga. Detta var första prioritet. Jakten var dessutom något som upptog de underliggande böndernas tid, eftersom de var tvingade att biträda vid jakten under två-tre veckor, vilket ofta sammanföll med bärgandet av skörden. Bönderna fick också låta inkvartera inresta jägare som försågs med mat och dryck.

Djurhagen vid Börningekloster 1709. Avritning eller renovation Källa: LmS, Börninge socken, Börninge kloster nr 1, geometrisk avmätning, akt L37-5:1, 1709.

Djurhagen vid Börningekloster 1709. original, koncept-version. Källa: LmM, Börninge socken, Börninge säteri, mätning, akt 12-bör-2a, 1709.

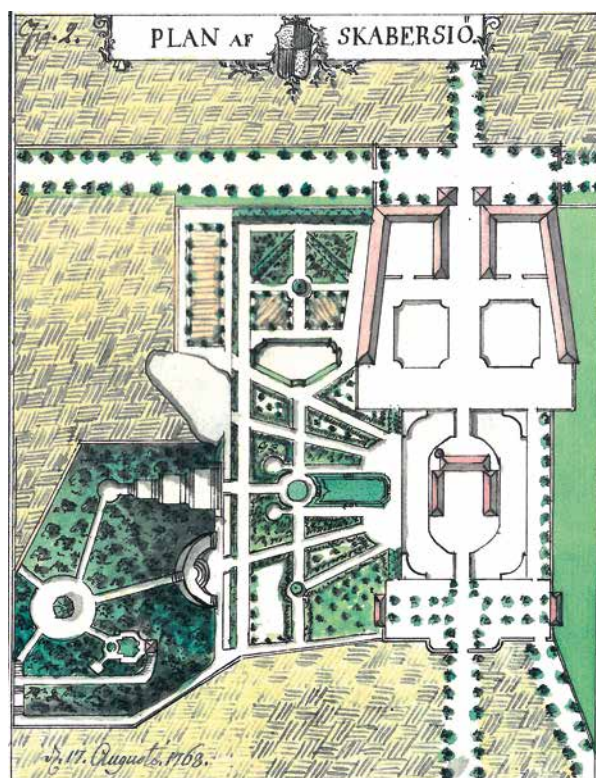
Skabersjö

Skabersjö är omnämnt redan under 1300-talet. Dagens huvudgård uppfördes under 1600-talet och fick sitt nuvarande utseende genom en ombyggnad 1774-1783. Den tillhörande parken anlades av Adolf Fredrik Barnekow under 1760-1770-talet. Sannolikt planterades nu också de första alléerna vid Skabersjö.

Den äldsta bilden över Skabersjö är från 1680-talet. Bilden visar slottet med vallgrav, ekonomibyggnader och delar av den trädgård som då fanns. Eftersom det omgivanade landskapet inte är avbildat går det inte att med säkerhet konstatera huruvida det fanns alléer som ledde in till Skabersjö eller inte.

Källa:
von Burman
1756.

"Plan af Skabersjö"

Källa: UUB, Barnekow & de Geer 1768.

Bilden över Skabersjö av A F Barnekow från 1768 är den äldsta bild som indikerar alléer. Det är dock, åtminstone delvis, en planritning, vilket innebär att vi inte med säkerhet vet om det som finns på bilden även fanns i verkligheten 1768 eller enbart var på ett planstadium. Vi kan dock konstatera att i Barnekows ideal fanns det alléer utmed alla infartsvägar.

Lantmätaren Gillberg skrev om Skabersjö i sin beskrivning över Malmöhus län år 1765 att trädgården är "dels gammal och dels nyligen anlagd och utvidgad"¹. Vidare av intresse kan vara att Skabersjö ansågs

ha "tillräckelig skog". Jag tolkar Gillberg som att landskapet var under omvandling.

Den äldsta lantmäterikarta som ger oss vägledning är en avmätning av inägomarken till Skabersjö år 1768-1769. Det framgår tydligt att landskapet är under omvandling och beskrivningen till kartan förklarar vad som är gjort. Här står bl.a. om nyanlagda vägar och gårdsgårdar och det poängteras att de är rätlinjiga. Det linjeräta landskapet var vid denna tid en viktig del i att uppnå ett ordnat landskap. Det geometriska landskapet ansågs vara det vackra landskapet. Ju mer människans hand var synlig i landskapets strukturer, desto skönare landskap.

Såväl karta som beskrivning omnämner en planteringshage, sannolikt en plats för att driva upp egna träd som så småningom kunde planteras ut på ägor, i exempelvis alléer. Trädbristen var som tidigare omnämnts stor, inte minst tillgången till uppstammade alléträd, varvid godsens själva fick anlägga egna trädskolor med syftet att på sikt kunna plantera ut träden i t.ex. alléer.

¹ Gillberg, 1765, s. 169.

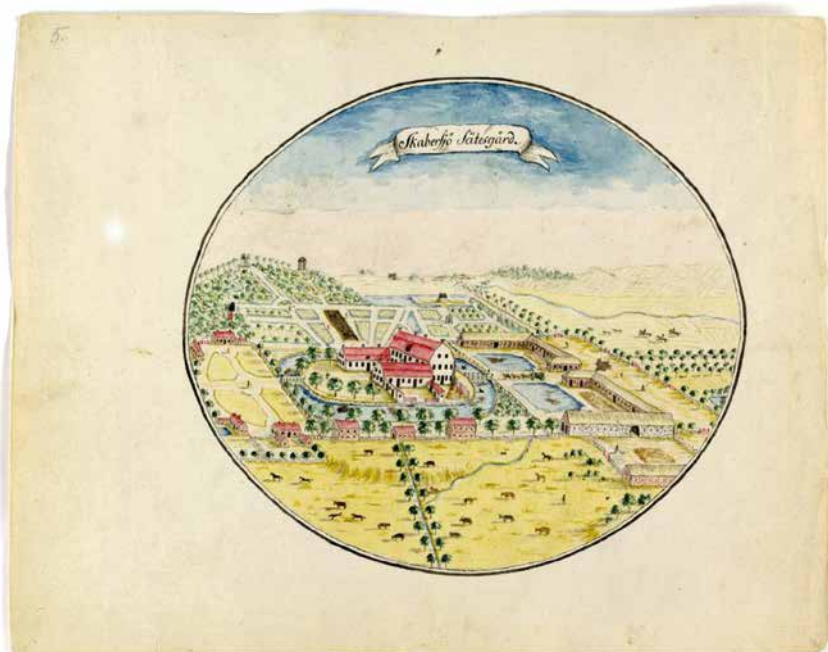
Beskrivningen saknar en mera specifik information om innehållet i planteringshagen, däremot finns i den så kallade *Pistolvången*, en liten planteringshage med ask. Alléerna som är markerade på kartan omnämns i beskrivningen, men utan vidare information. Eftersom även denna bild visar ett delvis planerat landskap går det fortfarande inte att fastställa om alléerna fanns 1768 eller om de var på planeringsstadiet. En jämförelse med Barnekows plan uppvisar flera skillnader. Särskilt anmärkningsvärd är den dubbelradiga allé som på kartan leder in till huvudgården från väster. Den är på Barnekows plan markerad som en vanlig allé.

Dessutom finns en allé markerad i den så kallade Enghagen som leder in till gården i nord-sydlig riktning. Denna finns inte alls markerad på Barnekows plan. Ingen av de båda omnämnda alléerna löper egentligen utmed en väg utan kan nog mera tolkas som siktstråk och platser för promenader i landskapet. Barnekow har ytterligare fyra alléer markerade som samtliga saknas på lantmäterikartan. Som nämnts ovan är vägarna överlag linjeräta och dessutom försedda med rundlar vilka hade som syfte att ytterligare förhöja intrycket av godset.

Skabersjö gårds inägor 1768. Källa: Skabersjö gårdsarkiv,

Skabersjö är också med på en av Anders Sigfrid Rålamb's "vedutor" från 1780-talet. Även hans bild kan vara en avritning av tidigare planer. En närmare studie av bilden uppvisar ett blandat resultat jämfört med de två tidigare analyserade bilderna. De båda alléer som finns med på lantmäterikartan är avtecknade här. Dessutom finns en allé utmed landsvägen förbi Skabersjö och söderut (bilden har norr nedåt). Den är inte markerad på lantmäterikartan, men väl på Barnekows plan.

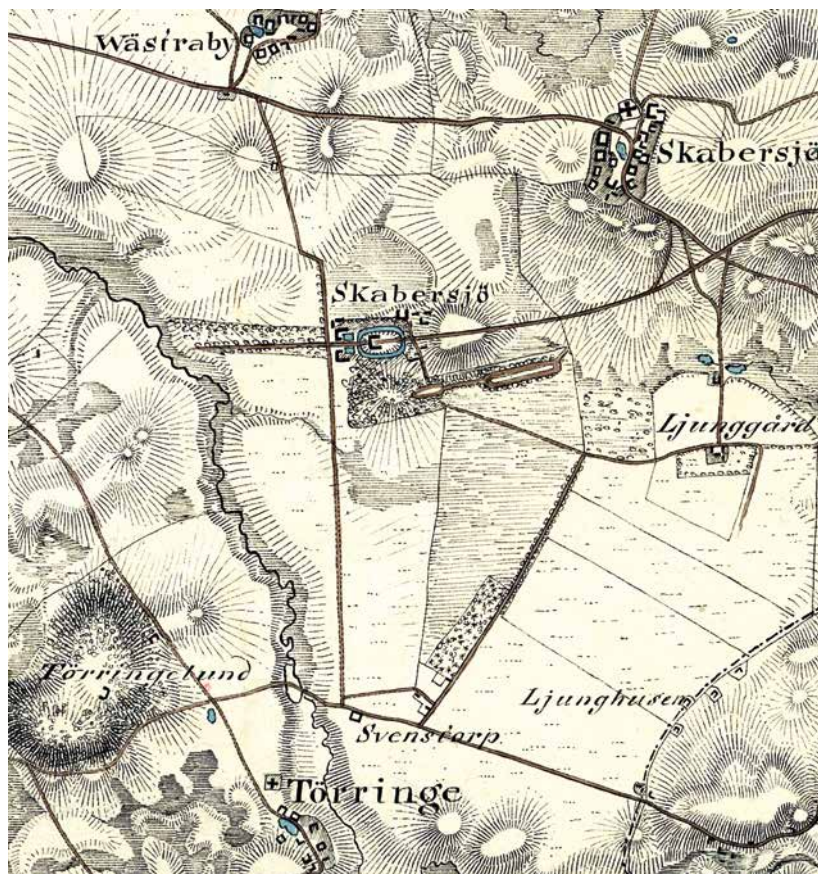

Skabersjö enligt Anders Sigfrid Rålamb, 1780-tal.

Nästa bild är en militär topografisk karta från 1812-1820, benämnd Skånska rekognosceringskartan. Hela Skåne, förutom de mest nordliga delarna, karterades under 1810-talet på grund av Napoleon-krigen. Eftersom kartan är en militär karta visar den topografiska förhållanden såsom löv- och barrträd och därmed också alléer. Kartan visar ett landskap där alléerna delvis är markerade på ett annorlunda sätt, jämfört med de äldre bilderna. Till att börja med är det sannolikt att kartan är verklighetstrogen, eftersom det inte helt saknas lövträdsmarkeringar på kartan. Det är inte heller en plan som de tidigare bilderna varit. Kartan visar lövträd utmed vägarna, i såväl alléer som trädrader (enbart på en sida om vägen). Här finns en ny allé utsatt som saknas på de äldre bilderna, nämligen en allé utan direkt fysisk koppling till gårdstomten, sydöst om slottsmiljön. Dess funktion går inte att förklara utifrån kartan, utan ett yngre kartmaterial krävs för

att uttolka dess syfte. Allén leder till en inhägnad rektangulär skogsdunge och syftet kan ha varit att nå denna plantering via en allé. Varför den inte har någon koppling till Skabersjös park går däremot inte att förstå. Det som man annars kanske mest reagerar på är avsaknaden av infartsalléer utmed vägarna förbi godset, såväl söderut som norrut (den senare vägsträckan har dock en trädrad markerad). Det finns inte heller någon allé utmed vägen mot Skabersjö by.

Skabersjö karterades återigen 1839 och återigen förbryllar kartorna. Denna gång

Källa: KrA, Topografiska kårens/Generalstabens topografiska avdelnings kartor, 52c. Skånska rekognosceringskartan, blad I.Ö.207, 1812-20.

är de än svårare att tolka, eftersom det finns olika versioner av samma karta. När lantmätaren var ute och karterade landskapet blev resultatet ett original, en så kallad konceptkarta. Denna kopierades, d.v.s. ritades av minst en gång, ibland tillverkades två kopior. Originalen förvarades i det lokala lantmäterikontoret i provinsen, d.v.s. i Malmö.

En kopia skickades till Stockholm och en till ägaren, Skabersjö. I detta fall verkar ingen kopia ha skickats till Stockholm. Åtminstone finns det idag bara två exemplar av kartan, en som förvarats i Malmö och en på Skabersjö. Versionerna skiljer sig åt på flera sätt avseende alléernas utsträckning. Något som gör dessa lantmäterikartor extra intressanta är att även juridiska gränser är markerade. Dessa gränser är ofta nödvändiga att förstå för att kunna förklara alléernas utsträckning. Nästan samtliga alléer startar vid en särskild punkt i landskapet, ofta en gräns. Genom att träda in i allén träder besökaren även in i en ny domän, en ny administrativ enhet. Resenären vet nu också att detta är början på slutet på en kanske lång resa, där målet nu hägrar i slutet av allén. Denna punkt eller gräns har således en tydlig koppling till slutmålet för allén, herrgårdens gårdstomt med hus, park och trädgård. Det är dessutom ofta ett faktum att allén planterats vid en särskild tidpunkt då godset förändrat landskapet genom en landreform, då exempelvis gränsen har rätats.

Konceptkartan har för ovanlighetens skull även med vägnätet som leder till Skabersjö by och här finns en komplett allé markerad. Allén slutar i en gräns mot byn. På den avritade kartan börjar allén vid det så kallade pistolhuset. På samma karta finns nu en allé utmed landsvägen och norrut. På konceptkartan börjar denna allé betydligt längre norrut. På Skånska rekognosceringskartan är Ljunggården markerad. Kartorna från 1839 har ingen allé markerad med runda ringar, istället finns här en ”grön vägg” utritad och texten ”Ljunggårds-allén”. Detta sätt att utrita en allé är ovanligt och kan tyda på att det inte var fristående träd utan en mera tuktad allé, kanske en allé som var formklippt som en häck. Som tidigare beskrivits var ordning och människans makt över landskapet ett tydligt och klart mål. Få formklippta alléer har regelbundet beskurits in i våra dagar, vilket gör det svårt att förstå hur de en gång har sett ut. Kyrkoallén vid Övedskloster är ett undantag som visar en än idag klippt allé.

Kyrkoallén vid
Öveds-kloster
Källa: Regionmuseet
Kristianstad.
Foto Moa Karlberg.

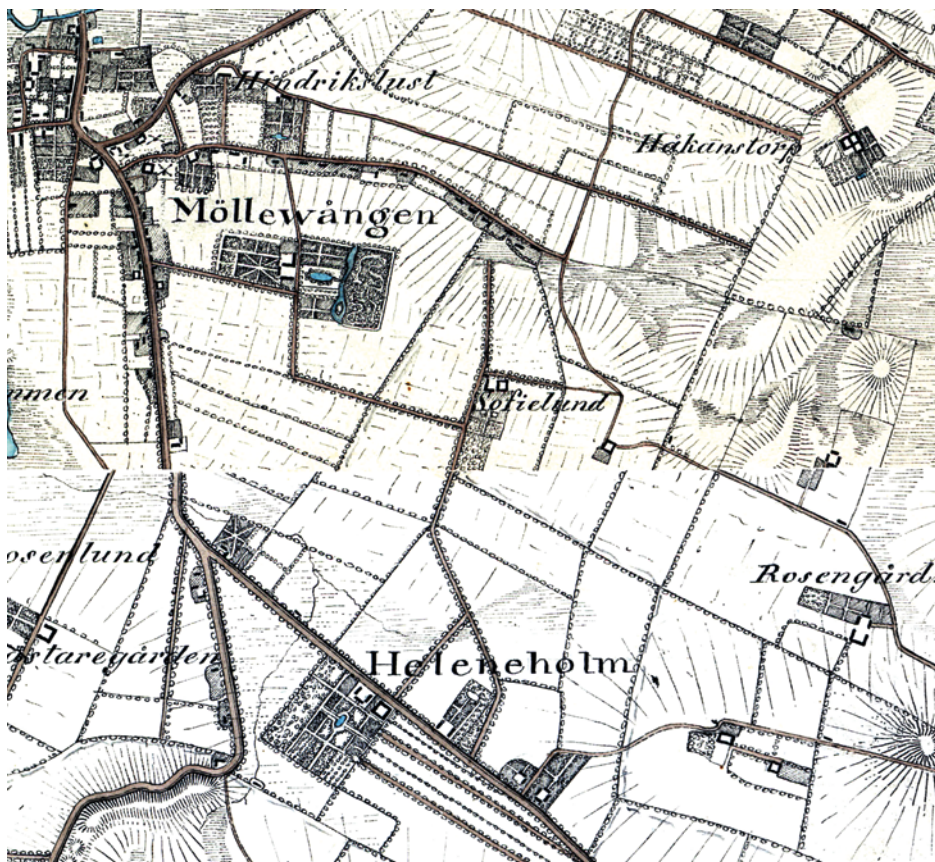
RA, Rikets allmänna kartverk, fältmättnings-koncept till generalstabens topografiska karta södra verket, blad Ystad, 1858.

Den yngsta karta som presenteras i denna artikel är Topografiska kårens konceptkarta från 1855. Även denna är således en militär topografisk karta, samtidigt som några administrativa gränser är markerade. Kartan visar ett landskap där allébeståndet nu äntligen har nått en utsträckning som man kanske väntat sig även på det äldre kartmaterialet. Samtidigt är allésystemet inte komplett utan luckor existerar liksom ibland enbart trådrader. Det motsatta finns också i form av Ljunggårdsallén med dubbla rader utmed vägen sydost om parken. Kartan uppvisar stora likheter med 1839 års lantmäterikarta samtidigt som skillnader ännu en gång kan noteras. Allésystemet sträcker sig nu, för första gången, söderut mot Törringe och genom Svenstorp. Den uppmärksamme har säkert redan noterat järnvägen genom Skabersjö ägor. Denna är inritad i efterhand.

Sofielund

Sofielund är värt en omnämnande, även om denna herrgård var belägen strax utanför Malmö, i Västra Skrävlinge by. Det som är anmärkningsvärt med Sofielund är att den är en av de första gårdarna som bildades genom ett så kallat partiellt enskifte inom storskiftesreformen. Detta innebar att gården bröts ut från Västra Skrävlinge by och lades i ett enda skifte med all den egna marken runt omkring gården. Enskiftet ägde rum 1786 och initiativtagare var ägaren, Tage Thott på Skabersjö, som vid denna tid även var landshövding i Malmöhus län och stark förespråkare för det partiella enskiftet. Han sålde dock gården efter endast sex år till handlanden Hans Bauert som 1795 uppförde huvudbyggnaden. Det var under Bauerts ägande gården fick sitt namn, efter Bauerts fru, Sophia Charlotta af Trolle.

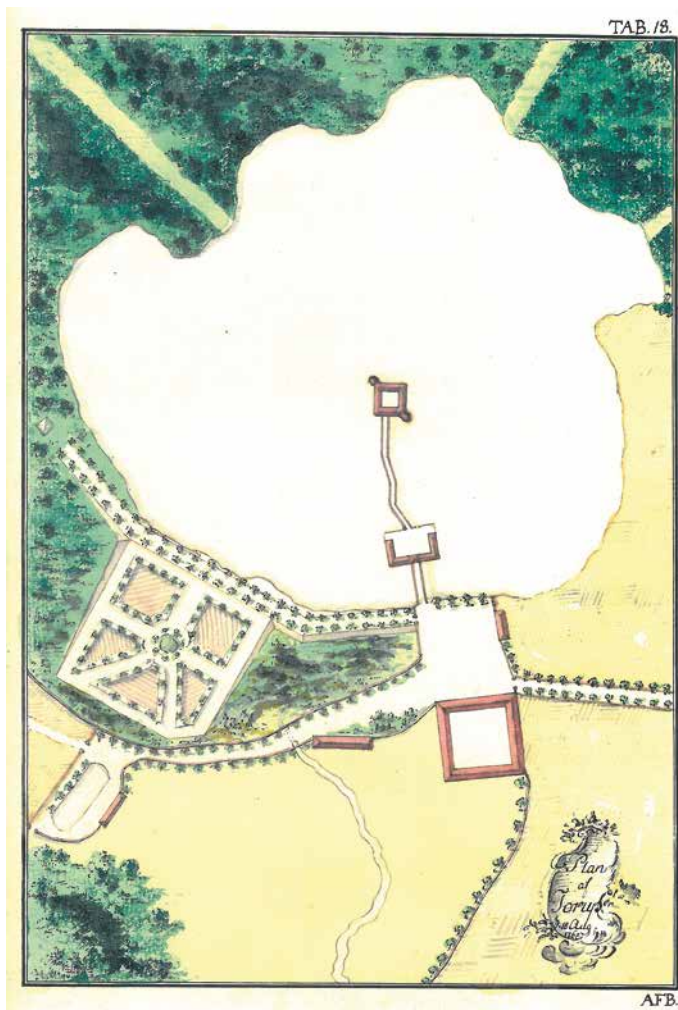
Källa: KrA, Topografiska kårens/Generalstabens topografiska avdelnings kartor, 52c. Skånska rekognosceringskartan, blad I.W.206, I.W.207, 1812-20.

Torup

Barnekows färglagda plan är den äldsta bild som visar alléer vid Torup. Som tidigare diskuterats vet vi dock inte vad som fanns och vad som var plan. Bilden visar också enbart landskapet strax invid Torup, vilket innebär att den inte ger någon kunskap om dagens bokallé. Något annat som är intressant att notera är placeringen av Torups borg i relation till de siktgator som huggits ut i skogen. Samtliga sammanstrålar i borgen, vilket självklart också var syftet. Siktgator, eller uthuggna stråk i skogen, kan delvis sägas vara en föregångare till allén och de omnämndes ofta såsom en allé.

I detta fall behövde allén sålunda inte vara planterad, utan kunde också bestå av uthuggna gröna väggar.

Det viktigaste var att den som gick en promenad här var omgiven av grönska. Detta är en orsak till att planterade träd vid bara en sida om en väg inte bör kallas för allé (ensidig allé). Detta är istället en trädrad.

Torup 1768.

Källa: UUB, Barnekow & de Geer 1768.

Vid Torup finns idag en anmärkningsvärd allé, eftersom trädslaget är bok. Trots att stora delar av den skånska skogsmarken under lång tid karaktäriserats av bokskogen har nästan inga alléer av bok planterats. Inte ens i parker har boken fått något fäste. Till alléer, häckar och bersåer har istället avenbok använts. Kanske har man sett just bok som just ett vanligt skogsträd och då fick den stanna där.

Majestätisk bokallé vid Torup.

Källa: Gunnar och Henning Weimarck/SNF Skånes arkiv, 1954.

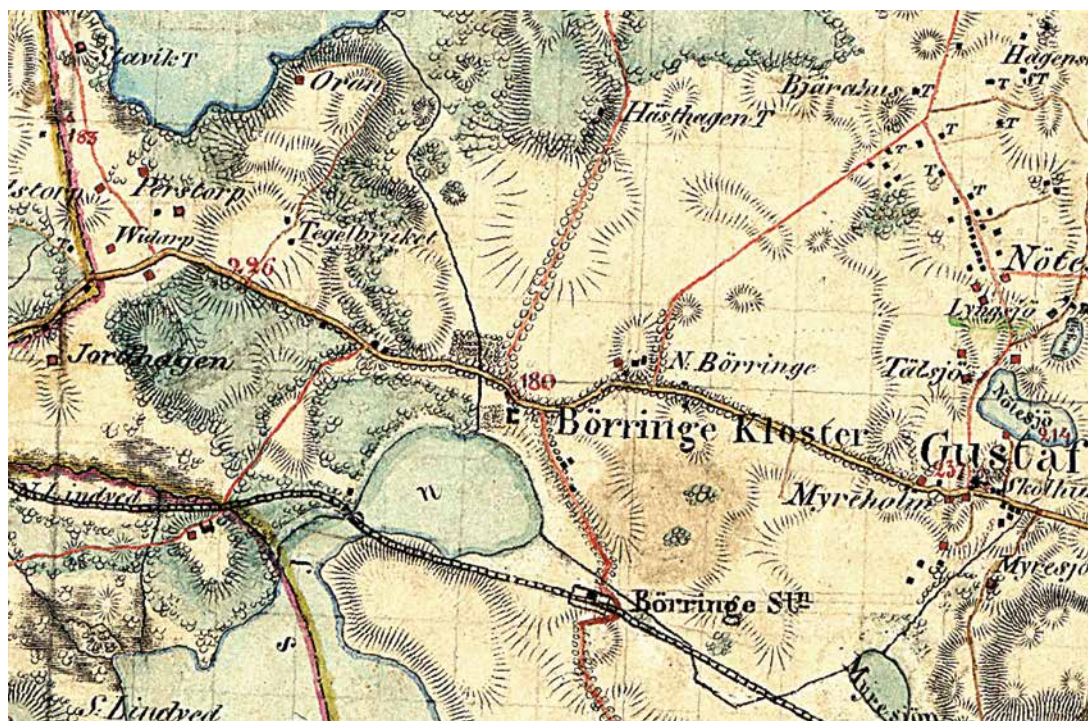
Börtingekloster

År 1605 förlänades Sigvard Grubbe Börtingekloster där han bl.a. genomförde stora utdikningsföretag. Vid Börtinge fanns viktiga jaktmarker som Kristian IV var intresserad av. Skogvaktarna såg till så att inga djur sköts och att inga getter kom in i skogarna. År 1615 fick Grubbe en befallning att anlägga en gårdsgård till djurhagen mellan Börtinge och Lindholmen. I närheten finns idag en gård som heter Djurhagen. Beskrivningar finns också om jakt i hästhagen som tidigare varit gårdens djurhage. Av allt att döma

har det sedan medeltiden funnits en jaktpark i närheten av Börringekloster. I konung Waldemar II:s jordebok från 1200-talet beskrivs Börringe-Kloster som en av kungens jaktparker.

Josias Hegardt tog över 1742(-1745). Han var borgmästare i Malmö och hade år 1735 låtit plantera en pilallé mellan sin gård strax utanför Malmö och fram till stadsvallen. Det finns däremot inga belägg för att Hegardt planterade någon allé vid Börringekloster. År 1745 tog släkten Beck-Friis över godset och 1763 ökade han dess omfång och uppförde ett nytt Corps-de-logi. Kring sekelskiftet 1800 var Corfitz Ludvig Beck-Friis, tillsammans med Macklean, en stark förespråkare för enskiftesreformen.

När det gäller alléer saknas dessa på den Skånska rekognosceringskartan från 1812-1820. Först på Topografiska kårens konceptkarta återfinns alléer och de leder in till gårdstomten från vägar i samtliga fyra väderstreck. Notera också i den vänstra delen av kartbilden gården Jordhagen, som senare och idag benämns Djurhagen, är belägen vid den på kartan sid ? visade djurhage.

Landskapet vid Börringekloster 1858. Gården Jordhagen på kartan är idag åter benämnd Djurhagen vilket stämmer väl överens med platsens historia.

Källa: RA, Rikets allmänna kartverk, Fältmätningsskoncept till generalstabens topografiska karta södra verket, blad Ystad, 1858.

Ekjätte, cirka 610 cm i omkrets. Notera också den nyplanterade allén.

Källa: SNF Skånes arkiv, Bülow, början av 1900-talet.

Slutord

Sammanfattningsvis kan generellt konkluderas att landskapets utveckling i Svedala-Barabygden i stora drag stärker den bild som finns av det symboliska landskapets utveckling. Landskapet har sin grund i topografin som används för att åskådliggöra status, prakt och makt. Med hjälp av exempelvis allén kunde godsägare visa detta för besökaren. Det nya, ordnade och linjeräta landskapet skapades i huvudsak under perioden 1750-1850. Första delen av perioden rätades landskapet ut. Byggnader, liksom trädgårdar och parker, omgestaltades. Planer lades upp på omfattande alléplanteringar. Några alléer planterades i början av perioden, men flertalet anlades först under dess senare del. Det ordnade var detsamma som det sköna. Landskapet blev därför ett geometriskt landskap med rätlinjiga vattendrag, gränser och inte minst vägar. Vid vägarna i godslandskapet anlades förutom alléer även rundlar som ytterligare förhöjde makten och härligheten.

FRÅN OLLONSKOG TILL PELARSAL

Förändringar i Skabersjös skogar under 300 år

Av Jörg Brunet

Ingress

Skabersjö var bland de första godsens i Sverige som införde ett ordnat skogsbruk efter kontinental modell. Denna uppsats handlar om den första skogsindelningen på Skabersjö och hur denna har påverkat traktens skogar fram till våra dagar.

Godsen och skogen

Under medeltiden koncentrerades jordägandet i det danska Skåne till ett antal adelssläkter som så småningom flyttade sina huvudgårdar ut ur slättbyarna och närmare skogen. Mellan slätten och skogsbygden började ett godslandskap ta form med stora betesmarker och lövskogar för oxuppfödning, ollonsvin och jakt. Högsbogen av bok och ek disponerades av huvudgårdens ägare. Frälsebönderna behöll endast rätten till den övriga skogen, den så kallade lågsbogen, som bestod av björk, al och andra lövträd. Godsens bok- och ekskogar utnyttjades traditionellt för vedtäkt och kreaturen gick på bete om skogen utgjorde utmark. De flesta var "ollonskogor" där svinen skulle fetas under ollonår. Stora och bredkroniga träd ger den bästa avkastningen och dominerade i ollonskogarna. Ved och timmer fick man genom utvisning av enskilda stammar eller trädgrupper. De uppkomna mindre luckorna skulle sluta sig igen med hjälp av självföryngring. Med en ökande befolkning och därav betingad större avverkning och ökad påverkan av kreatursbete på utmarken under 1700-talet rubbades balansen i detta skötselsystem. Under 1800-talet ökade också efterfrågan på byggnadstimmer, medan den nya vallodlingen så småningom minskade behovet av naturbetesmark.

För att öka virkesproduktionen införde man därför ett systematiskt högsbogsbruk i Sverige, med början i de statsägda skogarna och på större privategendomar. Istället för plockhuggning infördes nu trakthyggesbruk och betesfred av hela bestånd, vilket gjorde föryngringsåtgärder mera storskaliga och rationella. En annan viktig skillnad mellan 1800-talets nya skogsbruk och 1700-talets skogsutnyttjande är den mer långsiktiga planering som skulle säkerställa en uthållig virkesförsörjning. En sådan planering förutsätter dels en tillförlitlig uppskattning av virkesvolym och årlig tillväxt och dels en noggrann kartläggning och indelning i årliga hyggesarealer.

Ett särskilt omfattande källmaterial som belyser detta systemsifte föreligger från Skabersjö gods i sydvästra Skåne (Brunet 2007, Brunet m.fl. 2012). Godset var 1838

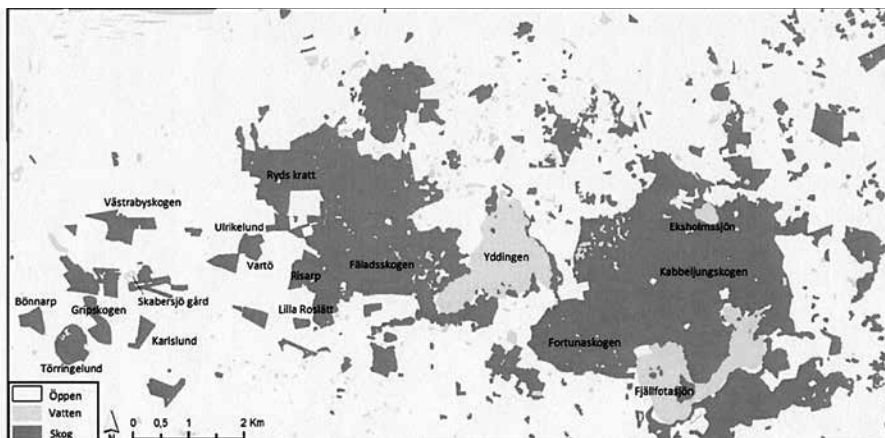
bland de första med att upprätta och omsätta en modern skogsbruksplan. Planen från 1838 finns i sin helhet bevarad i godsarkivet som numera är deponerat på Arkivcentrum Syd i Lund. Min studie utgår från denna plan, men omfattar även lantmäterikartor från 1700-talet och nyare skogsbruksplaner.

Skabersjö gård

Skabersjö gård ligger en dryg mil sydost om Malmö. Gården är känd som befäst plats sedan 1290-talet. Släkten Ulfstand sålde egendomen 1609 till Tage Ottesen Thott som då var Skånes störste jordägare och även ägde många andra gods. Efter en brand lät han 1629 återuppbygga Skabersjö slott som då fick den nedervåning som ännu finns kvar. I samband med skånska kriget 1675-79 blev gården indragen till den svenska kronan, men kom några år senare åter i släkten Thotts ägo där den har förblivit fram till idag. Mellan 1761 och 1824 ägdes gården av Tage Thott som lät genomföra en grundlig ombyggnad som gav slottet dess nuvarande utseende. Under hans sonson, Tage Kjell Thott, som ägde gården 1826-1866, upprättades den skogsbruksplan som behandlas i denna uppsats och en grundlig kartläggning av hela godset genomfördes. Den nuvarande ägaren är greve Peder Thott och gården omfattar idag ca 3 600 ha, varav 1 700 ha är skog.

Skabersjö gods skogar ligger på kuperad moränmark mellan Söderslätt och Lundaslätten och är belägna i tre olika delområden:

- Området runt Skabersjö gård där de små skogsbestånden ligger insprängda i jordbrukslandskapet.
- Ryds kratt och Fäladsskogen, väster om Yddingesjön, som idag bildar ett stort sammanhängande skogsområde med Torups bokskog angränsande i norr.
- Fortuna- och Kabbeljungskogen norr om Fjällfotasjön.

Skogsområden
på och kring
Skabersjö gods.

EDVARD SVANENKIOLD OCH SKOGSINDELNINGEN 1838

Det danska skogsbruket var under 1800-talets första hälft mer utvecklat än det svenska och Skabersjö gods anställde 1838 den danske statsskogstjänstemannen Edvard Svanenkiold för att upprätta en modern skogsbruksplan. Svanenkiold, som annars var förvaltare av det sjätte Cronborgs revir på Själland, arbetade med skogsindelningen mellan 1838 och 1840. Planen innehöll omfattande beståndsuppgifter och en skötselplan som skulle gälla under en 40-årsperiod. I samband med skogsindelningen skedde även en detaljerad kartläggning av hela godset år 1839 som utfördes av lantmätaren Ludvig B. Falkman, sedermera chef för lantmäteriet.

I inledningen till planen skrev Svanenkiold följande om greve Thotts motiv för att reformera skogarnas skötsel: ”Som sand Ven af Skovene, og ikke ubekjendt med den betydelige Kapital-Vaerdie de indbesatte i dere Skjød, kunne han ikke med Ligeegyldighed taenke sig deres succesive Forringelse, og besluttede derfor at blive deres Beskytter”. Svanenkiold ville införa ett uthålligt skogsbruk och avslutade sin skogsindelning med följande ord: ”Under Forudsætning af, at denne Forstindretning overholdes og følges, har man sikkert Nutid og Fremtid en regemaessig og vedholdende Benyttelse af Skovene, saameget som det er nødvendigt og mueligt”.

År 1838 bestod Skabersjöes skogar till största delen av dels välsluten och dels glesare 80-200-årig bokskog. Baserad på Falkmans nya kartor delade Svanenkiold in skogsområdena i 20 någotsånär jämnstora avdelningar efter naturliga gränser. Underavdelningarna utgjordes av bestånd med likartad ålder och trädslag. Bokskogsskötseln som Svanenkiold införde var avancerad och liknade i mycket dagens bokskogsbruk. Han utgick från en omloppstid på 120 år och använde sig av bonitets- och tillväxttabeller för att beräkna framtida virkesvolymen.

I föryngringarna skulle råda betesfred fram tills plantorna var så stora att toppskotten inte längre nåddes av kreaturen. Av planterade trädslag nämndes gran, tall, lärk, björk, al, ask, alm, bok och ek. Sådd utfördes med gran, tall, lärk, bok och ek. Bokföryngringen var som idag en process som sträckte sig över åtskilliga år och som kräver erfarenhet och omsorg.

Svanenkiold nämnde inget om ollonsvin. Enligt skogbruksplanen och skötselan-teckningarna i åtgärdsloggaren 1838-78 arbetade man med betesfred i föryngringarna och manuell markberedning med efterföljande sådd eller plantering på de ställen där naturlig föryngring uteblev. Andra dokument i godsarkivet visar emellertid att svin togs emot på Skabersjö under ollonår. I godsets räkenskaper finns uppgifter om ollongäld för perioden 1798-1869. Ollontaxeringen varierade mellan 2070 och 3395 svin, men oftast togs det emot betydligt färre djur än vad taxeringen medgav (365-762). År 1826

betade dock motsvarigheten till 3023 s.k. helsvin i skogarna (ollongälden var lägre för ej fullvuxna djur).

En analys av virkesvolymerna visar att de gamla bokbestånden hade ett relativt lågt virkesförråd 1838, i medeltal ca 150 m³ per ha. Många av dessa bestånd beskrivs ändå som slutna eller tämligen slutna. Det kan betyda att de innehöll relativt få, men grova, träd med stora kronor. En sådan beståndsstruktur lämpade sig förmodligen väl för bokskogens dåtida utnyttjande som kombinerad ved-, betes- och ollonskog. Många avdelningar innehöll förmodligen både tätare bestånd med högre volym och öppna partier, vilket resulterade i låga medelvolymer på avdelningsnivå. Virkesvolymen i dagens äldre bokbestånd, som sköts för virkesproduktion, är i genomsnitt dubbelt så hög (300 m³ per ha).

En gammal "ollonbok" i bakgrunden och en "skogsbok" i fäladsskogen.
Foto Jörg Brunet, 2006

SKOGSAREAL OCH TRÄDSLAGSFÖRDELNING 1838-2010

Tiden efter 1838 kännetecknas av intensiv bokskogsskötsel med omfattande naturlig föryngring, omföring av ekskog till bokskog och etablering av tall- och granskog på öppen fäladsmark. I skötselboken (åtgärdsloggaren) finns skötselåtgärder antecknade

fram till 1877. Plantering föregicks oftast av fläckvis markberedning. Om ett större, glest bokbestånd i sydvästra hörnet av Fäladsskogen antecknas till exempel: ”1838-39 hackat 27 981 hål i avståndet av 2-3 aln, varje hål 1 aln i kvadrat, vari det såddes tall-, lärk-granfrön. Det planterade området utgör 19 tunnland”. Man undrar om de verkligen räknade alla grävda hål så noggrant! Åtgärdsloggaren ger också intressanta exempel på omföring av ek- och tallskog till bokskog. Den lilla skogen Vartö längs landsvägen mellan Torup och Skabersjö beskrivs 1838 som ”bevuxen med hassel samt några gamla avständiga ekar och bokar”. Hasseln användes enligt beskrivningen till ”täckekäppar” för halmtaken på slätten. Beståndet omfördes till bokskog genom sådd år 1854.

Från 1840-talet till 1900-talets första årtionde försiggick ett intensivt arbete med föryngring och nyetablering av bokskog. Godsens räkenskaper visar att bokskogsbruket var mycket lönsamt under 1800-talets andra hälft, då stora volymer bokved såldes med god förtjänst. Efter första världskriget avtog bokens lönsamhet snabbt på grund av konkurrens från stenkol, vilket ledde till att omföring av bokskog till granbestånd inleddes i mindre skala.

Ekskogsarealen minskade kontinuerligt sedan 1700-talet och nådde ett minimum vid sekelskiftet 1900. Att ekens andel på Skabersjö och även i andra godsskogar minskade beror förmodligen både på uthuggning och på en omfattande utdikning av torvmarkerna under 1800-talet. Utdikning var en förutsättning för att torven i skogarnas många små våtmarker skulle kunna brytas. Denna dikningsverksamhet ledde till en allmän sänkning av grundvattennivån i skogarna som missgynnade eken och dess föryngring gentemot boken som inte kan växa på blöt skogsmark. Från 1920 ökar intresset för ek igen och ett större antal bestånd anläggs. Under tiden 1940-60 är intresset även stort för nya trädslag såsom rödek, sykomorlön och lärk. Under 1960-talet upphörde dock planteringen av dessa trädslag och tiden till 1990 kännetecknas av en omfattande granplantering. Även om det fortfarande sker en viss naturföryngring i bokskogarna ersätts nu relativt stora arealer bokskog av granplanteringar, bland annat de bestånd som föll i den svåra höststormen 1967. Bokskogsarealen minskade med en fjärdedel fram till 1975 när den nya bokskogslagen trädde i kraft.

Skogskartan från 1981 markerar granskogens historiska maximum och bokskogens historiska minimum på Skabersjö. Vändpunkten för lövskogen kom med jordbruksomställningen i början på 1990-talet. På godsets västra delar planterades och såddes stora arealer ek och bok på nedlagd åkermark. Efter stormskador i granskogen 1999 omfördes också vissa bestånd till ädellövskog. Andelen bok- och ekskog av den totala skogsarealen minskade från 94 % år 1838 till 40 % år 1981, men har ökat igen till 45 % år 2010. Bok är än idag det viktigaste beståndsbildande trädslaget på Skabersjö. Den totala arealen produktiv skogsmark på Skabersjö har mer än fördubblats sedan 1838

Den största samlingen gamla ekar på Skabersjös marker växer i Törringelund.

Foto Jörg Brunet, 2010

Skogarna runt Skabersjö gård

Skabersjös västra delar var länge en öppen jordbruksbygd. På 1700-talet fanns trädbärande marker endast i Törringelund, vid Vartö och i parkområdet runt slottet. Runt 1800 tillkom några mindre tallplanteringar vid Karlslund och Ulrikelund. Den första mer betydande nyetableringen av skog skedde mellan 1870 och 1890 när Västrabyskogen, Bönнарps plantering och Gripskogen anlades och skogarna vid Karlslund och Ulrikelund utvidgades. Därefter skedde ingen betydande utvidgning förrän på 1990-talet när desto större arealer, drygt 120 hektar åkermark, planterades i samband med jordbruksomställningen ("omställning 90"), till stor del med ek och bok. Skogsarealen har därmed stigit till 230 hektar, vilket motsvarar en skogsandel i området på drygt 10 %.

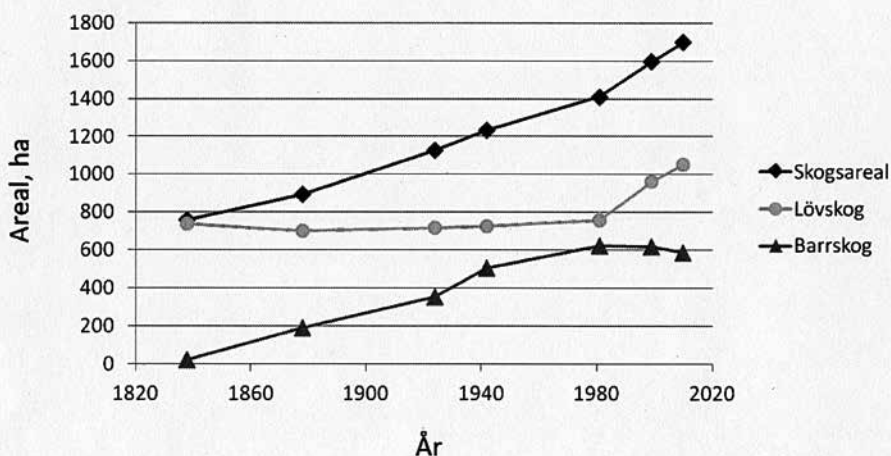
Törringelund är ett av få områden i västra Skabersjö med lång skogskontinuitet. År 1772 betecknas den som "skogslund" och hade redan då samma avgränsning som idag och markeras av en tydlig jordvall. Lunden användes bland annat som hjorthägn i början på 1800-talet. I kartbeskrivningen 1839 anges att den är "beväxt med olika lövträd". Efter sekelskiftet 1900 omfördes blandskogen i den södra delen till bokskog. Ekskogen i den norra delen finns till största delen kvar än idag. Den består av vidkroniga ekar och är

godsets största nyckelbiotop (8 ha). I nordvästra delen av Törtingelund byggdes 1925 den välkända restaurangen, medan dansrotundan tillkom 1932.

Ryds kratt och Fäladsskogen

Detta område är tillsammans med den angränsande Torupskogen den sydsånska skogsbygdens västligaste utpost mot slättbygden. Från 1838 till idag ser vi en kontinuerlig ökning av skogsarealen från 180 till 430 hektar. Centrala Skabersjö utgjordes 1838 av en mosaik av skog, fälad, våtmark, äng och åker, medan det idag framträder som ett stort sammanhängande skogsområde. Mellan 1838 och 1940-talet stod planterad barrskog för större delen av arealökningen, medan lövskog har svarat för ökningen sedan dess.

Figur 2. Förändringar i Skabersjö gods skogsareal mellan 1838 och 2010

Områdets västra del kallas sedan gammalt Ryds kratt. I beskrivningen till 1771 års lantmäterikarta räknas området till inägorna och ”består mästadels af hårdvall med haslebugagie, tiörne och ung ekeskog blandat, varandes en trackt med både ek och äldre boketrän samt så tät hasle däremellan att den omöjligen till höstnad kan brukas”. Bok fanns främst i östra delen som kallades för ”bokelund” och ”består av en del store boketrän, risekar och haslebuskage”. År 1838 beskrevs Ryds kratt som 20-100-årig ekhasselskog och användes då som betesmark. Några enstaka ekar från denna tid finns än idag kvar i vissa beståndskanter. Ett torp hade också etablerats i områdets nordöstra

hörn. Svanenkiöld föreslog att området skulle omföras till bokskog när betesdriften upphörde. Omföringen beskrivs delvis i åtgärdsloggaren: ”1865 hackat 78750 kv. och sått med bokollon”. På 1960-talet utgjordes Ryds kratt till stor del av den bokskog som etablerades på 1860-talet. Bokskogen skadades dock svårt i oktoberstormen 1967, vilket påskyndade omföringen av halva arealen till granskog. Mycket av denna granskog blåste i sin tur ner i den svåra decemberstormen 1999 och på en del av stormhyggerna har nu bok och andra lövträd åter planterats.

På skogskartan 1839 anges stora delar av Fäladsskogen som öppen betesmark med endast gamla ströbogar. Kvar finns ett stråk med bokskog mellan Enighetshuset och Stockebro och ett område med hassel längs Yddingens strand. Fäladen på båda sidor om vägen mellan Roslätt och Torup, det vill säga väster om bokskogsstråket, bestäms till skogsplantering i 1838 års indelning. Här planterades under 1800-talet tall, gran och lärk, men även bokskogen expanderade längs kanten av de befintliga bestånden. Området öster om bokstråket mot Yddingesjön bibehölls i början som betesmark, men på 1870-talet planterades även här drygt 40 ha granskog på fäladen. Ännu på 1942 års skogskarta är grandominansen stor på den gamla fäladen, men andra generationens skog blir sedan betydligt mer varierad genom att många granbestånd ersattes med ek, rödek, sykomorlön och lärk.

Lilla Roslätts skog ligger strax sydväst om Fäladsskogen. Lilla Roslätts kalvabete var 1839 bevuxen med ekskog som betades. På 1880-talet började omföringen till bokskog. Några gammelekar i beståndskanten vittnar än idag om områdets tidigare ekskog. Både norr och söder om Risarp, samt väster om Lilla Roslätt, planterades under 1900-talets första hälft gran, ek och björk på tidigare åkermark. På 1990-talet planterades åter tämligen stora arealer åkermark omkring Risarp med bok, ek och ädelgran. Av de spridda skogsbestånden som fanns 1839 har det på så sätt blivit ett stort sammanhängande skogsområde som idag helt hänger ihop med Fäladsskogen.

Bökebergslätt (Fortunaskogen) och Holmeja (Kabeljungskogen)

Skabersjöes stora östra skogsområde har historiskt varit uppdelat i gården Bökebergs skogar och Holmeja bys skogar. Båda områdena karterades första gången redan 1703. Den stora utmarksskogen bestod då av ek, bok och hassel samt ”tunn bökeskog” i Fortunaskogen. Skogens utbredning anges relativt noggrant på kartorna, medan trädslagsfördelningen endast beskrivs översiktligt genom några anteckningar på kartan.

I 1838 års indelning är de skogliga uppgifterna givetvis mer detaljerade. Eken verkar ha minskat och skogarna domineras nu nästan överallt av bok. Bokskogen är antingen gammal eller består av ungskog med gamla fröträd. Än idag kan man dock se resterna

av 1700-talets ekbestånd i form av grova och krokiga ekjättar eller stubbar här och var i Kabbeljungskogen. En jämförelse mellan 1703 och 1839 års kartor visar tydligt skogens tillbakagång. Utmarken söder om Holmeja, som 1703 fortfarande var skogsklädd, bestod 1839 av öppen fäladsmark där endast några ”ströbokar” påminde om den forna skogen. Även kring mossen väster om Eksholmssjön hade skogen ersatts av öppen fälad. Mitt i Fortunaskogen hade ett större område odlats upp och en gård anlagts. Med 1838 års indelning började skogen återerövra förlorad terräng. Den detaljerade skogskartan från 1919 visar att den skogliga restaureringen då i stort sett var avslutad. Fäladen var granplanterad, medan den övriga skogsmarken dominerades av bokskog.

FÖRÄNDRING OCH KONTINUITET

En blick på Skabersjös skogar under de senaste 300 åren låter oss urskilja fem tidsperioder med generella skillnader i markanvändningen:

1. Under tiden 1703-1838 används all skog på utmarken som betesmark och skogsodling förekommer inte på dessa marker.
2. Med skogsindelningen 1838 reglerades skogsbetet och ett ordnat skogsbruk med omfattande skogsodling tog sin början. Fram till 1918 gynnades boken i den befintliga skogsmarken medan barrskog planterades främst på öppna fäladsmarker. En omfattande dikning av torvmarkerna genomfördes också.
3. Mellan 1918-1960 breddades skogsbruket genom plantering av en rad nya trädslag.
4. Under tiden 1960-1990 dominerades skogsodlingen av granplantering som fram till 1975 även ledde till omföring av större arealer bokskog till granbestånd.
5. Omkring 1990 upphörde plantering av vanlig gran och en nyetablering av lövskog inleddes på nedlagd åkermark och på granhyggen.

I dagens skogar kan man finna spår av alla dessa fem tidsperioder. Tiden fram till 1838 är på betänds nivå endast representerad genom det gamla ekbeståndet i Törringelund. Därutöver finns ett antal spridda gammelekar i andra bestånd. Även en del av jordvallarna och stengärderna som omger vissa skogsområden är från tiden före 1838. Från perioden 1838-1918 finns fortfarande en del bokbestånd kvar. I flertalet av dessa har föryngringshuggning inletts under senare år. Även några gamla ekbestånd är från tiden före 1918. En stor del av dikessystemet torde dessutom härröra från 1800-talets andra hälft. Från 1920-1960-talen kommer ett stort antal planteringar av ek, rödek, ask,

lärk och sykomorlön. De flesta av dessa bestånd finns kvar idag, medan en betydande del av 1960-talets granplanteringar redan är avverkade på grund av storm- och rötskador. Sedan 1990 har landskapet i västra delen av Skabersjö gods förändrats påtagligt genom omfattande skogsplantering på nedlagd åkermark.

Skogsindelningen 1838 resulterade snart i den önskade föryngringen i de gamla bokbestånden och en omfattande barrskogsodling på fäladsmark. Skiftande lönsamhet för olika trädslag och ändringar i de skogspolitiska ramarna har sedan vid ett flertal tillfällen lett till ändrade prioriteringar i skogsodlingen. Detta blir särskilt tydligt i den historiskt starkt skiftande arealen ekskog. Dagens skogar på Skabersjö gods har en mer varierad beståndsblandning än tidigare under undersökningsperioden, med beståndstyper som sträcker sig från ädelgran för pyntegrönt till ekbestånd med lång omloppstid. En stor del av de nutida bokbestånden växer på gammal bokskogsmark. Den gamla ollonskogen har dock blivit till högstammiga pelarsalar och täta föryngringar. Detta har också inneburit stora förändringar för växt- och djurlivet, där till exempel ljuskrävande arter förmodligen har minskat medan skuggtåliga skogsarter har kunnat sprida sig.

Tack

Vi vill tacka Skabersjös förre skogsförvaltare, Jens Bjerregaard, och den nuvarande förvaltaren, Jesper Runge, för kartmaterial och beståndsuppgifter. Tack även till arkivarie Annika Tergius på Arkivcentrum Syd i Lund som hjälpte med det historiska källmaterialet, Emma Holmström för hjälp med kartan, samt Kjell Bergman och Per Blomberg för synpunkter på texten.

Referenser

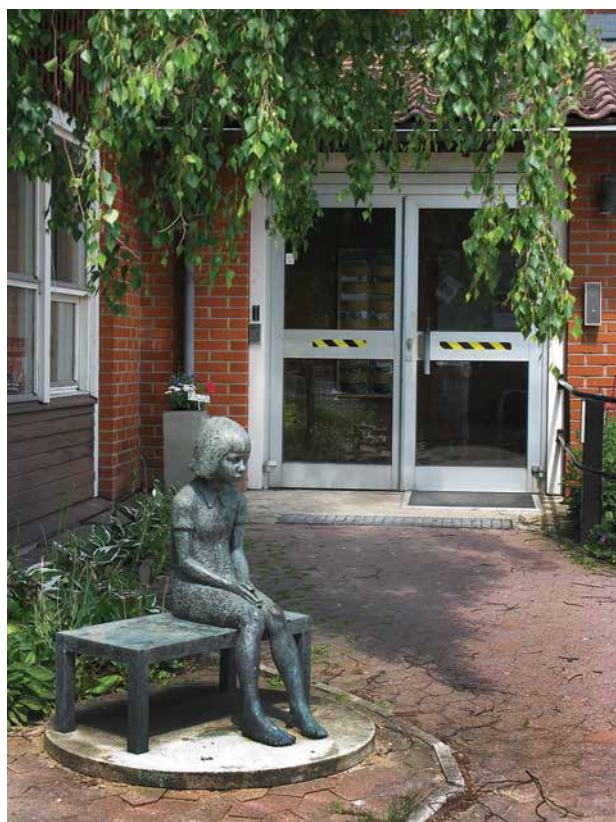
- Brunet, J. 2007. Från ollonskog till pelarsal – Förändringar i skogsareal och skogsstruktur efter införandet av modernt skogsbruk på Skabersjö gods 1838. Arbetsrapport nr 35. Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, SLU Alnarp.
- Brunet, J., Felton, A. & Lindbladh, M. 2012. From wooded pasture to timber production - changes in a European beech (*Fagus sylvatica*) forest landscape between 1840 and 2010. *Scandinavian Journal of Forest Research* 27: 245-254.

SKULPTUREN SITTANDE FLICKA

Av Carina Engström

Skulptör Fred Åberg skapade den första skulpturen år 1977 och flickan sitter då på en bassängkant. Modellen är hans dotter Greta. Skulpturen finns i Malmö på en gård till ett dagcenter, tyvärr är inte gården öppen för allmänheten.

Utanför entrén på Holmagården finns sedan år 1992 bronsskulpturen där en liten flicka sitter på en bänk. Vi har också möjligheten att möta henne i entrén på Trelleborgs lasarett, samt utanför Eksjö museum. Skulpturen heter Sittande flicka.

Flickan sitter ensam på ena sidan av en bänk, kanske väntar hon på någon och bjuder in oss att sitta bredvid och hålla henne sällskap?

Fred Åberg är född 1946 och är sedan 70-talet bosatt och verksam på Kirseberg i Malmö.

Han har en gedigen utbildning och har under en period av 11 år studerat vid:

Skånska Målarskolan i Malmö
1967-1968,

Konstfackskolan i Stockholm,
skulpturavd. 1968-1973,

Kgl. konsthögskolan i Stockholm,
skulpturavd. 1973-1978

Han debuterade på Limhamns Konstförening år 1976 och har deltagit i ett flertal separat- och samlingsutställningar i Sverige och utomlands, såsom Konstfrämjandet, Ystads Konstmuseum, Konstnär-

ernas samarbetsorganisation, Museum am Dom, Lübeck m fl.

Fred Åbergs verk har ofta härliga underfundiga och humoristiska vinklingar. Ett bra exempel på detta är Böst som står på Algatan i Trelleborg. Fred Åbergs damer som står under paraplyerna, med en hand som sträcks fram för att känna efter om ruskvädret har slutat (bös betyder elak, ruskig, otrevlig och Piraten använde ordet böst om dåligt väder).

Skulpturen Böst finns bara i ett exemplar, medan det finns tre exemplar av Sittande flicka (på bänk). Alla tre är var och en ett original, eftersom det är skapat av en och samma skulptör. Konstgjuteriet förvarar modeller och formar som används igen i samarbete med skulptören. Skulptören skriver ”en kopia är en efterbildning utförd av en annan än upphovsmannen”.

Han har skapat ett tjugotal offentliga skulpturer på flera platser i Sverige, men de flesta finns i Skåne och glädjande nog har vi i Svedala en av dem.

I Malmö och Trelleborg har vi nära till följande skulpturer:

Färden, Minneslunden Fosie
Kyrkogård, Malmö

Vattenväxt, Malmöfängelset

Uppnått mål, HSB Roskildevägen, Malmö

Vattenskulptur, HSB Jämlikheten, Malmö

Kretslopp, Minneslunden
Östra Kyrkogården, Malmö

Fridag, Victoriahus, Lugnet,
Malmö

Utveckling-W, Wihlborgs
fastigheter AB, Malmö

Hallå, Hallå! Offentlig handling, Malmö kulturförvaltning

Jag vill! – Jag kan! – Jag måste
ABF, Malmö

Böst, Algatan, Trelleborg

Sittande flicka, Sjukhuset, Trelleborg

Nästan halvvägs, Algatan, Trelleborg

Ko, Skegrie skola, Trelleborg

Sittande flicka, Svedala

EN UNG FRANSMANS BESÖK I BÖRRINGE PÅ 1660-TALET

Av Ingemar Oscarsson

På kvällen den 2 september kom de fram till Börringe, den unge fransmannen och hans följeslagare, sedan de hela dagen suttit på hästryggen. De hade tagit ett par matraster och stannat för att låta hästarna dricka, men annars hade de ridit i ett sträck från det ställe där fransmannen fått nattlogi kvällen innan, ett stort herresäte. Vad det hette hade han aldrig fått klart för sig, men han skulle till Börringekloster och det namnet hade han lärt sig. Och på herresätet där han övernattat hade man lånat honom en häst och gett honom en ledsagare som skulle se till att han kom rätt.

Väl framme i Börringe red de in på gården vid huvudbyggnaden och såg människor uppe i fönstren som lade märke till att de kom. Fransmannen satt av och tänkte gå in, men flera herrar hade genast kommit ut för att ta emot dem. En av dem måste vara den som han hade ärende till, Elias Ekman, inspektorn på Börringekloster.

Men hur Ekman såg ut visste han inte. Därför lämnade han brevet som han hade med sig till den förste som kom fram och hälsade, och han gav det genast vidare till en av de andra. Denne i sin tur öppnade och läste brevet så fort han kunde, och när han gjort det omfamnade han den unge resenären och bad honom vara välkommen till Börringe.

Det är alltså ur en reseberättelse som detta är hämtat, den franske resenärens egen skildring av hur han en sensommarkväll år 1663 kom till Börringekloster i det okända och avlägsna ”Sconen”. Slutmålet var inte Börringe utan Stockholm, men berättaren hade som sagt ärende till det skånska godset och fick stanna där en tid. Därför redogör han också ganska utförligt för hur han tog sig dit och för sina upplevelser där.

Hans berättelse om resan till Sverige är mycket lång, en handskrift om mer än tvåhundrafemtio sidor, välskriven och prydligt inbunden. Den förvaras sedan många år i Bibliothèque municipale i Orléans i Frankrike. Av flera skäl är den ovanlig i sitt slag, på sitt sätt unik. Den är författad under 1680- och 1690-talen, åtskilliga år efter själva resan, och kanske lästes den när den var färdig av berättarens familj och vänner. Men därefter har den aldrig haft någon publik, har aldrig tryckts och aldrig omnämnts någonstans. Den har under alla år varit ”okänd”.

Den är märklig också därför att den är så lång. Det finns andra utländska reseberättelser från 1600-talets Sverige, men den franske Börringebesökarens är en av de omfångsrikaste. Författaren var heller inte någon högreståndsperson, diplomat, lärd man eller resande student. Det var sådana som brukade skriva reseberättelser och det är deras berättelser

som levt vidare till vår tid. Men fransmannen som kom till Börringe var inget annat än en betjänt, av ”enkel” familj, kammartjänare hos en svensk ämbetsman. Att han skrev en lång reseskildring som dessutom bevarats gör honom till en raritet i sitt slag.

För bara några få år sedan drogs hans berättelse fram ur sin obemärkthet. Den som mer av en slump lade märke till den var en fransk historiker, professor Jean-Pierre Vittu vid universitetet i Orléans. Under ett projektarbete 2008 frågade han den som skriver detta om handskriften möjligen kunde vara av intresse från svensk synpunkt.

Det kunde den nog vara, trodde jag. Nu några år senare har den också utkommit i sin helhet i svensk översättning, *Den franske kammartjänarens resa. Minnen från länderna i norr på 1660-talet* (Stockholm: Atlantis, 2013). Det kan kanske ändå vara av värde och intresse för denna årsboks läsare med en särskild genomgång av vad berättaren har att säga om sin resa till Börringe och om sina delvis mycket märkliga upplevelser där.

Ut i världen med svensk husbonde.

När det gäller hans person vet vi *vad* han var men inte exakt *vem*, för han talar aldrig om sitt namn. Varken svenska eller franska arkiv har (hittills) velat ge det ifrån sig. Men han var nitton år gammal, när han gav sig iväg, och kom från en borgarfamilj i Paris, med en styvfar som hade en underordnad syssla vid det kungliga hovet. Den unge mannen hade fått en viss skolbildning och lärt sig litet latin som han fick god nytta av utomlands.

Varför han alltid hade drömt om att få komma ut och se sig om i världen har han heller inte så mycket att säga om. Detta var som vi vet en epok då varje längre resa var ett besvärligt och exklusivt företag. Men denne Parisyngling ville göra en lång utlandsresa, en som gick – som han säger – inte *bara* till Holland, England eller Tyskland.

En möjlighet var naturligtvis att ta anställning hos någon resande utlänning, och den unge mannen började höra sig för på ställen där utländska besökare vistades. Snart hittade han också en som passade, en svensk vid namn Joel Ekman. Han skulle inom kort resa hem och var intresserad av att ta med sig fransmannen som personlig upppassare eller kammartjänare. Avtalet gjordes upp, men först fick fransmannen provraka Ekman!

Joel Ekman (1637–1697) var prästson från Östergötland, skrivare eller sekreterare i det kungliga kansliet. Han hade hunnit vara med om de polska och danska fälttågen och kommit med livet i behåll från tåget över Bält. Han ville göra karriär och hade fått tjänstledigt ett år för att samla kunskaper och meriter i utlandet. En fransk betjänt skulle både ge status och träning i att tala ett viktigt främmande språk.

Joel Ekman hade också fått in en fot i statens affärer. Särskilt gällde det den unge ädlingen Gustav Carlson, som var utomäktenskaplig son till Karl X Gustav och skulle ha en ståndsmässig försörjning. Därför hade Börringekloster och granngården Lindholm

anslagits till hans underhåll, sedan de tagits över av svenska staten efter Roskildefreden 1658. De båda gårdarna fick också en gemensam inspektör, en platschef. Joel Ekman hade redan så mycket inflytande att han lyckades placera två av sina bröder på befattningen, i tur och ordning. Den förste var Magnus Ekman, därefter (från 1660) Elias. Han kom att stanna på Börringe i mer än tio år och blev senare rådman i Malmö.

Detta är bakgrunden till att fransmannen först skulle bege sig till Börringe och presentera sig hos Elias med hjälp av ett brev från Joel. Men som vi sett kom han inte dit i sällskap med husbonden. Av olika skäl (mest handlade det nog om pengar) hade Joel Ekman skickat sin betjänt i förväg och själv tagit en annan väg.

På Börringe möttes de emellertid några veckor efter det att betjänten kommit dit. Tillsammans red de sedan till Stockholm. Där vistades fransmannen under åtta månaders tid, till och med maj månad 1664. Vid det laget längtade han hem till Frankrike igen (vintern hade varit svår!), fick avsked ur tjänsten och återvände sjövägen via England.

Vägen till Börringe

Som resenär var den unge mannen från Paris helt oerfaren när han i början av augusti 1663 lämnade hemmet. Men rutten var utstakad och husbonden hade gett honom rekommendationsbrev till flera personer: dels en köpman i Dieppe, dels en svensk som studerade i Amsterdam, Nils Ekman (ännu en bror till Joel), dels den svenske postmästaren i Helsingör. Alla dessa skulle var på sitt ställe se till att den franske betjänten kunde komma vidare på vägen mot Börringe.

Första sträckan blev besvärlig med storm och sjösjuka på havet mellan Dieppe och Calais. Lugnare dagsetapper följde på holländska landsvägar och kanaler. Som betalande passagerare på ett svenskt handelsfartyg från Amsterdam till Helsingör började fransmannen också vänja sig vid sjön. Men nu får han själv ordet, och det bör sägas att han ofta är mycket mer personlig och öppen än vad som hörde till den goda tonen i epokens reseberättelser.

På kvällen den elfte resdagen såg vi så Helsingör och man satte skeppsbåten i sjön med två matroser som besättning, och utan att jag fick möjlighet att säga adjö till den vänlige fransmannen som hade varit mig till sådan hjälp gjorde man tecken åt mig att kliva ner i båten längs repstegen. Jag försökte visa att jag ville tala med fransmannen men man hörde inte på mig, och mina ansträngningar var förgäves eftersom min husbondes bror hade beställt resa för mig till Helsingör, fastän fartyget skulle fortsätta till Stockholm dit det är ytterligare tvåhundra lieues. Där befann jag mig alltså i skeppsbåten och så fort de hade satt mig i land återvände de till skeppet som hade ankrat en lieue därifrån.

På det viset stod jag där, rätt förvånad, vid havsstranden med min väska under armen, utan andra pengar än två franska pistoler som jag lyckats behålla, fyrahundra lieues från

mitt eget land och på ett ställe där jag inte alls förstod språket. Än tittade jag med sorg i själen på skeppsbåten som var på väg ut, än på det stora fartyget som hade fört mig dit. Till slut vände jag mig mot Helsingör som låg på knappt ett skothålls avstånd vid kusten, och eftersom jag var ensam och det gick mot kväll fattade jag mod och tänkte på rekommendationsbrevet från min husbonde som jag skulle gå till postmästaren med. Jag gav mig alltså iväg mot staden, och så var jag då den 30 augusti framme vid Helsingörs stadspört.

I staden visste han först inte vart han skulle gå, men trogen kyrkobesökare som han var sökte han sig till en kyrka ”som var luthersk men som jag trodde var katolsk, fast det inte finns några sådana i landet”. Där fick han vägvisning av en prästman som han kunde tala latin med, och hos postmästaren Christopher Schneider blev han vänligt mottagen. Det svenska postkontoret i Helsingör var också en sorts allmän resebyrå och central för alla de kommunikationer till utlandet som gick över denna knutpunkt.

Schneider letade snart rätt på en resenär, en ”herreman” som var på väg över till Sverige och som skulle just på Börringehållet. Han och hans betjänt tog fransmannen under sitt beskydd. I Helsingborg beställdes hästar för alla tre och så red man, troligen i två dagsetapper, till herremannens slott, där fransmannen skulle få övernatta före sista sträckan till Börringe. Vem var denne herreman, och vilken borg handlade det om? Fransmannen har inga namn att komma med men beskriver stället:

Frammot kvällen kom vi fram till hans herresäte som tidigare varit munkkloster, vilket var lätt att se på de lämningar som fanns kvar av halva kyrkan, som tycktes ha varit vacker och som nu begagnades som hölada. Klostret och refektoriet som ännu är bevarade i sin helhet används som stall, men allt har blivit skadat under krigen och under religionsförändringen på Luthers tid. Dessförinnan var nämligen hela Sverige katolskt och fullt med alla sorters munk- och nunneordnar, och man ser ännu på många ställen de sorgliga resterna av deras kloster.

Till slut var vi då framme vid slottet som kallas kloster, liksom alla andra av samma slag, och herremannens hustru och barn var kolossalt glada att se oss, för jag tror att mannen hade varit borta rätt länge. När jag hade vilat mig en stund i en sal kom herremannens båda söner, ungefär tolv och femton år gamla, och frågade mig en mängd saker på tyska, svenska och danska, men jag kunde inte svara dem någonting på alla deras frågor.

Det mesta pekar här på Övedskloster och ”herremannen” bör då ha varit dess dåvarande ägare, Henrik Ottesen av den på denna tid välkända ätten Lindenov (en mycket dansksinnad man som några år senare sålde Övedskloster till en Lewenhaupt och

flyttade till Danmark). Det finns i varje fall inget annat tänkbart herresäte, ett ”kloster” på rimligt avstånd från Börringe, som beskrivningen passar bättre på. Och det berättaren har att säga om värdens hustru och barn stämmer inte illa med vad som är känt om Henrik Lindenovs familjeförhållanden.

I vilket fall som helst kunde det hållas ordentliga kalas i herremannens hem när han kom hem. Den oväntade franske gästen fick vara med om ett ståtligt välkomstgille i en stor och vackert upplyst sal, med många gäster och med mycket mat och dryck. Mätt och trött fick han en sängplats ”med ett duntäcke ända upp till ögonen och med ett annat litet täcke över, sådana sängkläder har man i detta land för köldens skull”.

Blott alltför tidigt nästa morgon, tyckte han, väcktes han för att tillsammans med en vägvisare rida sista biten till Börringe. Tacka värdfolket med ord kunde han inte, ”bara visa med tecken att jag var mycket tacksam för det goda bemötande jag fått”.

Så kom vi iväg på hästar som inte behövde sporrar och red nästan hela dagen utan att se några byar eller hus. Mitt på dagen överraskades jag av att min följeslagare gjorde tecken åt mig att sitta av, vi skulle äta litet salt kött som han hade med sig och dricka öl ur en kagge som hängde på sadelbommen. Det var så dåligt att jag nästan inte kunde dricka av det, något som fick mig att tänka på den goda trakteringen dagen före, men det var bara att försöka stå ut.

Sedan vi förfriskat oss en smula fortsatte vi, fortfarande utan att kunna tala med varandra, och lät hästarna dricka i en bäck som vi passerade. Så kom vi till ett slott som var byggt i gammal stil där det bodde någon vän till min följeslagares husbonde och till vilken han hade en del bud. Jag gick bara in på den yttre gården. Medan vi var där sattes våra hästar in i stallen och vi bjöds på mat och dryck. Efter en timme eller två fortsatte vi och min ledsagare visade mig utefter vägen hur vi hela tiden närmade oss Börringe.

Om nattlogiet var på Övedskloster så bör slottet ”i gammal stil” ha varit Härkeberga, men beskrivningen ger ingen ledning. Knappast något är känt om hur den dåvarande huvudbyggnaden såg ut.

Glimtar från det dåtida Börringe

I Börringe fick fransmannen tillbringa tre veckor innan husbonden hann dit, men tråkigt hade han inte. Han kände sig välkommen och fick vara med om åtskilligt som roade och intresserade honom. Elias Ekman hade också all anledning att ta väl emot sin brors besök. En hel rad av Joel Ekmans bröder hade som vi sett skäl att vara tacksamma för att han hjälpt dem till anställningar och utbildning.

Den franske resenärens berättelse från Börringe tar upp flera olika teman. Han ger glimtar av den yttre miljön och har snappat upp en del om Börringeklostrets historia. Han har en del mycket märkvärdiga naturupplevelser att redovisa. Och han skildrar ett

gudstjänstbesök i sockenkyrkan, en berättelse som är enastående i sitt slag och som egentligen är det allra märkligaste inslaget i hela Börringeavsnittet.

Ett bekymmer för honom var språket – det var just ingen i huset han gästade som han verkligen kunde tala med. Ibland skickade man dock efter den latinkunnige prästen på stället som tolk. En del av det som fransmannen berättar tyder ändå på missförstånd som kanske berott på språksvårigheter.

På kvällen den 2 september kom vi så till slut fram till Börringekloster, som en gång i tiden var ett nunnekloster inom den orden som tillhörde den heliga Birgitta, drottning av Sverige. [...] Jag stannade där i tjugotre dagar, ända till den 22 september som var den dag då min husbonde anlände. Jag hade ett rum för mig själv och sov ensam i en mycket god säng. Varje dag tidigt på morgonen kallades jag till frukosten och sedan kunde jag gå runt och beskåda slottet och såg också med ledsnad vilka katastrofala följder som religionsförändringen fått i detta land. Börringekloster är beläget åtta lieues från Helsingör och fyra lieues från Malmö, som är en stad i Sverige. Klostret ligger vid stranden av en stor sjö. En gång i tiden var det nunnekloster och byggnaden finns ännu kvar och används som lada för stora mängder hö. Klosterkyrkan är helt förstörd, men att den legat vid sidan av slottet förstod jag av de gravstenar som finns kvar, många hade inskriptioner där jag kunde läsa "Hic jacet", "Här vilar", även om stenarna var mycket märkta av tidens tand. Jag kan lova att det var förfärligt att se.

En halv lieue därifrån finns ett ställe där man visade mig en del lämningar av kraftiga murar som tyder på att det varit ett befäst ställe. Det berättas att en svensk drottning en gång spärrades in där för att dö. Nu finns där inget annat att se än resterna av murarna.

Att Börringekloster varit ett nunnekloster har berättaren fått klart för sig, men annat har han missuppfattat, som dess ordenstillhörighet (rätteligen benediktinerna) och den heliga Birgittas betydelse. De "lämningar av kraftiga murar" som han inspekterade var naturligtvis det som då fortfarande var synligt av Lindholmen. Och visst hade det varit "ett befäst ställe", en av medeltidens viktiga danska riksborgar och en mäktig anläggning, så som Lundaarkeologerna i våra dagar kunnat visa. Men det var inte en svensk drottning som suttit inspärrad där utan en detroniserad kung, Albrekt av Mecklenburg, drottning Margaretas fiende.

Om den dåvarande huvudbyggnaden på Börringekloster säger berättaren egentligen ingenting. Det hade han nu gärna fått göra med tanke på att den saknas bland de välkända bilder av skånska herresäten som Gerhard von Burman tecknade omkring 1680. Men det fanns alltså ännu rester kvar av själva klostret – de skulle dock snart raseras helt. Klosterkyrkan var som han säger helt försvunnen, den revs på 1580-talet i samband med att man byggde ut den medeltida sockenkyrkan i Norra Börringe by.

Märkvärdigheter i naturen

Berättarens upplevelser av Börringenaturen är som sagt mycket märkliga, delvis otroliga. Men de är också typiska för hur dåtida resenärer kunde framställa det som var främmande och ”exotiskt”. Det betydde inte alltid så mycket om man själv verkligen sett det man berättade om – det kunde vara viktigare att följa auktoriteterna i andra reseskildringar och lärda arbeten, oavsett om de var ”sanna” eller ej, så som vi numera ser det. Inte så litet hörde det också till stilen att överdriva och försöka imponera på läsaren, att underhålla och berätta en god historia.

Det är alltså svårt att veta vad som ligger bakom fransmannens berättelse om hur det i Börringe fanns mängder med rovfåglar som han kallar ”hägrar” och som flockvis kom och satte sig på hustaken. ”Sedan anfaller de plötsligt hönorna eller andra fåglar och flyger iväg med dem i sina klor (...). Därför har man i husen och slotten på landsbygden alltid tillgång till flera laddade vapen, och när man ser att de börjar bygga bo jagar man dem. Jag har en gång sett hur man dödade mer än tre dussin. Dessa fåglar äter man aldrig”.

Och vad ska vi tro om de följande fantastiska bilderna av djur och natur i Börringe?

Sjön vid Börringekloster frambringar flytande öar som kan beskådas i stor mängd. De skapas nere i djupet av vissa växter, som när blommorna faller bildar en sorts skorpa på vattenytan ihop med gytta som samlas där. Alltsammans bakas ihop till en lätt jordkaka som flyter och som efterhand växer till sig och täcks med mossor, och på våren också blommor, i så stor mängd att man för dit djur i båtar och låter dem beta där. Dessa öar förs fram och tillbaka på sjön av vinden. Det går att promenera på dem för nöjes skull och man planterar till och med träd på dem som kan bli riktigt stora.

Jag blev häpen när jag en morgon upptäckte att utsikten från fönstren i mitt rum, som vette mot sjön, var helt stängd av lövverk som jag aldrig sett förut. Jag steg upp för att ta reda på orsaken och blev förvånad när jag inte såg sjön utan fasta landet. Jag trodde att jag drömde eller att huset hade flyttat sig, men jag fick förklaringen när det började blåsa och vinden tog tag i träden och förde bort den vackra ängen mer än en kvarts lieue från mina fönster. Jag trodde det var någon trolldom när jag såg den vackra ön flyta och kunde inte avgöra om det var ön eller slottet som rörde sig. Det som förvånade mig mest var att jag ännu inte hade hört talas om detta underverk, men sådana flytande öar finns, både stora och små. Jag har också sett sådana i Stockholm som jag ska berätta om i sinom tid.

För att förströ mig tog man ofta med mig på jakt på sjöhundar, som det finns gott om i denna sjö. Man sätter sig i en båt och var och en har ett gevär med räfflad pipa och laddat med en enda kula som man pressar in med kraft och som då får spår efter pipans räfflor. Man behöver inte fara långt innan man stöter på sjöhundar, som doppar huvudet i vatten när de ser en men visar resten av kroppen som det alltså är lätt att skjuta på. De skåller som hundar men stämman är ljusare och inte så kraftig. Huvudet är format som på en vinthund med korta öron, kroppen är en eller en och en halv fot lång med fyra mycket korta ben. För det mesta när det är soligt går de i land och lägger sig i sanden och somnar, och då kan man slå ihjäl dem med käppar, de kommer inte undan eftersom benen

är så korta och buken nästan släpar i marken. När de är i sjön måste de andas ovanför vattenytan, men de dyker igen när de ser någon och visar då hela kroppen i vändningen. De är goda att äta stekta eller i pastejer. Skinnet är omtyckt eftersom det står emot vatten.

Kanske har den grunda och vegetationsrika Börringesjön kunnat producera någon sorts ”flottholmar”, sådana som faktiskt är kända från åtskilliga svenska sjöar. Men det troliga är ändå att berättaren fått lust att göra dem mäktigare än vad de verkligen var. Och vilket djur kan avses med ”sjöhundarna”, eller som han egentligen skriver ”havshundarna”, *chiens de mer*? En tanke går till uttern, som säkert var mer talrik än nu. Men uttern skäller inte som en hund och har nog aldrig varit eftertraktad som människoföda. En rolig upplysning i sammanhanget har jag fått av Börringekännaren Lennart Börnfors, nämligen att herrskapet på Börringekloster ännu på 1920-talet hade för vana att skjuta gäddor i sjön, enligt vad jägaren Bengt Fogelberg berättat. Var det rentav *gäddor* fransmannen var med om att skjuta i Börringesjön?

Nu var det dock så att han inte bara utgick från egna upplevelser utan också från auktoriteterna. I hans fall var förebilden först och främst den italienske prästen och naturforskaren Francesco Negri, som reste i Skandinavien åren 1663–1666. Vår fransman mötte honom i Stockholm och tog starkt intryck av honom. Tack vare Negris egen reseskildring, *Viaggio settentrionale* (första gången utgiven år 1700) klarnar också ett och annat i fransmannens berättelse. Flera gånger fick han assistera Negri vid dennes undersökningar, bland annat när italienaren undersökte en sorts gungflyn i Edsviken vid Stockholm. Den erfarenheten har nog påverkat beskrivningen av öarna i Börringesjön.

Och vad ”sjöhundarna” beträffar så har fransmannens jaktskildring en tydlig förebild i Negris beskrivning av *sälar* och *säljakt* i Bottenviken! (Negris bok kan han inte ha läst, men han har hört honom berätta). Sälar har det ju inte handlat om i Börringesjön, så frågan är fortfarande vad det egentligen var man jagade så frenetiskt...

I Börringe gamla kyrka

Mycket märkvärdig, på ett annat sätt, är som sagt fransmannens berättelse om en högmässa i Börringe gamla sockenkyrka, den som nu står kvar bara som ruin med rester av de kraftiga tornväggarna. Faktum är att det knappast finns någon annan liknande skildring av hur det gick till i en skånsk kyrka några få år efter Roskildefreden. Den är därtill skriven av en främling som inte visste något om de skånska kyrkobrugen och som var en allvarlig katolik, ofta mycket kritisk mot Luther och protestanterna. Det han såg i Börringekyrkan angick honom. Här kan vi vara säkra på att han inte kommer med något som han inte själv har sett.

Efter Roskildefreden skulle Skånelandskapen som det hette ”uniformeras” med övriga Sverige, men på det kyrkliga området gick man ganska försiktigt fram, så det troliga

är att gudstjänsten i Börringe 1663 fortfarande följde dansk ordning. Kyrkoherden, som hette Laurits Jensen Diur, var född på Själland och hade varit i Börringe sedan långt före 1658. Men efter Roskilde lydde Börringe pastorat under svenska staten som så kallad patronus, och kanske ville denna överhet utnyttja möjligheten att styra och förändra kyrkolivet.

Frågan är om den franske resenärens berättelse innehåller något som tyder på det. Den måste emellertid tolkas med försiktighet. När han säger att man sjöng ”på svenska” så utgår han bara från att han var i Sverige. Vi vet inte om han var klar över att riksgränsen hade flyttats bara helt nyligen.

De söndagar som jag tillbringade på Börringe följde jag med de andra till den lutherska mässan i en bykyrka som ligger knappt en kvarts lieue bort. Det var här som jag för första gången fick vara med om en mässa på deras sätt, men eftersom det var en liten by med bara en präst var det inte så högtidligt som i de större kyrkorna eller i en katedral i en storstad.

Min första söndag på Börringe gick herr guvernören och hela hans familj klockan åtta på morgonen till fots till nämnda kyrka. Han lät fråga mig om jag ville följa med och jag tackade ja eftersom jag ville se så mycket som möjligt. Man hörde ljudet från klockorna som talade om att gudstjänsten snart skulle börja. Kyrkan var liten och verkade uråldrig. Det finns ingen vigvattenskål vid ingången eftersom man inte använder vigvatten. När guvernören väl var i sin bänk satte jag mig nära altaret och där började man strax mässan. Altaret var upplyst av sex vaxljus i stakar av röd koppar. Kyrkan har målningar och andra framställningar av apostlarna liksom våra kyrkor, med den skillnaden att man inte ser några bilder av Jungfrun eller av några helgon. Predikstolen var av målat trä, den helige Ande var avbildad i taket och korset fanns på altaret.

Prästen trädde in i sin skrud, alldeles likadant klädd som våra präster, men de har litet längre hår och ingen tonsur. Alla lutherska biskopar och präster är gifta. Så började han mässan på samma sätt som vi, assisterad av diakonen och subdiakonen. Kyrie sjöngs av två män i mässhakar som gick fram och tillbaka i kyrkans hela längd och sjöng mycket kraftfullt. Gloria in excelsis framförs på nästan samma melodi som hos oss men på svenska, liksom Credo och Fader vår, allt detta sjungs av alla tillsammans. Vid invigningen lyfts inte hostian upp, de visar den bara med kalken som de avtäcker och håller upp bara helt litet, som när våra präster säger ”Omnis honor et gloria”. Prästen tar nattvarden under båda gestalterna [bröd och vin].

Jag kommer att tala mer om den lutherska nattvarden när jag är i Stockholm.

När jag såg allt detta försummade jag inte att be till Gud med hjälp av min bönbok som jag hade tagit med mig och föreställde mig att jag var i mässan i kyrkan i någon by nära Paris.

Det är tydligt att berättaren särskilt markerar sådant som i hans ögon är antingen igenkännligt eller avvikande från hans egna normer: ingen vigvattenskål, prästen lyfter inte brödet och vinkalken men tar (liksom katolska präster) nattvarden med både bröd

och vin. Vad de svenska och danska bruken beträffar så var de likadana på dessa punkter under 1600-talet.

Beskrivningen av psalmsången pekar heller inte åt det ena eller andra hållet. Men det är påfallande att *Kyrie* (Herre, förbarma dig) framfördes av två präster, eller ”män i mässhakar”, som gick fram och tillbaka i kyrkan och sjöng. Den svenska traditionen var just att *Kyrie* framfördes av prästen eller en ”kör” av försångare, medan det i Danmark borde ha skett att församlingen sjöng med i en Kyriepsalm (enligt tillfrågad kyrkohistorisk expertis). Scenen är ju iögonenfallande, med de båda sångarnas dominanta uppträdande på mittgången i den lilla kyrkan, och kanske har det handlat om en demonstration av en liturgisk nyhet.

Däremot tyder det på gammalt *dansket* bruk att altaret ”var upplyst av sex vaxljus i stakar av röd koppar”. Seden att ha ljusen tända på altaret vid nattvardsgudstjänst hade tagits bort i Sverige men inte i Danmark. Och vi kan ta för givet att Jensen Diur predikade på sitt eget språk, för den ordinarie menigheten likaväl som för den lokale svenske makthavaren, ”guvernören” på Börningekloster, prästsonen från Östergötland Elias Ekman.

Farväl till Börninge

Joel Ekman hade inte tid att stanna länge på Börninge när han väl kommit dit. Efter tre dagar tog han betjänten med sig och red iväg, ”något som bedrövade alla i huset eftersom man gärna ville att han skulle stanna längre, men det var något viktigt rörande hans affärer som gjorde att han måste skynda sig till Stockholm”.

Därför blev det så att klockan sex på morgonen den 25 september stod två goda hästar sadlade, en åt honom och en åt mig. Jag blev utrustad som en riktig ryttare, jag fick stövlar som var litet för stora men det gjorde ingenting, det skulle ju inte bli så svårt att dra av dem. Jag fick också två goda pistoler på sadelbommen och en kort sabel, tre fingrar bred, vid sidan. Bakom mig på hästryggen hade jag min husbondes och min egen kappsäck, och jag hade också ett läderbälte närmast skjortan fullproppat med pengar, för min husbonde ville inte bära dem på sig, och varje morgon sade han till mig att stoppa så mycket i fickorna som vi kunde tänkas göra av med under dagen. Efterhand begärde han sedan av mig det han behövde. Jag tror han gjorde så av rädsla för tjuvar eftersom det var honom som folk mest skulle lägga märke till på värdshuset, där det fanns risk att bli bestulen. Detta bälte tog jag aldrig av mig. Jag hade aldrig rest så som man gör mellan posthållen, eller gjort någon liknande fin resa där alla kunde titta på mig, men jag gjorde mitt bästa för att sitta till häst på ett bra sätt.

Så gav man sig då till slut iväg från Börninge, till häst likt en Sankt Göran, efter att ha ätit en god frukost och sagt adjö till hela familjen. Vi följdes åt av herr guvernören och mer än trettio herrar från grannskapet. Det var vackert att se vår lilla skvadron för den

innehöll bara pigga och duktiga ryttare och hästar, som alla gjorde små utflykter och krumsprång hit och dit. En del hoppade över diken, andra roade sig med att rida i kapp. För min egen del var detta ett angenämt sätt att göra mina lärospån som ryttare på, jag ville efterlikna de andra i allt, antingen det gällde att trava, galoppa eller hoppa, och var så förtjust att jag fullständigt gav mig hän åt nöjet.

Under sådana förströelser kom vi fram till första posthållet och bytte hästar (våra sadlar hade vi däremot alltid med oss), och där tog vi ett sista farväl av de andra. Herr guver-

Av kyrkan från 1200-talet som fransmannen besökte under sitt besök i Börringe 1663 återstår idag endast rester av tornets nedre murar. En gravsten som Fru Görvel Fadersdotter Sparre lät flytta hit vid kyrkans renovering 1587 ligger intill det senare resta korset, vilket markerar kyrkans altare.

nören återvände till Börringe med sitt sällskap, som gärna hade följt oss längre på vägen men nu måste lämna oss.

Och där måste vi också lämna de båda. Ritten till Stockholm tog tio dagar, med dagsetapper på sju–åtta mil längs rutten Lund–Halmstad–Jönköping–Linköping och så vidare, huvudvägen för posten norrut. Det betydde att i genomsnitt fyra ”posthåll” avverkades varje dag, med rast och hästbyte ungefär varannan mil vid de stationer som inrättats genom post- och gästgiveristadgorna 1636 och 1649. Även denna färd blev ganska händelserik för den unge fransmannen, med små incidenter här och var. I Lund åt Joel Ekman middag hos biskopen, Peder Winstrup, som hade litet roligt åt att betjänten inte ville äta kött på en fredag och förhörde honom om hans religion. Men biskopen

förevisade också domkyrkan för resenärerna och berättade en originell variant av sägnen om jätten Finn, enligt vilken det var djävulen själv som lurades att bygga kyrkan.

Om fransmannens liv efter den svenska resan är inget bekant, utöver att han måste ha haft en ganska välordnad tillvaro. Under åtskilliga år arbetade han mer eller mindre varje dag på sin reseberättelse. Möjligen bodde han då i Orléans, där handskriften kommit att förvaras.

Om den svenske husbonden har han inget att säga efter det att de båda skilts åt i slutet av maj 1664. Joel Ekman blev emellertid ämbetsman och finansman på hög nivå, adlades med namnet Gripenstierna och innehade befattningar som riksräntmästare, generaltullförvaltare och kammarråd. Särskilt känd blev han som stor långivare till staten under det krigshärjade och penningslukande 1670-talet. Men han blev också misstänkt för falskrieringar och förskingringar, och hans liv slutade i ruin och misär. Att han en gång tog med sig en fransk betjänt till Sverige blev bara en kort episod i hans liv, men den har gett oss några värdefulla bilder från 1600-talet, ovanliga och intressanta inte minst vad Börringe beträffar.

- Reseberättelsen är utgiven i sin helhet i *Den franske kammartjänarens resa. Minnen från länderna i norr på 1660-talet*, Stockholm: Atlantis, 2013, i översättning av Mari Bacquin och Ingemar Oscarsson och med inledning och kommentarer av Ingemar Oscarsson.

”PER POLIS” MINNS MER.

Av Per Jystrand

För ett par år sedan skrev jag om hur glad jag var för att jag hamnade i Svedala av en tillfällighet i april 1978. Det skulle visa sig att jag hade fått den stora turen att få arbeta bland trevliga och kunniga kollegor som både kände till och för vårt område. Först höll vi till i kommunhusets nedre del, varefter vi i april 1983 flyttade till eget boende i den så kallade Tegelmästarevillan.

Bilden nedan är tagen året efter.

Arbetsgruppen i Svedala.

Stående från vänster: Blivande chefen och före detta malmöspanaren Rune Nilsson, de listiga utredarna Ingvar och Leif Nilsson, de alltid alerta och dådkraftiga radiobilskillarna Jonny Johansson, Bertil Wikstrand och Jan-Åke Klein och till sist de kompetenta kontoristerna Ing-Britt Jarlsborg och Gunilla Held samt dåvarande chefen Agne Herlin.

Under mina 43 år som polis var Agne Herlin den bäste chef jag någonsin hade. Ulf Broddesson och jag var kvarterspoliser i Bara respektive i Svedala tätort.

På ovanstående foto borde även radiohandlaren och privatspanaren Lennart Olsson ha varit med. Åtskilliga gånger började ett lyckat polisingripande med honom. Det kunde låta så här i telefonluren: ”Jag har två mystiska typer i min affär. De går bara och tittar. Jag har satt igång larmkedjan till de andra affärsidkarna i centrum. Kom genast!”

En annan svedalabo jobbade på kåken i Malmö. Han hade hört av interner att svedalapolisen var på hugget och snacket gick att det var lättare att begå brott i exempelvis Skurup.

”SOPOFRISKOKUL”

Polisens bidrag till i samverkansgruppen blev jag. Vi arbetade med ungdomar i riskzonen och i gruppen ingick folk från **SO**cialen, **PO**lisen, **FRI**tidsgruppen och **SKO**lan samt ibland **KUL**turarbetarna. Tillsammans blev vi ”Sopofriskokul”.

Anders och jag i revysammanhang

Anders Zakrisson och Jonny Andersson, rektor respektive speciallärare, började på orten samtidigt som jag.

Anders hade med sin klokhets lugn och humanism föredömligt ersatt den legendariske Sune Göransson. Anders tankegångar var nya. Om eleven inte kunde anpassa sig till skolan så fick skolan försöka anpassa sig till eleven så att han/hon skulle få en så positiv skolgång som möjligt.

Med den ambitionen passade Jonny in som handen i handsken.

Han hade ett litet kyffe med

några datorer inåt skolgården. De som inte klarade vanlig undervisning fick lära sig via datorerna. Det var första gången jag såg en dator. Jonny låg verkligen på framkant och eleverna trivdes. Han berättade att han hade ”gått en hundkurs och lärt mig konsekvenspedagogik” och påstod att det varit den mest lärorika kurs han gått på: ”Sköter du dig får du belöning i form av undervisning med datorer”.

Jonny hade ett stort kontaktnät bland svedalaföretagarna, infödd i Svedala som han var. Han skraddarsydde praktikplatser till skoltrötta elever och garanterade hantverkarna: ”Pågen har inget läshuvud, men han vill bevisa att han är bra på annat.

Jag går i god för honom”. Många är de unga som han har hjälpt med sin uppfinningsrikedom och sitt stora hjärta! Arbetsformer som: ”Alla tomaterna mognar inte samtidigt” och ”ensam kan man inte göra allt – men om många gör lite kan man göra skillnad” finns hos alla som hade förmånen att jobba med Jonny.

Jonny dog våren 2013. Vi som upplevt honom kommer aldrig att glömma honom. Han borde få förslagsvis en gata eller väg uppkallade efter sig i Svedala!

Den påhittige fritidsledaren Bo Andersson var nästan alltid glad. Han kunde verkligen ta ungdomarna. Hans positiva inställning smittade av sig på både ungdomar och arbetskamrater.

På utflykterna arbetade skolans kurator Ingegärd Stenqvist lite i motvind, till en början. Pågarna tittade misstänksamt på henne: ”Kuratorn, är hon sån som omhändertar

folk? En Proseluska?” Flickorna köpte henne direkt och efter ett tag upptäckte även killarna hennes smarhet, humor och hjälpsamhet – ”En tuff tjej man kan få hjälp av!”

Ingegärd lagar havregrynsgröt med ”smörhåla” på Immelns strand en morgon innan kanoterna sjösatts.

Jonny Andersson

Många somrar blev det kanotutflykter i sopofriskokul:s regi. En av killarna på kanotturerna engagerade sig senare i Hell Angels, men senast jag såg honom bar han SJ:s tågvärdsuniform i stället för Hells angelsvästen. Snart kommer barnbarnen, sa han urskuldande.

Fikapaus med min
boxerhund Douglas.

Sopofriskokul som bestod av humanister som trivdes ihop och ville göra skillnad för de uppväxande släktet. Vi träffades var fjortonde dag, men vår närhet till varandra gjorde att det blev oftare och vid behov.

Ett exempel är när jag var på Centralskolan och träffade Anders Zakrisson, vars dörr alltid stod halvöppen när rektorn var på sitt rum. Han undrade om jag kunde ta hand om ett par spralliga pågar och få dem "avskuttade", som jag brukade. "Javisst, jag kan visa dem Börringesjöns vackra natur. En runda på cirka 12 km. Under en sådan runda träffade vi två svedalaprofiler.

Lennart Persson

Den kände profilen Lennart Persson från Svedala, scouterna och röda korset, hade en stuga på Börringesjöns västra strand. "Är vimpeln uppe är jag här och då är du välkommen på kaffe", löd hans inbjudan. Lennart var i det närmaste blind, men det hindrade honom inte från att åka skidor alpint och cykla till sin stuga. Vilken kämpe!

Lennart Persson
bjuder på fika när
jag och ungdom-
arna kom på be-
sök.

Bertil Herlow-Svensson - konstnären

I vårt sökande efter goda manliga förebilder besökte vi en annan vän till mig, Bertil Herlow-Svensson. Han visade sin verkstad och allt han hade handlat på sina resor över de sju haven. Han bodde i Börringe stationshus och hans motto från sjömanslivet var: "Hang on, you are on the right track and never give up!" (Översatt: Häng på, du är på rätt spår och ge aldrig upp!) Även han dog våren 2013

Bertil Herlow Svensson
alltid lika gästfri.

Om jag inte är felunderrättad är en av pågarna som gick med runt Börringesjön numera data- och musiksnille i USA och gentleman nr. 2 handlare i guld- och smyckebranschen (legalt).

Efter 12 km:s vandring är det skönt att åka radiobil hem till Svedala.

Som det står i visan: "Det ordnar sig alltid, om man tar det som det kommer!"

Inte bara arbete.

När vårsolen tittar fram blir gubbar till ystra pågar som vill spela fotboll.

För att fira vårt fina samarbete ordnade undertecknad en fotbollscup med eftersits. Jag lärde mig, bland annat, att flyktingarna inte gillade lundaknaken som jag bjöd på. Jag tänkte att en del äter choricakorvar, men inte muslimer. Det var en tabbe!

För att locka publik var tidningen Arbetet här och skrev innan matcherna. Jag var uppgiftslämnare till texten.

Män och kvinnor spelar i samma Svedala-lag

SVEDALA: Mitt uppe i VM-ishockeyn, europacuperna i fotboll och allsvenska fotbollsstarten sker stora ting även i Svedala.

På onsdag 25 april klockan 15 spelas nämligen på gamla idrottsplatsen "Jubelcupen" där i varje fotbollslag minst en kvinna måste finnas bland herrarna, och även ortens flyktingar har lovat att förstärka varje lag på minst en plats.

Så nog blir även denna cup storinternationell.

Arrangör är samarbetsgruppen SOPOFRISKOKUL, den grupp för sociala insatser där utöver socialen polisen, fritids, skolan och kulturen ingår.

Gruppen tioårsjubilerar, och därför vill man glittra till den fotbollsturnering som nu anordnas för sjätte gången med att i varje lag både herrar, minst en dam och minst en flykting skall ingå.

Flyktingarna har tidigare haft ett eget lag men vill hellre spela med svenskarna än mot dem.

Mål på maken?

Pressinformatör är Svedalas välkände kvarterspolis, revy-

● Nye TFF-tränaren Tom Prahl hör som lärare till skollaget.

kung m. m. Per Jystrand och han beskriver "Jubelcupens" fyra deltagande lag så här.

Skolans lag spelar förmodligen helt efter instruktionsboken. Kan det bli annat med både TFF-tränaren Tom Prahl och svedalatränaren Roland "Kola" Larsson i laget?

Spänstige gympläraren Anne Regen har chansen att göra mål på maken Hans- han vaktar nämligen polismålet!

Luftbollar

Luftfartsverkets lag lär förstås spela mycket i luften. Stjärnan är Kenneth Hötzell, tidigare Svedala IF och Skurups AIF. Damen i laget blir Anita Svensson.

● Brandchefen Bo "Mysing" Hansson läser till kommunlagsförsvaret?

Polislaget får troligen problem med att växla tempo från patrulleringstakten till fotbollens rätta. Föriliten står helt till det internationella inslaget och till Ulrika Assarsson, som hörde till det framgångsrika Skånelaget i 89 års damfotboll, hon blev då också svensk mästareinna.

Morsan jobbar hos polisen.

Starkast är kanske kommunens lag med försvarsskipper som brandchefen Bo "Mysing" Hansson med allsvenskt förflutet i IFK Malmö och Bengt "Plättan" Svensson samt veslesnabbe fritidsledaren Bo Andersson på topp.

I början på 90-talet kom det flyktingar till byn. En varmhjärtad kvinna med namnet Ingrid Olsson hjälpte våra vänner ifrån Iran och Chile.

Då de var med i fotbollsturneringen döpte vi dem till "Ingrids pågar", men de ville inte spela mot utan med oss svenskar. Det blev i stället mixade lag.

Hur det gick?

Lysande, anser jag.

Fotbollsturneringarna pågick under 6 års-tid. Här några axplock från de olika lagens vardagshjältar genom tiderna.

Invandrarlaget. De så kallade "Ingrids Pågar"

Skolans lag stående från vänster: Tor Andersson, två okända förmågor, skoldirektören Sune Göransson och Torbjörn Jönsson, Svedala IF:s bästa spelare genom tiderna.

Sittande: Per Pettersson, Tom Prahl, Leif "Macke" Malmgren och okänd.

Polisens lag stående från vänster: Agne Herlin, Mats Fors, Jonny Johansson, Anders Telsing, Kyösti Hatakka och Thomas Sundström.
Sittande: Anders Nilsson, Per Jystrand, Roland Yderklo och Ulf Broddesson.

Kommunens lag stående från vänster:
Bo "Mysing" Hansson, Tom Stenvist, okänd och Anders Andersson
Sittande: Fritidschef Janne Nordh, Jan-Erik Eriksson, Lennart Olsson och okänd.

”Öland” och juridiken.

”Öland” var en skogsarbetare från just Öland, som arbetade i skogen på Skabersjö gods. Han var duktigt till att arbeta, men tålde inte sprit. Spriten intog han i mitt patrulleringsområde, d.v.s. runt Storgatan. Nykter var han blyg. Full var han inte god att tas med. Min chef

Bertil Johansson ”Öland”

Foto från Sture Falheds fotoarkiv

ansåg att jag var bäst lämpad för att hålla ett förhör med den terpentindoftande tuffingen. Öland hade misshandlat en snabbköpskassörska på ICA som en söndagseftermiddag nekade honom att köpa öl. Han var redan berusad. Misshandeln bestod av en örfil. Det var inte likt honom.

Det måste ha varit i den så kallade vargtimmen, tre-fyra på natten, före dagen som det var rättegång i Trelleborgs tingsrätt. Jag undrade hur det skulle gå. Jag hade fredag och hade lovat min fyraårige son att han skulle slippa dagis för att hitta på något kul. Men hur skulle Öland, eller Bertil Johansson som han egentligen hette, komma till domstolen? Skulle han våga sig dit nykter? Hur skulle det gå för kassörskan och de två vittnena som tagit ledigt? Förhandlingen skulle ta en hel dag. Skulle den

ställas in, för en ny tid senare? Hur skulle jag få ihop det?

Förhandlingen skulle börja klockan 11.00. Jag tog sonen med mig och körde från Anderslöv till huset där Öland bodde i Svedala. Dörren var som vanligt olåst och innanför hade han hunnit dricka en halv 37:a Explorer och var halvpackad. Jag hjälpte honom in i min bil och körde söderut. Öland fyllnade till ännu mer och i Minnesbergsbacken gav han från sig ett gutturalt vrål: ”Pissa!” Min son trodde att han nog ville ha en pizza. ”Nä, min son, han behöver kissa”. Mitt i backen höll jag Öland i hans livrem bakifrån medan parabeln pågick. Många bilister på väg till arbetet tutade och tyckte att det var roligt. Färden fortsatte, och Öland fyllnade till ännu mer.

I tingsrättens väntrum cirklade en kraftig och hotfull vakt runt oss där vi satt. Jag gav mig till känna och sa att jag tar hand om honom. Visserligen kallade Öland domaren och åklagaren för ”bonnjävla” och vrövlade högljutt. Sekreteraren och domaren var mycket unga och förde ett tisslande samtal. Man skulle skjuta upp målet! De svedalabor som var närvarande menade att sådan var Öland alltid, det var inget att bry sig om och ”lyssna nu på Per”. Jag tipsade rätten om att när ”Öland” var färdig med sitt uppträdande så kunde

man prata med honom. Nå då, det blev en ny rättegång, bestämde domaren. Vi åkte snopna hem igen.

Men när den snälle (jag alltså) blir arg, blir han ilsken med besked. Jag skrev till tingsrätten om vad som hänt och vad jag tyckte. Min chef fick en kopia av skrivelsen. Han påpekade att det inte var polisens uppgift att granska domstolarna.

Jag fick ett brev från lagman K-G Lindelöv, tingsrättens chef, någon månad senare. Han var känd för att ofta döma rattfyllerister till vård i stället för fängelse.

Så här löd skrivelsen:

”Tack för Ert brev. Jag har med glädje noterat, att Ni, väl i Er egenskap av kvarterspolis, följt Johansson till rättegången utan att ha varit kallad därtill av rätten, sålunda som en tjänst åt Johansson, åt rätten, åt samhället, därtill på Er fridag.

Jag delar Er uppfattning att vi i rätten skall lyssna noga på vad andra säger och att vi skall lära oss att behandla plötsligt inträffade situationer smidigt och naturligt. Att tilltalade kommer starkt alkoholpåverkad är dock ovanligt och kan ställa en del krav på ordföranden. Jag delar vidare Er mening att rätten ska ha förståelse för irrationell reaktion i en stressituation som en rättegång. För egen del söker jag tillämpa det. I början fick jag kritik för det. Det kom till uttryck bl.a. i vardagliga, yttre saker: säg till honom att sitta ordentligt, att inte tugga tuggummi, att inte flina...

Numera förstår nämnd och jurister stressen. Vi talar ofta om det. Tyvärr misslyckas vi ibland. Det är tacknämligt, om våra misslyckanden observeras och påtalas.”

Öland dömdes i sin frånvaro vid ett senare tillfälle och jag tackades avslutningsvis för mitt brev. Slutet gott allting gott!

Jag eller Öland? – i revysammanhang tolkade jag med värme vännen Ölands karaktär.

KARL "KALLE" KARLBERG

Av Jan Anders Persson

Dragspelskungen i Svedala
Karl "Kalle" Karlberg
1916 - 2001

Barndom

På Limhamn 1916, närmare bestämt den 21 augusti, såg Karl Gunnar Stig dagens ljus. I födelsenotisen finns antecknat: Moder Helga Maria Karlberg, skriven å församlingen, och som fader står det "okänd". Sedan har prästen fyllt i faderns namn, nämligen telefonarbetare Karl Oskar Svensson. Kalle, som han kallades, har själv berättat att han

Aug. 21/1	Karl Gunnar Stig u. a.	Fader: <i>Helge Telefontjänst Karl</i> <i>Carl Oskar Svensson</i> Mödrer: <i>Helga Maria Karlberg</i> å förs.	78 ²⁰ / ₈ 90 ¹⁴ / ₁
-----------	---------------------------	--	--

föddes i Limhamn, i en ”sillabör”.

Tre veckor gammal blev Kalle utackorderad till en familj på Grönegatan i Malmö. Fosterfamiljen, Oskar Jacobsson Lindoff och hustru Elna Jeppsson, hade själv tre egna söner och en dotter och så kom också en fosterson till familjen.

Första Världskriget pågick som värst och det var väldigt ont om mat, så man somnade ”med en rabba i munnen”. Det var antingen skalade ”rabbor”, eller så var det skalade ”panntofflor” som man fick ligga och suga på för att stilla den värsta hungern.

Kriget tog slut, men tillvaron för familjen var likväl knaper och de beslöt att flytta från Malmö och ut på landet, för att förhoppningsvis få en drägligare tillvaro.

År 1920 gick så flyttlasset från Grönegatan i Malmö till gården Marklunda, söder om Norra Håslöv, där Oskar blev ryktare.

Kalles enda minne från denna del av barndomen var att en tant tvingade honom att äta ”rabbemos”. Efter denna måltid stod det aldrig mer ”rabbemos” på Kalles meny.

På Marklunda bodde familjen fram till november 1922, då flytten gick till Svenstorps gård utanför Skabersjö. Där började Kalle i skolan, men redan efter ett år var det tid att flytta igen.

Nu gick flyttlasset till Borup utanför Vismarlöv. Ett år senare var det dags att flytta in till Vismarlöv by, men redan ett år senare var familjen tillbaka på Borup. Kalle hade nu hunnit komma upp i tredje klass. Skolgången var minst sagt haltande, med nya skolor och nya kompisar i princip varje år.

Efter ytterligare ett år gick flyttlasset till Lilla Svedala nr 3. ”Det var som att komma från mörkret till ljuset”, har Kalle berättat. Här fanns det massor av kompisar att leka med och det mest fantastiska var att det i stathuset fanns elektriskt ljus. Det hade man inte haft på Borup. Där fanns det bara oljelampor och eftersom statarlönen var låg hade man inte hade råd att köpa olja till oljelamporna, så det blev till att lägga sig tidigt om kvällarna.

En annan spännande sak var att man åkte buss till skolan varje morgon. Det kostade 15 öre per skolunge och det var ett 10-tal elever som åkte buss till skolan i Västra Kärrstorp. När skolan var slut för dagen så traskade man hem.

Första dragspelet

Hos Kalle hade det alltid funnits ett intresse för musik. Särskilt dragspelsmusik hade alltid legat honom varmt om hjärtat. Pengar var, nästan alltid, ett stort bekymmer och en gång skrev han ett brev till sin mor att ”nästan alla i klassen hade dragspel och jag har inget”, men det hjälpte inte. Mor hade inte tillräckligt med pengar för att hjälpa sonen med hans dragspelsinköp.

En liten grabb, något år yngre än Kalle, som hette Nils Roslund, hade ett enradigt dragspel. Kalle gav sig inte förrän han fick inköpt detta dragspel för det ”fruktansvärda” priset av tre kronor. För att få ihop dessa pengar fick han jobba i kostallet en hel vecka hos sin fosterfar.

Han började själv träna på dragspelet och under de första veckorna av träningen drabbades han av svår förkylning, detta på grund av att bälgen läckte. Där fanns ingen som kunde visa och instruera honom, men så småningom fick han ihop både ”Gubben Noak”, ”Blinka lilla stjärna” och andra ”bitar” på dragspelet. Den allra första melodin han kunde spela var emellertid ”Fyllebröder är vi alla, supa ska vi till vi falla”.

Sedan gick det ett års tid och då var det en kille som hade en cykel till salu för fem kronor. Återigen blev det arbete i kostallet hos fosterfar för att få ihop de fem kronorna, denna gång i 14 dagar.

Dagen efter det att Kalle hade konfirmerat sig fick han plats hos en bonde i Påskaled, Jöns Hansson, där också Erik Göthed var dräng. Jöns var väldigt pratsam och om han kom igång med att snacka med drängarna så kunde det gå ett par timmar och då slapp man att arbeta. Lönen var 20 kronor i månaden och av dessa hölls 10 kronor inestående som garanti för att drängen inte slutade sin anställning. Arbetstiden började klockan halv fem på morgonen och så höll man på till klockan sex på kvällen.

Drängasängen, har Kalle berättat, var för två personer. Den hade halm i botten och en stor madrass över halmen. Där låg en stor dyna och ovanpå denna låg det en fårskinnsfäll. Varje kväll när man krupit ner i sängen fick man upp efter en halvtimme, för då var lopporna ”för dj—ga” och så fick man tända stallyktan och ta upp täcket och fälla upp alla veck. Där satt lopporna och så fick man knäcka dem, en efter en.

Från Påskaled var det inte långt till festplatsen i Bökeberg. Kalle var ofta på festplatsen, som så många andra i Svedalatrakten. När man betalt 25 öre för cykel i cykelstallet, 50 öre för en kopp kaffe och ett wienerbröd och så en krona till dansbiljett, om man nu vågade bjuda upp någon flicka, så var det inte så mycket pengar kvar för en dräng.

Kalle var vid 14 års ålder mer intresserad av att lyssna på musiken som spelades från dansbanan än att dansa med flickor. Med orkestrar från Malmö så njöt han i fulla drag och lärde sig kanske ett och annat musikaliskt.

Efter sju månader, den 24 oktober 1930, var det dags för nästa flytt och då kom Kalle till Klörup, till en bonde som hette Karl Pettersson och hans fru Ester. När de arbetade ute på fälten så kom frun ut och sa att ”nu får du komma in och dricka kaffe”. Det var inget som man fått hos ”Jöns Hans” i Påskaled.

När han jobbade i Klörup hade han 35 kronor i månaden och då hade han inköpt ett dragspel av yngste sonen Lindoff för 140 kronor, att avbetalas med 10 kronor per månad. Men det var bra förtjänst på dragspelet. Kalle satt vid stathusgaveln nere vid Haglösa

Kungsgård och spelade tre gånger i veckan - onsdag, lördag och söndag. Ungdomarna for ju aldrig iväg och dansade, utan samlades hemmavid för att roa sig. Förtjänsten vid dessa spelningar var fem–tio kronor varje kväll. På så sätt fick han ihop mer pengar per månad på sina spelningar vid stathuslängan än vad han tjänade hos bonden. Det blev också pengar över.

Det var då han köpte sin första notbok, en av Calle Jularbos notläroböcker. Det var som att läsa hieroglyfer och som exempel satte han kryss vid durbas och inte visste han skillnad på grundbas och växelbas. Ibland blev boken inslängd under sängen i ren frustration.

I oktober 1933 slutade Kalle sin anställning i Klörup och det blev flytt till bonden Kristiansson i Esarp. John Lindoff, Kalles fosterbror, jobbade också på denna gård.

Fotboll

Redan som liten påg spelade han mycket fotboll i Lilla Svedala, ute på ett luzernstykke. Kalle gick med i Skabersjö IF, där han blev målvakt i deras juniorlag. När han flyttat till Esarp gick han med i Kyrkheddinge idrottsförening, också som målvakt. Kalle tyckte att laget gjorde så få mål, så han sa ifrån efter en tid att ”jag vill spela ute”. Det blev suc-

Kalle hann också göra sin rekryt på Berga i Helsingborg

cé med många mål och till och med värvning från Kyrkheddinge Idrottsförening till Genarps idrottsförening när detta lag gick upp en serie. Seriefotboll höll han på med under ca 10 år.

Carmencitas

När han kommit till Esarp så hade han ju sitt dragspel med sig och han hade till och med råd att köpa ett nytt Hagströmdragspel.

I Esarp träffade han ett par tvillingbröder som hette Lind och som båda spelade trummor. En av bröderna kom på idén att de skulle uppträda med sin musik i Vismarlövs Folkets Hus och eftersom Kalle en gång bott i Vismarlöv så kände han vaktmästaren som han ringde upp. Jodå, han engagerade dem på två man, dragspel och trummor. Den ena Lindapågen hette Sture och han och Kalle skulle spela där hela vintern, med ett gage på åtta kronor per man och kväll. Detta var för fem timmars spelning. Sture svek

innan det var dags och Kalle fick då tag på Nils Franke från Björnstorp som spelade fiol. De spelade tillsammans den vintern och även nästa. Repertoaren var cirka 10 melodier.

Sedan blev han engagerad i en orkester i Genarp. Malte Nilsson var bryggare och hade där startat en orkester som hette Carmencitas. Orkestern bestod av fem man. Det var Kalle på dragspel, Malte Nilsson, Hilding Andersson från Lyngby, som också spelade dragspel, Halvar Nilsson trumslagare och Halvars bror Hilding Nilsson på trumpet. Bryggarlastbilen användes som "turnebil"

De fick engagemang för Carmencitas orkester på Södra Påhults festplats vid Dörröd för sommarspelning. Festplatsen som låg lummigt och fint i en skogsbacke hade inte elektriskt ljus, utan en "snurrögad" kille var hela kvällen sysselsatt med att gå runt och pumpa fotogenlampor. Han började pumpa vid ingången. Lamporna hängde på 15 - 20 meter avstånd från varandra runt hela festplatsen. När han kom till den sista så var det dags att börja på lampa ett igen. Det fanns en lampa på estraden där orkestern stod, mer behövdes inte, de spelade ju inte efter några noter. Engagemanget fortsatte i två år, ända tills detta tivoli lades ner.

Familj

Kalle cyklade lite då och då från Esarp hem till sina fosterföräldrar i Lilla Svedala för att hälsa på. En gång, 1938, var han nere på Folkets Hus i Lilla Svedala och där mötte han en "fjälla", Elly Andersson.

Efter att ha haft sällskap ett år förlovade de sig på julafton 1940. Kalle jobbade nu på Åbjörn Andersson som svarvare och Elly jobbade i Erlandssons herrekipering på Storgatan. Precis innan de gifte sig fick Elly jobb på Pressbyrån som låg vid järnvägsstationen i Svedala. De gifte sig 1943 och bosatte sig hos svärföräldrarna i Krågeholm. Ett år efter, 1944, föddes sonen Karl-Erik. Därefter bosatte de sig i en lägenhet på Kyrkogatan i Svedala.

Hot Boys

I Krågeholm bodde de i fem år och under den tiden, närmare bestämt 1942, så startade Kalle sin första orkester i Svedala. Det var Sven Svensson på gitarr, Gunnar Malmborn på kontrabas, Valle Martinsson på trummor och så Kalle själv på dragspel.

Under kriget kom en dansk, Boris Asernikow, till Svedala. Han var en mycket duktig violinist med Svend Asmussen-stil och började spela med orkestern. Man fyllde Folkets Hus i Svedala kväll efter kväll. Orkestern blev populär och spelningarna bara strömmade in.

På den tiden hette orkestern The Hot Boys, ett namn som finns i alla sydsåningars minnen från den tiden.

"The Hot Boys" med Fr.v. Sven Svensson, Gunnar Malmborn, Boris Asernikow, Valdemar "Valle" Martinsson och Kalle Karlberg.

Boris Asernikow stannade kvar i Svedala under ett flertal år och var bland annat lärare på ABF. Asernikow kom genom ABF i kontakt med den då nioårige Hasse Malmberg från Aggarp och Hasse fick lära sig mycket om violinspelning av Boris. Hasse började som 15-åring att spela med Kalles orkester och tillsammans med Boris och musiker både från Svedala och Trelleborg så blev orkestern oerhört populär. De spelade upp till dans på Svedala Folkets hus varje lördag.

Så kom erbjudande från Bökebergs Tivoli att spela upp till dans där under sommarmånaderna. De tackade ja och 1944 hade de sina första spelningar där. Det blev sedan ytterligare spelningar och totalt under de kommande säsongerna blev det cirka 250 spelningar mellan dansbanorna på Bökeberg.

Karlbergs orkester

År 1949 ändrade orkestern namn från The Hot Boys till Karlbergs orkester.

I början av 50-talet kom så de första egenhändigt skrivna melodierna och Kalle började även göra arrangemang till de andra orkestermedlemmarna. I orkestern spelade nu Kalle Karlberg, dragspel, Hasse Malmberg, fiol, Erik Malmberg, bas och Bo Rson Jonsson på trummor. Senare kom också Bo Lundström på klarinett, Sten Persson på trummor och Stig Lenz på gitarr med i orkestern.

Den ursprungliga sättningen av Karlbergs orkester fr.v: Erik Malmberg, Bo R:son Johnsson, Hasse Malmberg och Kalle Karlberg

Succén var stor för orkestern och de fick engagemang på Rotundan i Höllviken en hel sommar. Mitt emot Rotundan låg ett nöjesställe som hette Blå Hallen, som var tänkt att bli en konkurrent till Malmö Folkets Park. De hade rustat upp med gungor, karuseller och radiobilar. Dessutom hade de engagerat den tidens stora artister att uppträda. Det kan nämnas att både Charlie Norman och Östen Warnebring vid ett flertal tillfällen var där och spelade.

Rotundan visade sig vara den starkare av de två nöjeslokalerna i Höllviken. Källarmästaren, Alvar Grantinge, på Rotundan hade hört att Kalle hade börjat skriva egna låtar och en dag kom en förfrågan om han kunde skriva någon "bit" till Höllvikens

A-G RESTAURANGER

Hällvikens Dans-Rotunda

Nu spelar i Karlbergs orkester fr.v.: Stig Lenz, Hasse Malmberg, Sten Persson, Kalle Karlberg och Erik Malmberg.

dansrotunda. Efter någon sömnlös natt så fanns både text och musik nedpräntat. Låten presenterades för källarmästaren en onsdagskväll och lördagen efter var den upptryckt på ett blad som följde med kaffebrickorna ut till borden.

Karlbergs orkester spelar upp till dans i Bökeberg.

Fr.v.: Sten Persson, Bo Lundström, Stig Lenz, Hasse Malmberg, Erik Malmberg och Kalle Karlberg.

De var också revyorkester till Svedalarevyn säsongerna 1951–56. Ibland saknades det ett musiknummer i revyn och då var det dags för Kalle att sätta sig ner och komponera. Bland annat entrénumret till revyn Plask 1955 komponerades av Kalle.

Svedalarevyn 1951 med Kalle Karlbergs orkester sittande i mitten. Fr.v.: Bo Johnsson, Hasse Malmberg, Erik Malmberg och Kalle Karlberg. De flankeras av schenarbetarna Artur Henriksson och Ove Mårtensson. Stående fr.v.: Thore Lantz, Lennart Mårtensson, Ella Jönsson, Ulla Green, Elly Lantz, Egon Jönsson och Stig Andersson.

Affären

År 1947 startade Kalle och hans kompis Kalle Magnusson, som bodde på Johan Borgsgatan, sin radio- och musikaffär på Långgatan, i det hus där Johan och Maria Borg tidigare haft sin affär. Elly skötte affären på dagarna. Efter något år tröttnade kompanjonen på affärslivet och ensam att sköta den blev Kalle och Elly.

Till en början var det nästan enbart musikinstrument som såldes, men senare kom radio- och TV-apparater också till försäljning i butiken.

Kalle var musiklärare för Albin Hagströms dragspelsfabrik som hade filial i Malmö. Det var kurser fem kvällar i veckan, i Svedala, Börringe, Anderslöv, Staffanstorp och Vellinge. Samtidigt jobbade han i GP:s verkstad. Han hade då tre jobb samtidigt. Klockan 08.00 till 14.00 i GP:s verkstad, sedan den egna affären och sedan dragspelskurser, höst, vinter och vår, varje kväll hela veckan och så var det spelning till dans lördag-söndag med orkestern. Så nog var det mycket jobb för Kalle.

Det var många som Kalle lärde spela draspel. Här är det kursdeltagarna från 1950 som blir fotograferade framför scenen på Folkets hus i Svedala.

Kalle vid svarven i Göte Perssons Motor och Cyckelverkstad.

Affären flyttades 1956 ner till Storgatan, i den lokal där Erlandsson haft sin herrekiperingsaffär dessförinnan. Huset ägdes av Gunnar Nissen och i den andra halvan hade Nissen själv sin fruktaffär. Omsättningen i affären gick upp i och med nya lokaler, men konkurrensen var stor. Det fanns ett tag sex radiohandlare i Svedala. Nissen lade ner sin verksamhet 1965 och Karlberg köpte huset. Nu var det musikaffär i bägge lokalerna. Ovanvåningen iordningställdes och familjen flyttade från Långgatan, där man hyrt en lägenhet, till egen bostad på Storgatan.

Affären stängdes nyåret 1977-78.

Meddelande!

Lördagen den 4 oktober
öppnas i Långgatan 26

Svedala Musikhandel

stor sortering i alla instrument, dragspel,
blås- & stränginstrument.

Ortens största sortering i grammofonskivor

Vi föra även

Pappers- & Tobaksvaror

DRAGSPELSINTRESSERADE:

Nybörjarkurs i dragspel börjar i oktober. Anmälan kan göras i

Svedala Musikhandel

Långgatan 26

Karlberg & Magnusson

Göta Boktryckeriet, Svedala

Svedala Dragspelsklubb

År 1951 startade Kalle Svedala Dragspelsklubb. Detta gjordes med hjälp av elever som han hade lärt upp att spela dragspel. Detta i syfte att kunna följa deras studier bättre.

Detta tidiga foto av Svedala Dragspelsklubb togs i September 1952.

På främsta raden sitter fr.v.: 1 Gunvor Granelli, 2 Asta Hansson, 3 Rosita Andersson, 4 Kerstin Andersson / Hoppe, 5 Carmen Lindström / Söderberg och 6 oidentifierad.

Mellanraden fr.v.: 1 Stig Persson, 2 Nils Nilsson, 3 Erik Olsson, 4 Göte Carlsson, 5 Ingvar Nordström, 6 Kalle Karlberg och 7 Wilhelm Hoppe d:ä.

Bakre raden fr.v.: 1 Oidentifierad, 2 Algot Andesson, 3 Olle Nilsson, 4 Åke Soergel, 5 Uno Sjöberg och 6 Rolf Jacobsson

Klubbnål från
1950-talet

Från början hade Kalle bestämt att den dag han fyllde 40 år skulle han lägga av med all spelning, alltså 1956. En annan person skulle driva dragspelsklubben vidare, men tyvärr så dog dragspelsklubben ut. Kalle sålde alltså sitt dragspel och firade sin 40-årsdag.

Efter nio år knackade det på fönstret till lägenheten på Långgatan. Utanför stod Nils Nilsson, som också spelade dragspel, som bara ville tala om för Kalle att dragspelsstämman som Nisse anlitade hade ett likadant dragspel som Kalle tidigare haft, ett Neco Special. ”Jaha”,

sa Kalle, ”Vad ska han ha för det?”. ”450 kronor”, sa Nisse. ”Ja, de e ju inte så farligt dyrt om det är bra”.

Så blev det att Kalle åkte in till dragspelsstämman och köpte ett dragspel igen. Med lite övning och med kramp i fingrarna kom dragspelsmusiken tillbaka. Kalle bytte upp sig till ett nytt och modernare och dragspel, Zero Sette.

Dragspelsmusik började bli populärt igen, inte minst genom TV där Bröderna Lindqvist var husband i Bosse Larssons program ”Nygammalt” och som sändes i Sveriges Television mellan åren 1971-89.

Tankar på att återuppta dragspelsklubben väcktes och 1975 ringde Kalle upp sina gamla dragspelskompisar och förhörde sig om de var intresserade av att starta en dragspelsorkester. En del nappade på hans förfrågan och så var då Svedala Dragspelsorkester igång med

regelbundna träffar och årliga dragspelskonserter. De medverkade i Sveriges Magasin 1977 och fick också Landstingets kulturpris. Kalle var verksam med orkestern fram till 1985, då andra krafter tog vid.

Nils Nilsson och Kalle Karlberg

Pensionärsliv

När affären på Storgatan stängdes sålde paret Karlberg också huset och på platsen byggdes sedan ICA:s affär.

Kalle och Elly köpte ett hus på Malmövägen 39 och flyttade dit. Sedan kom andra in i familjen. Med barnbarnen Richard och Henrik förgylldes deras tillvaro ytterligare.

Kalle fortsatte att komponera. Totalt skrev han cirka 200 melodier. Många av melodierna har fått namn efter tillfällena då han skrev dem. Hambon 'Hackspetten'

kom till efter att han hade hört denna fågel uppe i Bökeberg. "Schottis med Fru Alstad" fick sitt namn därför att den uppfördes för första gången i just denna by. Andra melodier är "Skymning över Fjällfota", "Svedalapolka", "Lille Henriks polka" (barnbarnet) och "Vals till Elly" (hustrun). Kalle har också fått några av sina melodier förlagda och ett antal nothäften har getts ut. Det första nothäftet som gavs ut betalade Kalle själv. Det kostade cirka 5000 kronor.

Karl Karlberg dog den 5 juli 2001

Källor:

Karl-Erik och Ulla Karlberg, Malmövägen 59, Svedala.

Bandinspelning av Karl Karlberg.

Artikel Trelleborgs Allehanda, 25 augusti 1983, av Torsten Blomdahl.

Torsten Nordström, Bjeretsvägen 131, Svedala

VEM VAR JOHAN BORG?

Försök till porträtt av en nästan bortglömd Svedalapolitiker

av Christer Neleryd

Johan Borg (1872-1933) var en framträdande profil i kommunpolitiken i Svedala under drygt tre decennier i början av 1900-talet. I dag känner många Svedalabor igen hans namn genom den gata som uppkallats efter honom.

Men vem var han egentligen, denne socialdemokratiska politiker? Vad genomförde han och vilka var drivkrafterna bakom hans politiska arbete? Jag har letat efter de få skärvor av fakta och minnesbilder som finns kvar efter honom. Med hjälp av dessa har jag försökt att skapa ett porträtt av en politiker som hade stor betydelse för Svedalas framväxt.

Sliten Gatuskylt

Kom från ett arbetarhem

Johan Borgs levnadshistoria känner vi till, i stora drag. Han var född i ett arbetarhem utanför Trelleborg, började arbeta redan vid åtta års ålder, lärde sig smedyrket och hamnade så småningom på spårvägen i Malmö. Där gick han med i fackföreningen, var aktiv i en facklig konflikt och blev så småningom uppsagd. Trolig orsak: han var en facklig ledare med förmåga att organisera och påverka.

Johan Borg flyttade till Börringe, började arbeta på tegelbruket och tog där initiativ till att bilda fackförening samt sjuk- och begravningskassa bland tegelbruksarbetarna.

Han kom till Svedala 1906, fick anställning på ortens stora arbetsplats, AB Åbjörn Anderssons verkstad och hade snart ledande fackliga uppdrag i verkstaden.

Hans framgångsrika fackliga erfarenhet har troligen varit inkörsporten till hans politiska karriär. Han blev ordförande i Svedala Arbetarekommun 1908. Samma år valdes han till vaktmästare på det nybyggda Folkets Hus. Under storstrejken 1909 var han med i den lokala strejkledningen och ledde strejkmöten.

Johan Borg var ordförande i Svedala Arbetarekommun 1909 – 1920 och ordförande i Svedala arbetarkommuns fastighetsförening (Folkets hus) 1909-1933. Han var ledamot av Malmöhus läns landstings fullmäktige 1922-1933. Vidare var han ordförande i Svedala köpings kommunfullmäktige 1928-1933 och ordförande i köpingens kommunalnämnd (motsvarigheten till dagens kommunstyrelse) 1930-1933. Han ledde arbetet med ransonering och livsmedelsfördelning i Svedala under krigsåren på 1910-talet.

Under sina aktiva år hade han ytterligare ett stort antal förtroendeuppdrag i arbetarkommunen och i Svedalapolitiken.

Under de år som Johan Borg var en central gestalt i kommunalpolitiken skedde stora förändringar i Svedala. Tätorten fick värdighet som köping 1919. Borg var en av flera Svedalapolitiker som drivit denna fråga. Befolkningen i municipalsamhället (senare köpingen) ökade mellan 1908 till 1933 från c:a 1300 till knappt 2000. Service och regelverk måste alltmer anpassas till de som gällde för städer. Detta blev än tydligare då Svedala blivit köping. Det berörde sådant som regler för byggaende, brandskydd, ordning och hälsovård. Kommunen arbetade också för att utveckla servicen för medborgarna. Man säkrade tillgången till provinsialläkare och apotek. Äldrvården utvecklades.

När Johan Borg i början av 1930-talet ledde kommunalnämnden började det moderna Svedala växa fram, i form av nya stadsplaner med ett allt mer vittförgrenat gatunät och växande kommunal verksamhet. Gatubelysningen utökades och blev under dessa år påslagen även mitt i natten. Det anlades trottoarer och gator blev stenlagda. Arbetslöshetskommittén var en viktig del av den kommunala verksamheten under dessa ekonomiskt besvärliga år. Anslagen utökades och köpingen satsade på beredskapsarbeten.

På arbetarrörelsens arkiv

Jag funderar över personen Johan Borg. Vad drev honom att engagera sig i politiken? Jag går med mina frågor till Arbetarrörelsens arkiv på Porslinsgatan i Malmö. Arbetarrörelsen är känd för att värna om sin historia och är noga med att dokumentera sin verksamhet. Malmöarkivet är stort. Här finns material från mer än 100 år av arbetarrörelsens verksamhet i skånska kommuner. Allt är prydligt sorterat i kartonger. Några av dem innehåller dokument från Svedala Arbetarkommun.

Jag har stora förväntningar. Här måste jag finna svaren på mina frågor. Johan Borg är ju ett viktigt namn i socialdemokratins lokala historia.

Det material som bevarats från de år då Borg var verksam visar sig mest innehålla protokoll från arbetarekommunens styrelsemöten, från årsmöten, medlemsmöten och strejkmöten. Ett och annat tidningsklipp finns också med. Dokumentationen består mest av beslutsprotokoll. Här behandlas sådant som val av representanter till olika förtroendeuppdrag och förberedelser för första maj-firande. Någon gång kan politiska ställningstaganden framskymta. Under 1900-talets första årtionden var nykterhets- och utskänkningsfrågor ofta på dagordningen. Det hände då och då att arbetarkommunen hjälpte en medlem som fått ekonomiska problem.

Johan Borg ledde alla möten i arbetarkommunen från mars 1908, men vilka frågor drev han själv? Vad var hans övertygelse?

Den mångsidige politikern

Det var den 2 juli 1908. Arbetarkommunen hade medlemsmöte. Johan Borg, ny som ordförande, ledde mötet. Samlingssalen i det nya Folkets Hus var absolut fullsatt. Det var varmt ute och varmt inne. Diskussionen hade varit livlig. Flera ideologiskt laddade frågor hade varit uppe. Många ansåg att arbetarrörelsen var motarbetad på olika håll i samhället, inte minst av den borgerliga pressen.

Man hade kommit till punkt sju på dagordningen. Svedala skulle få fint besök. Ett sorl hördes i salen. Ordföranden inledde med att berätta att ”vår mäktige beskyddare, Hans Majestät Konung Gustav V, har låtit meddela att han, av kärlek till sitt folk, vill låta sin sol utkasta sina strålar även över detta samhälle”. Borg meddelade också att ”våra kommunala ordensjägare” i sin underdånighet ämnade kommendera fram ”sina slavar”. Dessa skulle, mot full betalning, försöka fånga upp de skimrande stjärnor som förväntades falla från den kungliga himlen.

Bakgrunden var att kungen skulle göra ett avbrott i sin sommarvistelse hos familjen Thott på Skabersjö. Han skulle åka tåg till Ystad för ett officiellt besök. Det skulle bli tid till ett 15 minuter långt uppehåll på järnvägsstationen i Svedala.

Municipalnämnden och vissa industrier, främst Svedala Sockerbruk, höll i förberedelserna. Kommunen, industrierna och skolorna föreslogs ge sina anställda respektive sina elever ledigt för att de skulle kunna följa kungabesöket.

Arbetarkommunens medlemsmöte uttalade att ingen av arbetarkommunens medlemmar borde vara på plats vid kungabesöket. Föräldrarna rekommenderades dessutom att se till att hålla sina barn borta från denna tillställning. Beslutet följdes av jubel och bravorop. Det var småfolkets talesman, agitatorn och den ironiske samhällskritikern Johan Borg som agerade.

Den 17 april 1908 hölls ett annat medlemsmöte i Svedala arbetarkommun. En motion till den socialdemokratiska partikongressen diskuterades. I den föreslogs att den partimedlem som inte helt ställde upp på partiprogrammet omedelbart skulle uteslutas. En majoritet ansåg att Svedalas representant skulle rösta *för* denna motion. Johan Borg hade en delvis annan åsikt. Han ansåg visserligen att man kunde kräva att en medlem stod upp för partiprogrammet men att rättssäkerhet måste råda. Den som var anklagad för att motarbeta partiprogrammet måste få tala till sitt försvar.

Dessa exempel visar, menar jag, några olika sidor av Johan Borgs person och hans politiska ledarskap – agitatorn, den resonerande strategen och den övertygade demokraten.

Svedalarummet

Detta är ett verkligt eldorado för den som är intresserad av Svedalahistoria! Ett litet rum längst in i biblioteket på Storgatan, alldeles där ”Ripas hörna” en gång låg. Här finns dokumentation samlad från olika håll - litteratur, rapporter, bilder, tidningsklipp, kommunala handlingar. Hjalmar Gullberg blickar ut över hyllorna från Olle Berlins akvarellmålning. Här, om någonstans, bör jag väl kunna få fler svar på mina frågor om Johan Borg?

Men även i detta Svedalas historiska Mecka finner jag bara fragment och skärvor från Johan Borgs liv. Jag läser urklipp från de lokala tidningarna, främst tidningen Arbetet. Jag granskar protokoll från kommunalnämnden och kommunfullmäktige. Johan Borgs omsorgsfullt skrivna och tydliga namnteckning syns överallt. Flera av artiklarna är illustrerade med något av de porträtt som vi kan se i de Falhedska samlingarna. Där blickar han mot oss, till synes vänlig, myndig och med ett stänk av nyfikenhet i ögonen. Vad skulle inte en skicklig bildhuggare kunnat åstadkomma med Johan Borgs skulpturala huvud som motiv?

Johan Borg
1872 - 1933

Men jag saknar fortfarande den samlade bilden. Johan Borg har inte själv lämnat efter sig några texter som beskriver hans politiska gärning. Fast kanske har jag trots allt fått med mig några bitar som kan bidra till ett porträtt.

Vad man sa om Johan Borg – och vad man inte sa...

Det var en annan tid än vår, den som Johan Borg levde i. En politiker beskrevs ofta på ett respektfullt sätt. I media fanns ytterst få beskrivningar av politikerns vardagsarbete, problem och konflikter. Kanske nämndes han eller hon inte alls. Om så ändå var fallet gällde det nog en politisk motståndare. Politiker fick inte stå till svars offentligt och de utsattes inte för skjutjärnsintervjuer.

Johan Borgs vardagsarbete i Svedalapolitiken nämndes bara i förbigående i tidningarna. Däremot skrevs det långa artiklar i samband med jubiléer och högtidsdagar, men dessa artiklar var till stor del skrivna på ett högtravande språk och fyllda med artighetsfraser. Läsaren får ta en del med en nypa salt och annat behöver tolkas för att den *egentliga* innebörden ska komma fram.

Med en kritisk läsning av de texter som finns har jag försökt vaska fram ett antal omdömen vilka troligen har gett en realistisk beskrivning av Johan Borg och hans politiska gärning. Dessa omdömen upprepas, mer eller mindre tydligt, i olika sammanhang. Därför tror jag att de har substans och ger en hyfsat rättvisande bild av Johan Borg.

Här är de viktigaste exemplen med mina kommentarer:

"Han var enkel och flärdfri". Han hade uppenbarligen en utvecklad social förmåga och var lätt att komma till tals med, även när hans uppdrag blev fler och han uppnådde maktpositioner,

"Hans intresse och engagemang riktades främst mot arbetarna och småfolket". Han engagerade sig tidigt fackligt och organiserade grupper som hade en mycket svag ställning på arbetsmarknaden. Som politiker engagerade han sig senare speciellt åt bostadsbyggande, effektiv arbetsförmedling, stöd till arbetslösa och äldrevård.

"Genom sitt sätt att vara har Johan Borg skaffat sig många vänner bland arbetare men även på andra håll i samhället". Han skapade en samhörighet i arbetarkommunen och skapade unioner över partigränserna. Det bidrog till att socialdemokraterna kunde påverka Svedalapolitiken, även när partiet inte hade majoritet i fullmäktige.

"Han var duktig och energisk". Han var känd för en hög arbetskapacitet och för att få saker gjorda. Detta var troligen orsaken till den stora mängd uppdrag han hade i kommunen, landstinget och i arbetarrörelsen ända fram till sin död.

"Klok och förståndig förvaltare och ledare". Det finns många exempel på detta. Ett sådant är hans sätt att leda arbetarkommunens fastighetsförening, som då ägde Folkets Hus. Han ledde verksamheten 1909-1933 och fick den att blomstra ekonomiskt.

"Hans samhällsintresse och organisationsförmåga gjorde honom tidigt användbar på viktiga poster"

inom arbetarrörelsen och den offentliga verksamheten". Han gjorde en snabb facklig och politisk karriär.

"Man gick till Johan Borg med problem. Han hade en vidunderlig förmåga att få saker och ting att ordna sig till det bästa". Här har vi problemlösaren Johan Borg. Det är en viktig ledaregenskap.

"Johan Borg var en arbetarkämpe, och en av dem som betytt mest för den lokala arbetarrörelsen." Med detta uttalande av Stig Hardborn (socialdemokratisk ordförande i kommunalnämnden 1957-1976) pekar denne på Borgs starka ställning i Svedala arbetarkommun under det tidiga 1900-talet.

Detta är alltså ett antal uppskattande omdömen som upprepades i olika sammanhang. Vad som förvånar mig är att jag på en punkt inte finner några som helst kommentarer – varken uppskattande eller kritiska. Det gäller Johan Borgs engagemang som egen företagare. Borg och hans fru Maria Johnsson, syster till möbelhandlaren Karl Johnsson på Storgatan 9, drev en "livsmedels- och diversehandel" på Långgatan 26. I en del av detta hus fanns kring 1920 Bruns speceriaffär. Johan Borg övertog lokalen och verksamheten någon gång i början av 1920-talet. Han och hans fru drev affären gemensamt. Under 1920-talet titulerades Johan Borg ofta, även i politiska sammanhang, "handlaren".

När jag berättar detta för en sentida socialdemokratisk politiker i Svedala säger han: "På 1920-talet var specerihandlare mycket sällan socialdemokrater! Borgs roll som handlare kan ha varit lite kontroversiell."

I huset närmast, på Långgatan 26, drev Johan Borg en livsmedels-butik.

Ett annat engagemang i ett privat företag har vi nämnt tidigare (Föreningen Svedala-Barabygdens årsbok 2004). Det gällde det företag som 1919 byggde och ägde biografen Casino-teatern (nuvarande Flamman). Som firmatecknare ser vi två ledande politiker i Svedala, Gustaf Bern, högerman, VD för Försökstegelbruket och ordförande i köpingens kommunfullmäktige, samt Johan Borg, ledande socialdemokrat. Sannolikt var biografbygget ett led i dessa båda herrars strävan att utveckla Svedala med köpingsvärdighet och ett alltmer stadsmässigt utbud.

Men, som sagt, Johan Borgs aktiviteter som företagare nämns inte i något dokument eller protokoll som jag tagit del av. Det tycks inte heller ha påverkat hans politiska karriär i negativ riktning.

Bojkotten mot kungabesöket sommaren 1908 hade ett dramatiskt efterspel, där Johan Borg, som ny ordförande i arbetarkommunen, sattes på prov. Tre medlemmar i arbetarkommunen, Herman Hansson, Nils Brandt och Johan Landgren, trotsade bojkotten och var på plats vid järnvägsstationen när kungen var där. Möjligen var de pressade till detta av sin arbetsgivare, Svedala Sockerbruk AB.

Händelsen väckte stor uppmärksamhet i arbetarkommunen och ledde till att alla tre så småningom fick lämna sina fackliga och politiska uppdrag. Herman Hansson var en nyckelperson inom den dåvarande arbetarrörelsen i Svedala. Han hade varit med om att grunda Grovarbetarfackföreningen avd. 56, den då största fackliga organisationen på orten. Han var också en av de som låg bakom att Folkets Hus byggdes. Den bittra striden inom arbetarkommunen ledde till att Hansson efter en tid lämnade, om än tillfälligt, det socialdemokratiska partiet.

Det finns ingen dokumentation som berättar hur Johan Borg ställde sig till Hanssons och de andras agerande. Som arbetarkommunens ordförande hade han åtminstone inte försvarat dem. Men han tycks ha gått oskadd ur denna stora interna strid.

Johan Borgs ordförandeskap ledde till att aktiviteten i arbetarkommunen ökade påtagligt från 1908 och framåt. Av detta följde sannolikt också att de interna konflikterna ebbade ut och att Borgs ställning i organisationen stärktes.

Uppburen då men bortglömd idag

När jag läser referaten från begravningen av Johan Borg den 28 maj 1933 undrar jag om det går att komma närmare något som liknar en statsbegravning i Svedala. En stor del av köpingens befolkning påstås ha deltagit. En procession med musikkår och fanborg i spetsen gick från Folkets Hus och passerade hans tidigare bostad på vägen till kyrkan. Man spelade Chopins sorgmarsch. Det var söndagsbegravning så att arbetarna kunde vara på plats. Kyrkan var fullsatt. Högstämda hyllningar från arbetarrörelsens företrädare, men också från politiska motståndare. Hundra kransar. Talen vid bären gav uttryck för

saknad men också en beundran över Johan Borgs livsverk: "Vägröjare". "Den enande, manande och ledande handen är borta". "Med Din ljusa, säkra syn på livets frågor har du satt prägel på våra handlingar!". "...bygga vidare på den väg du utstakat."

Och så nu, år 2013, bär en gata hans namn. I övrigt är han nästan bortglömd.

Kan forskningen ge svar på frågorna?

Febrilt vänder och vrider jag på skärvorna. Hur ska jag någonsin få grepp om denne politiker? Kan jag kanske få hjälp av forskningen?

Jan Fredriksson är etnolog och har forskat om kommunalpolitikens vardag. Han

Begravningsfölje efter Johan Borgs kista. Huset i bakgrunden är Nuvarande Malmövägen 33.

har identifierat ett antal kriterier som krävs för att en politiker ska bli framgångsrik. Fredrikssons forskning gäller vår tids kommunpolitik, men de flesta av dessa egenskaper krävdes även av en socialdemokratisk politiker på 1910- och 1920-talet.

Förtroende är enligt Fredriksson ett nyckelord och en primär framgångsfaktor i politiskt ledarskap. Enligt Fredriksson kräver detta att politikern har förtroende från partikollegor och andra. För detta behövs ett antal egenskaper:

Gemensam värdegrund och gemensamma erfarenheter (habitus på forskarspråk) med

partikollegorna är viktigt. Det är ju dessa som utser honom som företrädare. I princip alla som organiserade sig fackligt och politiskt i arbetarrörelsen under 1900-talets första årtionden hade erfarenheter av dåliga arbetsförhållanden och fattigdom. Den kollektiva kampen för människovärdet var ett sammanhållande kitt för många i den tidens arbetarrörelse.

Erfarenhet av föreningsarbete(organisationskapital). I Johan Borgs fall handlar det om arbetarrörelsens nätverk av företag, fackliga och politiska organisationer samt föreningar för kultur och folkbildning. Här byggde politikern Johan Borg sitt nätverk och här utvecklade han sin organisatoriska och agitatoriska förmåga.

Förmåga att kommunicera (socialt kapital). Politikern måste befinna sig ”i ögonhöjd” med partikollegor och väljare. Förmågan att lyssna och föra dialog är framträdande egenskaper. För en politiker med Johan Borgs position krävdes också en förmåga att kommunicera med folk utanför partiet och med politiska meningsmotståndare.

Den enskilda politikerns förmåga (politiskt kapital) att engagera, övertyga, skapa trovärdighet, är ofta en helt avgörande framgångsfaktor. Det handlar om politikerns *karisma*. Denna är inte given för all framtid. Det politiska kapitalet måste ständigt erövrast. Legitimiteten utgår från politikerns egen kraft. Den måste hela tiden bevisas och bekräftas av partikamrater och väljare.

Utöver dessa egenskaper pekar Jan Fredriksson på ytterligare två faktorer som bör ha varit utslagsgivande för en framgångsrik politiker i en ort som Svedala i början av 1900-talet.

Först handlar det om den politiska strukturen på den tiden. En kommun hade ganska få anställda. Den förtroendevalde politikern deltog i stor utsträckning i det praktiska kommunala arbetet. Det kunde handla om hjälp till nödlidande, mark- och byggnadsfrågor etc. Av politikern krävdes ett brett kunnande och ett praktiskt handlag.

Den andra faktorn i en ort som Svedala handlar om rekryteringen av politiker. En viktig rekryteringsbas för socialdemokraterna har alltid varit den fackliga rörelsen. Detta gällde även i det förra seklets början och i synnerhet på en industriort med en dominerande arbetsgivare. En socialdemokratisk kommunpolitiker på en sådan ort rekryterades oftast bland framträdande fackliga företrädare på ”bruket”.

För mig blir det nu väldigt tydligt att de framgångskriterier som Jan Fredriksson pekar på i mångt och mycket är sådant som stämmer in på det vi vet om Johan Borg. Han var uppvuxen i ett arbetarhem, började arbeta tidigt, skaffade sig erfarenhet av att organisera facklig verksamhet och sociala stödsystem. Han hade erfarenhet från arbetarrörelsens organisationer och företag. Han kunde vara en övertygande agitator, men också en gränsöverskridande strateg som såg när en fråga var ”färdig”, när det var dags för beslut.

Nyare gatuskylt

Förtroende, stabil förankring i arbetarklassen, ett strategiskt nätverk, social förmåga, lokal förankring... allt detta hade ju Johan Borg!

Epilog

Mina irrfärder i sökandet efter Johan Borgs skugga närmar sig sitt slut. Hans gestalt börjar nu försiktigt träda fram ur historiens dunkel. Men bilden av denne politiker är fortfarande en aning suddig. Och några frågor återstår.

Hur förhöll det sig egentligen med Johan Borgs roll som företagare? Kunde en ledande företrädare för arbetarrörelsen samtidigt vara egen företagare? Svaret är att kombinationen kan ha uppfattats som lite kontroversiell. I det tidiga 1900-talets samhälle fanns starka spänningar, som hade sin orsak i kraftiga skillnader i levnadsvillkor och inflytande. Troligen har personer i de socialdemokratiska leden haft synpunkter på att han drev en affär och gick in i bolag tillsammans med en ledande borgerlig företrädare.

Men kan detta vara en förklaring till att det blivit så tyst om Johan Borg efter hans död?

Knappast! Hans förtroendekapital var stort. Ingen kunde ifrågasätta hans förankring i arbetarrörelsen och hans engagemang för de svaga i samhället. Han ledde Svedala Arbetarekommun i ett kritiskt skede och med den karisma och med det förtroende han hade var det säkert inte svårt för honom att parera eventuell kritik.

Men vad är då förklaringen till att Johan Borg är en så okänd politiker på 2000-talet?

Det finns inget bra svar på den frågan. Jag blev själv förvånad när jag upptäckte att det skrivits så lite om honom i årsböcker, jubileumsskrifter och i historiska sammanfattningar om Svedala.

En förklaring kan vara att Borg var en kommunpolitiker av sin tid. Han arbetade med praktiska dagsfrågor. Han såg till att det fanns majoritet för beslut och att problem löstes för ortens och medborgarnas bästa.

Johan Borg skrev inga stora ideologiska manifest och gjorde inga spektakulära utspel. Hans politiska testamente får vi i stället utläsa i det han gjorde. De två stora ledstjärnorna för honom var att förbättra arbetarnas sociala villkor och att utveckla Svedala köping.

Kanske finns en del av förklaringen också i den måttfullhet Johan Borg uppvisade. Ett exempel är hans lakoniska kommentar då han 1920 hyllats för sina insatser i arbetarkommunen: ”Jag har inte gjort mer än vad som var min plikt. Nu hoppas jag att ungdomen fortsätter för att förverkliga vår gemensamma idé.”

Kanske har jag i mitt sökande varit alltför präglad av 2010-talets individualistiska syn på människa och samhälle. Johan Borg såg sig som en ledare i ett kollektiv, där allas insats var nödvändig. Jag har letat efter ”den egentlige” Johan Borg, personen bakom maktthavarens kostym. Förmodligen hade Johan Borg tyckt att mina frågeställningar hade varit konstiga. För honom var det viktigast att han följde den politiska kompassen liksom att besluten var kloka och drev utvecklingen framåt i den riktning som arbetarrörelsen förordade.

Svedala växte och utvecklades snabbt under dessa år. Arbetarrörelsens politiska makt och dess ansvar för samhällsutvecklingen i köpingen ökade samtidigt markant, främst efter den allmänna rösträttens införande 1918. Men 1910-talet var också ett turbulent årtionde för det socialdemokratiska partiet, både lokalt och nationellt.

Min slutsats är att Johan Borg var precis den ledare som arbetarrörelsen i Svedala behövde under denna period.

Källor:

Arbetarrörelsens arkiv, Malmö

Svedala bibliotek

Svedala Arbetarkommuns jubileumsskrift 2000

Svedala genom tiderna. Svedala kommun 1982

Jan Fredriksson: Politisk kultur och samhällsengagemang. Carlssons Bokförlag 2003

Jan Fredriksson: Vardagens politik. Nordiska Museets förlag 1998.

”DE TYCKTE ALLT VAR VACKERT”

Om Bökeberg och baltutlämningen

Av Jan A Johansson

Den 25 januari 1946 var en dramatisk dag i Trelleborgs hamn. Då fördes 146 baltiska militärer ombord på det ryska fartyget ”Belostroov”, för avfärd och utlämning till Sovjetunionen. Vid samma tidpunkt avseglade också det svenska fartyget ”Kastelholm” från Trelleborg till Tyskland med en kontingent tyska militärer som skulle utlämnas till västmakterna.

Operationen bevakades av ett stort medieuppbåd och var kulmen på det som i våra historieböcker går under benämningen ”baltutlämningen”, en dramatisk process och ett politiskt dilemma för den svenska samlingsregeringen i andra världskrigets efterspel.

Debatten kring utlämningen av de 146 balterna, de flesta letter, hade varit våldsam i pressen. Regeringens kontroversiella beslut byggde på segrarmakternas överenskommelse vid krigsslutet om att flyktingar i militär uniform skulle återföras till den zon där de befunnit sig vid klockslaget för Tysklands kapitulation den 8 maj 1945. Sverige var som neutralt land inte skyldigt att följa denna överenskommelse, men regeringen valde ändå att göra det.

Under årens lopp har baltutlämningen skildrats och analyserats i vetenskapliga studier. År 1968 kom författaren Per Olov Enquist med sin uppmärksammade dokumentärroman ”Legionärerna” om baltutlämningen. Av boken blev det 1970 filmen ”Baltutlämningen”, i regi av Johan Bergenstråhle. Enquist var så tidigt ute med sin research att han träffade många av de direkt inblandade, både vaktmanskap och interner, för samtal. I dag är få av dem i livet.

Läger i Bökeberg

Totalt utlämnades i tre omgångar från Trelleborg under perioden december 1945 till januari 1946 omkring 2 500 militärflyktingar, de allra flesta tyskar. Om tyskarna fördes nästan ingen debatt.

De baltiska legionärernas öde i Sverige hade inletts i början på maj månad 1945. Sin första tid i vårt land kom de att tillbringa i ett läger utanför Svedala. Under några veckor i maj 1945 blev Bökeberg och Bökebergssläotts gård skådeplats för, och inledning till, en av de mest dramatiska och omdiskuterade händelserna i krigets skugga. Det visste dock ingen – allra minst balterna – vid detta tillfälle.

Det var dramatiska och historiska dagar i Europa i början av maj 1945. Den 5 maj kapitulerade tyskarna i Danmark som därmed var befriat. Även i Skåne firades händelsen med manifestationer i Malmö att Köpenhamn åter var fritt. Bornholms framtida status var dock ännu inte säkerställd och den 7 maj bombades ön – där tysk militär fortfarande befann sig - av sovjetiskt stridsflyg. Den 8 maj kapitulerade så hela den tyska armén. ”Fred i Europa” utropade Skånska Dagbladets löpsedlar samma dag när tidningen utgav en extraupplaga. Freden firades förstås även i Sverige och i Skåne.

”Fred i Europa” förkunnade löpsedlarna när Skånska Dagbladet kom ut med extraupplaga den 7 maj 1945. Foto: Bengt Liljenbergs samling

Samtidigt nådde vittnesbörden om nazisternas oerhörda förbrytelser fram till Skåne. I Folke Bernadottes vita bussar fördes överlevande flyktingar från koncentrationslägren till Sverige. Många uppsamlades i Malmö och sjukhus, skolor och till och med Malmö museer på Malmöhus användes som tillfälliga förläggningar för de ofta svårt medtagna flyktingarna.

I Malmötidningarna kunde man läsa stora reportage om omhändertagandet som naturligtvis vållade stort uppseende.

Flykt till Skåne

I samband med krigsslutet flydde många tyska soldater, framför allt på östfronten, över Östersjön för att försöka undgå ett ovisst öde när de kom i händerna på Röda armén. I de skånska tidningarna kunde man nästan dagligen läsa om hur flyktingarna på olika sätt nådde den skånska kustens hamnar.

Fyra flyktingar i fiskebåt till Trelleborg

En tysk fiskebåt kom i går eftermiddag till Trelleborgs hamn med fyra man ombord, tre uniformerade och båtens civile förare. De sade sig ha flytt från ryssarna i Pillau för att uppsöka Bornholm men kommit ur kursen på grund av den under tisdagsmorgonen rådande snöyran till havs. De omhändertogs av militär- och polismyndigheterna i Trelleborg.

(Sydsvenska Dagbladet, 2 maj 1945)

Flykten från Bornholm har tagit stora proportioner

En formlig ström av farkoster sökte sig i går till Skånes kuster. En del togs emot, medan båtar med bortåt 2,000 man ombord, som önskade internering, vände, sedan de av svenska örlogsmän upplysts om att det inte gick att förklara sig som desertör, sedan kapitulationen ägt rum./---/

Ett stort tyskt sjöflygplan av märket Dornier gick vid 12-tiden i natt ned på vattnet utanför Trelleborg. Det hade gott och väl 35 man ombord, samtliga tyska officerare och soldater, vilka flytt från Windau i Kurland och begärde att bli internerade.

(Arbetet, 9 maj 1945)

Desertörer med flyg till Malmö

Vid 1-tiden natten till onsdagen landade på Bulltofta ett tyskt transportplan av Junker-typ. Det hade med sig 27 helt oskadda tyska soldater och dessutom fem sårade. På tisdagseftermiddagen landade två plan, som hade sammanlagt nio man ombord. Samtliga har tagits omhand av svensk militär.

(Skånska Dagbladet, 11 maj 1945)

Den 11 maj rapporterade Skånska Dagbladet om ”fortsatt invasion till Skånehamnarna”:

På torsdagen inkom ett stort antal tyska flyktingbåtar till de sydöstsånska hamnarna. Sålunda kommo fem fartyg till Ystad, sex till Simrishamn och tre till Skillinge med inalles 800 man, tyska officerare, underofficerare och meniga samt båtarnas besättningar. Dessa fartyg utgjorde efterslänrare till en väldig tysk konvoj, uppgående till ett åttiotals fartyg med mellan 20.000 och 30.000 tyska soldater, som voro på flykt från Hela-halvön norr om Danzig till någon av de västallierade kontrollerade hamnar. Då de icke visste hur långt ryssarna avancerat längs Östersjökusten västerut, vågade de icke anlöpa någon tysk hamn.

3 200 internerades

Skånska Dagbladet rapporterade också att tyska båtar löpt in i hamnen i Ystad med motorskador för att repareras och sedan gå vidare. Även på annat håll kom båtar till skada när de nådde kusten:

Under infarten till Skillinge gick en tysk båt på grund. Den står hårt på och blir troligen vrak. Ombord befunno sig 149 man militär samt elva mans besättning. Samtliga räddades i land av Skillingefiskare.

Hur man skall förfara med de tyskar, vars båtar förstörts eller äro i så dåligt skick, att de ej kunna repareras, är ännu icke bestämt. På torsdagseftermiddagen avgick en kontingent tysk militär om 200 man med ordinarie tåget till Malmö. Den bestod av tyskar, som tidigare flytt och i Ystad undergått 'rengöring'.

Det uppstod alltså snabbt ett behov av att kunna omhänderta den stora flyktingströmmen, såväl civila som militärer. Totalt kom omkring 30 000 civila baltiska flyktingar till Sverige.

För de tyska och baltiska militärerna upprättades snabbt ett läger.

I en kommuniké som utfärdades av försvarsstaben den 23 maj heter det:

Sammanlagda antalet omhändertagna militära flyktingar inom landet uppgår f n till omkring 3.200. De är sammanförda till fyra av de upprättade interneringslägren, nämligen ett på Gotland vid Havdhem, ett på Ränneslätt invid Eksjö, ett på Backamo utanför Uddevalla och ett vid Bökeberg i Skåne.

Förgrymmad greve

Att Bökeberg kom i fråga som uppsamlingsläger för de militära flyktingarna berodde sannolikt på dess strategiska läge nära den skånska kusten, på goda förbindelser, inklusive järnväg, nästan ända fram till lägerplatsen i slottsparken och på möjligheten till utspisning i den närliggande sommarrestaurangen. En annan orsak var troligen att Bökeberg och Bökebergsslätts gård redan tidigare under krigsåren använts för liknande ändamål.

Redan vid krigsutbrottet förlades och inkvarterades här ett kompani kavallerister från Skövde. Greve Stig Thott hade då nyligen tagit över huvudbyggnaden och låtit renovera den, bl a med nya parkettgolv. Greven lär ha blivit mäktat uppbragt när det visade sig att kompaniets officerare intog själva slottsbyggnaden och drog in våningssängar på de nya golven och klampade in med isbroddar på kängorna. Golven blev illa åtgångna och fick läggas om efter krigsslutet.

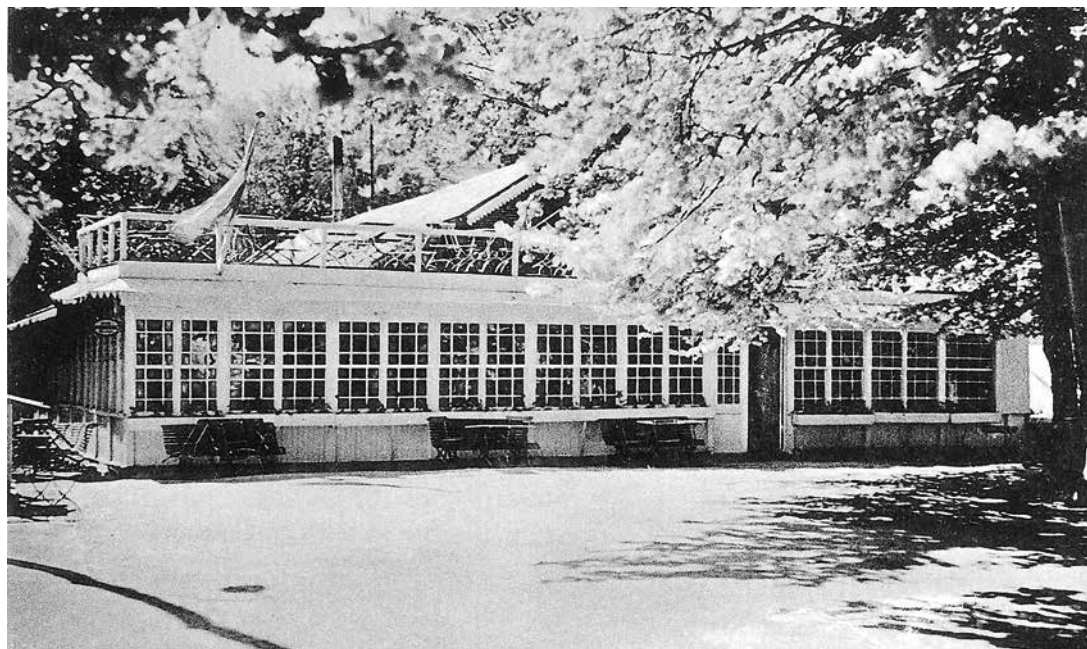
De västgötska kavalleristerna utspisades på Bökebergs restaurang som drevs av familjen Malmqvist. Soldaterna var ovana vid det blåsiga skånska klimatet. Vintern 1940 var dessutom sträng. Många av kavalleristerna blev sjuka och en del ådrog sig lunginflammation.

Efter soldaterna användes Bökeberg som förläggning för flyktingar i flera omgångar under kriget. Redan första krigsåret kom polska och baltiska flyktingar på flykt undan tyskarna. De landade med fiskebåtar i Abbekås och Gislöv.

Ubåtsbesättning

Senare inkvarterades en tysk ubåtsbesättning på Bökeberg. Deras ubåt hade strandat i Skälderviken utanför Ängelholm. De anlände med en särskild järnvägsvagn till Bökebergshållplats. Där var Knut Roswalls far banvakt och i ett reportage i Sydsvenska Dagbladet 1992 berättade Roswall om tyskarnas ankomst:

- Jag kan se dem framför mig fortfarande. Jag tyckte det var underligt att de hade svarta stövlar och ridbyxor fast de var besättningsmän. De marscherade i takt upp till Bökebergsslätt och i tåten gick en som spelade en marsch på dragspel. Dragspelet var slitet, han hade bara vanligt bindgarn som man hade till självbindare i stället för remmar på spelet.
- Jag vet inte vart tyskarna sedan tog vägen. Men det var väl som med de engelska fly-

Bökebergs sommarrestaurang användes för utspisning av militär personal under krigsåren.

garna som nödländade i Sverige; myndigheterna släppte hem dem.

Flyktningarna fördes vidare till läger i Småland.

Vid den här tiden fanns det gott om militär och militära anläggningar i trakterna kring Bökeberg. Stora ammunitionsförråd dolde sig inne i bokskogen, liksom luftvärnskanoner.

I närheten av nöjesfältet och sommarrestaurangen uppfördes två eller tre baracker för inkvartering av den militära personalen.

167 balter

I maj 1945 intog de tyska och baltiska militärflyktingarna Bökeberg. Lägret upprättades den 10 maj och redan då fanns där ett 80-tal internerade. De inkvarterades i slottsparken ner mot Yddingen, först i tält och senare i ”barackliknande hyddor”. Lägret inramades av taggtråd och bevakades av inkallad militär.

De baltiska militärflyktingarna kom främst via två vägar till Sverige. Antingen kom de från Kurland till Gotlands östkust eller från Danzig, över Bornholm, till Ystad. Det var den senare gruppen som hamnade i Bökeberg. De hade under befäl av kapten Keselis anlänt till Bornholm den 29 april med tre lettiska fartyg från Weichmünde vid

En tysk ubåtsbesättning inkvarterades under en tid på Bökeberg. De anlände till hållplatsen med en särskild järnvägsvagn och marscherade till dragspelstoner.

Danzig. Den 8 maj, dagen efter att sovjetiskt flyg hade bombat Rönne, fortsatte de mot Köpenhamn, men kom ur kurs och hamnade i Ystad. Därifrån fördes de efter någon dag till lägret i Bökeberg.

Sammanlagt utgjorde balterna 167 man - sju ester, 11 litauer och 149 letter. Samtliga

bar tysk uniform och 126 av dem hade tjänstgjort i den 15:e lettiska SS-bataljonen i tysk tjänst.

Frågan är om de hade tjänstgjort frivilligt eller om de hade tvångsenrollerats - eller - om de i sin patriotiska strävan för att behålla sitt lands frihet hade valt att tjäna Tyskland. Dessutom inställde sig frågan om några av dem begått krigsförbrytelser eller om de var offer för skiftande stormaktsfronter i Baltikum under krigets förlopp.

Idyllisk tid

Interneringen i Bökeberg pågick bara under ett par veckors tid. Det finns inte mycket dokumentation om själva lägret och tillvaron där, men Per Olov Enquist, som intervjuade en del av de internerade på 1960-talet, skildrar lägerlivet – innan utlämningsbeslutet – som en ganska idyllisk tid i flyktingarnas liv:

Så här ser parken vid Bökebergsslätt ut i dag. Det var här som de tyska och baltiska militärflyktingarna inkvarterades i tält 1945.

De kom i bussar genom bokskogen, den var alldeles ljus, de svängde upp på planen framför en herrgård, lastade ur, och tittade. Det var i maj, nedanför slottet eller herrgården – de visste inte vad de skulle kalla byggnaden – låg en äng. Den var grön. Herrgårdens

fönster var hela. På kvällen fanns där ljus. De slog upp sina tält på ången, mellan två jättelika ekar. /---/

På dagarna badade de i viken: där fanns vass, en båt, en brygga. De minns att de åt mycket.

De minns gärna denna första tid i Sverige: en motpunkt till det som hände sen, en motbild. Nätterna var ljumma, de satt utanför tälten och rökte och såg hur ljuset silade in mellan bokstammarna och ekarna och hur skymningen smög sig in över sjön, hur himlen blev mörkblå. I maj 1945 var bokskogarna i Bökeberg ljusa och luftiga, vattnet var kallt men de badade ändå. De sov mycket, på dagarna låg de och solade på ången. Inga kontroverser förekom. Lägerledningen minns inga episoder. De solade, sov, badade. De tyckte allt var vackert. Sverige började så för dem: en vit byggnad, en ång som sluttade ner mot sjön, en vik, en brygga av trä. Luft och stillhet. De stannade i fjorton dagar.

”De spelade fotboll”

Förhållandena i lägret var alltså ganska fria. Ortsborna kom förstås och tittade, men kontakten över taggtrådsstängslen försvårades av språkförbistringen. Hjalmar Andersson, född på Bökeberg och 32 år gammal 1945, berättade 47 år senare i Sydsvenska Dagbladet:

- Man gick ner och tittade, men jag kunde inte tyska. De spelade fotboll.

I tidningarna uppmärksammades lägret i Bökeberg nästan inte alls. Under de här dagarna försiggick så många andra stora och historiska händelser som konkurrerade om utrymmet i spalterna: krigsslutet, freden, Köpenhamns befrielse, bombningen av Bornholm, lägerflyktingarnas ankomst till Malmö.

Försvarsstabens kommuniké om antalet omhändertagna militärflyktingar och de fyra upprättade lägren, inklusive Bökeberg, refererades i Skånska Dagbladet den 25 maj. Men lägret var då redan på väg att avvecklas:

Bökebergslägret skall nedläggas. Det sistnämnda har varit ett uppsamlingsläger för tyskar i på Blekinge- och Skånekusterna strandade farkoster och därvarande personal kommer inom den närmaste framtiden att överföras till Backamo, varefter Bökebergslägret nedlägges. Sammanlagda antalet omhändertagna officerare uppgår till 250, varav en med generallöjtnants grad samt flera överstar och regementsofficerare./---/
Osannolikt är icke att flyktingarna kan komma att kvarstanna i landet flera månader.

Lägret i Bökeberg rymde när det var som störst i slutet av maj nästan 400 interner, plus vaktmanskap. Den siste lägerflyktingen lämnade Bökeberg den 4 juni. De baltiska flyktingarna överfördes till Ränneslätt vid Eksjö. En del av de tyska flyktingarna kom under hösten och fram till utlämningen att interneras i ett läger i Rinkaby utanför Kristianstad.

Hungerstrejk

I början av juni beslutade samlingsregeringen i enighet, på statsminister Per Albin Hanssons initiativ, att de tyska och baltiska militärflyktingarna från östfronten skulle utlämnas till Sovjetunionen, enligt segrarmakternas principöverenskommelse. Det fanns vid det tillfället inte något krav från Sovjetunionen om utlämning, endast en förfrågan om hur Sverige tänkte hantera flyktingarna. Regeringens beslut hemligstämplades, eftersom man var rädd för att det skulle medföra stor oro i interneringslägren om det blev känt i förtid.

Vid tiden för regeringens beslut fanns i landet 3 112 flyktingar från östfronten, därav 2 659 tyskar, 161 österrikare, 60 tjecker och 21 polacker, förutom de 167 balterna. Balterna hamnade alltså i lägret i Ränneslätt och det var här som dramatiska händelser utspelade sig under senhösten 1945, när regeringens beslut om utlämning till sist blev känt. Balterna inledde en hungerstrejk den 22 november och tyskarna följde efter. Media rapporterade från Ränneslätt och debatten rasade. Demonstrationer till förmån för balternas sak arrangerades i Stockholm. Några självmord och stympningar förekom bland internerna, likaså rymningar, men protesterna påverkade inte utgången. Regeringen, nu en ren socialdemokratisk ministär efter samlingsregeringens upplösning, stod fast vid beslutet från juni. Utlämningarna skedde via Rinkaby och Trelleborg i tre omgångar, med start den 3 december. Den 25 januari 1946 var det alltså balternas tur.

Straffades

96 interner utlämnades inte. Av dem hade 23 tyskar rymt, 32 tyskar och åtta balter hade klassats som obotligt sjuka, 25 tyskar och en balt hade undantagits enligt ett särskilt regeringsbeslut den 22 februari och ytterligare tre balter enligt beslut den 1 mars 1946. Totalt utlämnades 146 balter till Sovjetunionen, av de 167 som hade kommit i maj 1945. Om deras öden efter hemkomsten har mycket skrivits, forskats och debatterats. Säkra och belagda uppgifter om hela gruppen saknas, men ungefär 35 av balterna straffades med arbetsläger.

De som framför allt straffades av sovjetmakten var de som i rättegång anklagats för att ha verkat i polisförband bakom fronten, mot civilbefolkningen. De som tvångsenrollerats i den tyska armén eller tagit värvning därför att de varit yrkesmilitärer undgick oftast direkta straff. Enligt vissa uppgifter utfärdades en dödsdom, enligt en annan uppgift fem. Det är inte klarlagt om någon dödsdom verkställdes, troligen inte.

Det sovjetiska kommuniststyret straffade också på andra sätt. De flesta av de som intervjuats efter återkomsten till Baltikum betraktade sina liv som förstörda,

Baltutlämningen i Trelleborgs hamn den 25 januari 1946. En del av de utlämnade fick bäras ombord fartyget "Belostroov" av inkallade poliser.

Foto: Scanpix.

eftersom de på olika sätt drabbats av utestängning från högre utbildning och karriärer.

Baltutlämningen rymmer i stort sett bara förlorare. Regeringens beslut var troligen förhastat, men fullföljdes, inte minst till följd av statsministerns direkta ingripande. Baltutlämningen

kom också att kosta Per Albin Hansson en hel del av den kärlek och respekt han uppnått som landsfader under krigsåren och det finns de som anser att den press han utsattes för under våren 1946 var orsaken till att han i oktober samma år drabbades av en akut hjärtattack och dog på spårvagnshållplatsen vid sin bostad i Bromma.

Solskenshistoria

Kring interneringslägret i Bökeberg finns faktiskt ändå en solskenshistoria att berätta. Bland de tyska militärflyktingarna befann sig en viss Ludvig Nitsch. Han hade på förmiddagen den 8 maj buklandat med en Fokker Wulf 190 på ett fält vid Lockarps boställe utanför Malmö.

Dottern på gården, den 20-åriga Eva Jakobsson, blev vittne till den dramatiska nödlandningen och var den som först tog hand om piloten. Hon talade dessutom tyska

och kunde därför samtala med honom och hjälpa honom in till den övriga familjen. Ludvig Nitsch utspisades med fläsk och bruna bönor innan han blev omhändertagen av polis och militär. Han fördes till lägret i Bökeberg. De internerade fick ta emot besök och Eva Jakobsson åkte dit och hälsade på honom. Det uppstod tycke och kärlek mellan de två. Men Nitsch överfördes, i likhet med de övriga internerade, till Backamo vid Uddevalla och under hösten blev så regeringens beslut om utlämning till Sovjetunionen känt. Då rymde Nitsch från lägret och gick till fots hela vägen till Lockarp. Han kom till gården mitt i natten och blev väl mottagen. Familjen gömde honom under ett halvår på vinden och försåg honom med mat och dryck. Han kunde bara lämna sitt gömsle nattetid för att få frisk luft. Efter att regeringen på våren 1946 ansåg utlämningen av flyktingar till Sovjetunionen som definitivt slutförd var Ludvig Nitsch en fri man. Han gifte sig med sin Eva, de fick tre barn och drev sedan ett jordbruk på Söderåsen. Om deras öde finns berättat i Oxie härads hembygdsförenings årsbok 2009.

Transitboende

I och med lägrets avveckling den 4 juni 1945 var Bökebergs roll som uppsamlingsplats för flyktingar under kriget avslutad.

Under de tre senaste åren har Bökeberg åter blivit genomgångsplats för flyktingsökande. Hemvärnsgården vid Yddingen hyrs av Malmö stad, via en privat entreprenör, som transitboende för ensamkommande asylsökande barn och ungdomar.

Den vackra naturen vid Yddingen har på det sättet ännu en gång blivit flyktingsökandes första kontakt med Sverige.

Källor:

Dahlin, Jan, I skuggan av baltutlämningen. Tidskriften Ale, nr 2 2001.

Ekholm, Curt, Balt- och tyskutlämningen 1945-46. I-II. Uppsala 1984.

Enquist, Per Olov, Legionärerna. Stockholm 1968.

Roijer, Per, Hem för balter i krigets skugga. Sydsvenska Dagbladet 1992-10-21.

Tyge, Sigvard, Kärlek vid första nödlandningen. Oxie härads hembygdsförenings årsbok 2009.

Press:

Arbetet, Skånska Dagbladet och Sydsvenska Dagbladet maj 1945.

HUBERTUSJAKTEN.

av Bertil Lundahl

Inledning.

Följande berättelse har verklighetsanknytning och utspelar sig under 1950-talets första hälft i Västra Kärrestorp. Alla kavalleriregementen i Sverige skulle läggas ner och hästarna placeras ut, eller skänkas bort med vissa förbehåll. Berättelsen är skriven i novellform och bygger på de inblandades egna berättelser och minnen. Källorna är bl.a. handlare Nils-Hugo Anderssons egen ”påg” Christer Andersson, Eva-Lisa Larsson, Roy Rahm och Astrid Andersson.

1953 inföll Hubertusdagen tisdagen den 3 november, men Hubertusjakten reds i byn söndagen 1 november.

Kavalleriregementet i Hälsingborg skall läggas ner

Hela byn hade drabbats av hästfeber, utan like tycktes det. Man såg hästar överallt, i alla hagar och stall. Varje bonde med självaktning hade helt plötsligt blivit hästägare. Man pratade häst i affären och på gillena. Den lilla byn var plötsligt full av hästar. Inte breda ardennerhästar, sådana som brukade dra självbindare och plog, nej, smäckra ridhästar i alla färger. Handlare Andersson hade blivit ägare till ridhäst, liksom Knutssons och Nymanders nedanför backen. Detta fenomen uppträdde inte bara i Kärrestorp, utan även i Månstorp, Ingelstad och Arrie.

Det hela började med att handlare Nils-Hugo Andersson satt och läste Skånskan vid köksbordet en vanlig måndagsmiddag när brevbärare Ahlmström just lämnat in dagens tidning och post i affären.

Hans ögon föll på en annons från Kronans Försvarsmakt om anbud på hästar. Han tyckte att det verkade intressant, så han läste vidare och upptäckte då att det inte gällde anbud med pengar. Nej, man ville ha in anbud att överta hästar gratis, eftersom kavalleriregementet i Hälsingborg skulle läggas ner. Det hade man beslutat inom försvarsmakten.

– Du Ida, skulle de 'inte va' roligt att ha en häst att rida på? Frågade han frun som stod vid vasken och diskade efter middagsmaten. Man behöver bara lägga in om att få en utan kostnad, fortsatte han. Vi behöver lite omväxling till det hårda slitet i affären.

– Kan du inte rida på Christofferssons hästar? Dom har ju både Tor o Noak. Karl Alfreds dotter brukar ju rida på Knutssons Balder!

– Nä, Ida de é inte samma sak, sa han. Jag kan ju inte ens sitta grensle över dom där bredryggade öken! Så hjulbent é jag i alla fall inte!

– Gör som du vill, du får själv både sköta och rykta den.

– Lille Christer kan nog hjälpa till med det. Han kan ju också behöva lite omväxling.

Och så blev det. Han ringde runt till alla bekanta bland byns bönder som kunde tänkas vara intresserade och som hade möjlighet att husa en häst. Nu när de flesta hade köpt traktorer så fanns det spiltor i överflöd. Han lade fram sina idéer och flera av dem hade redan både sett och läst annonsen och kommit fram till samma beslut. Handlingar beställdes nu snabbt från fortifikationsverket och fylldes i efter alla konstens regler. Alla som kunde erbjuda stall och spilta kunde nu få en häst alldeles gratis. Även de som inte hade en egen gård hade möjlighet att införskaffa en häst. Bara man kunde inackordera den någonstans så gick det bra. Enligt dokumenten så var det förenat med vissa villkor att få överta en häst från Kronan. Man skulle garantera att djuren fick ett bra liv efter många år i rikets tjänst och man fick inte sälja och inte överlåta dem utan tillåtelse av försvaret, inte heller betäcka dem och naturligtvis inte slakta dem förrän den tiden var inne.

En dag på försommaren anlände så de nya spännande tidsfördriven till byn i en stor hästransport i kronans grågröna färg. Det var en stor dag för flera av bönderna i byn och nere hos Nimanders väntade Nils-Hugo nervöst när den stora bilen kom körande

nerför den lilla gårdsvägen.

Han hade fått löfte att ställa upp sin nyförvärvade häst på Einar Nimanders gård, strax nedanför backen på vägen mot Arrie.

Chauffören hoppade av bilen på den ena sidan och från den andra sidan kom en herre klädd i uniform.

Man utväxlade en del formalia medan man kunde höra skrapningar och litet flås från insidan av lastutrymmet. Efter en liten stund var det dags att öppna bakhörrarna och låta de två djuren komma ut. Avlastningen av de två hästarna gick bra. Ett brunt och ett svart sto backades ner från lastbilens landgång. De båda hästarna, vana vid nya miljöer och nya människor, såg sig omkring när de stod där på gårdsplanen.

– Jaha, du heter Orvar? Ja, välkommen till Västra Kärrstorp, sa handlaren, satte en gramma på den bruna hästen och klappade den på nosen.

Nimander synade det svarta stoet som skulle bli hans och klappade henne på skinkan och såg belåten ut. Hon hette Marga, konstaterade han när han läste i pappererna.

Man fällde upp landgången på bilen, stängde dörrarna och så for den iväg ut mot den stora vägen i ett moln av damm.

Ett par kronohästar hade fått ett nytt hem i den lilla byn och de fann sig snart tillrätta ute i en iordningställd hage bakom stallet.

De vackra djuren kunde nu ses av de som cyklade förbi där ute på landsvägen.

Ibland fick den nye fyrbente ögonstenen överta bilens plats i garaget, allt medan Forden fick utstå regn och rusk utomhus. Mat fanns det i överflöd på gårdarna runtomkring.

Det blev fart på alla intresserade i byarna runtomkring och det dröjde inte länge förrän man bildat en förening som man kallade Månstorp's Ryttaförening. Varje bonde med självaktning hade nu en eller flera hästar. Nu bildades det ryttaföreningar på många ställen runt om i Skåne.

Den gamla ”grushollan” i byn blev en utmärkt plats att träna och rida i, till att börja med. Ett tiotal ekipage samlades där nästan varje veckoslut. Man byggde hinder för hoppning med mera, allt under ledning av en kavallerist från Malmö som hette Nilsson. Hästarna var ju utbildade ridhästar och även goda dragare av vagn och med sådan tog man sig dit både till träning och tävling.

Efter en tid flyttade man verksamheten till Einar Nimanders äng i stället, till stor glädje för oss som spelade fotboll. Ibland red man också på en äng bakom gamla mejeriet i Västra Ingelstad som iordningstälts för ändamålet. Varje söndagsförmiddag samlades man och tog lektioner i ridning. Man samlades i klungor och diskuterade häst som aldrig förr. Man använde en del nya ord som länd, skank, kors schabrak och stigläder.

Det var en i högsta grad brokig samling där man kunde se personer i olika format sitta till häst. Där fanns korta och långa personer i sadeln och där fanns tjocka och smala och många av dem hade aldrig ridit förut, om man bortser från kortare ritter när deras ardennerhästar skulle ut på bete.

Man såg hösäcker som skumpade runt i en lång rad efter varandra och följde ridlärarens instruktioner. Man red runt banan i en ring och ibland red man diagonalt i olika formationer. Det fanns så många olika ekipage att man förundrades att människor kan se så olika ut när de kommer upp på en hästrygg. När sessionen var över så var det barnens tur att sitta upp på hästarna och så vandrade hästarna återigen runt, runt med telningarna på ryggen ledda av sina föräldrar. Så pågick det hela sommaren och färdigheterna ökade alltmer. Förutom aktiviteten med ridning så var detta en ny möjlighet till social samvaro bönder och övriga hästägare emellan.

Nils-Hugo, som var en av dem som tagit initiativet till att det bildades en ryttaförening, var en utmärkt ryttare. Uppe i själva byn hade även familjen Knutsson stallat upp två hästar och sonen Lars var en av de som deltog i aktiviteterna nere vid mejeriet.

Hästintresset och ridsporten var nu så populär som aldrig förr och man var tvungen att engagera en ridlärare, förutom beridare Nilsson, som hjälpte till med de grundläggande kunskaperna i konsten att rida och framföra en häst. Man skaffade sig mycket goda färdigheter i ridning och hoppning. Under hela året utövade man ridträning så länge vädret tillät.

Så småningom, när det började närma sig höst, skulle man för första gången arrangera en Hubertusjakt som traditionellt hör samman med ridsport. Det bestämdes att den skulle äga rum i trakterna kring Västra Kärrstorp och att banan skulle läggas upp av handlare Nils Hugo Andersson, Einar Nimander och lantbrukare Bertil Larsson från Hötofta. Åtta ryttare från Månstorp och fyra från Skabersjö var anmälda.

Veckan före denna Hubertusjakt stallade Nils Hugo upp sin häst Orvar på Gustav Knutssons gård för att kunna ha honom i sin närhet, så att han kunde träna vid behov.

Man kunde nu se hästar på nästan varje gård, där det nu fanns hagar med fina staket och grönt gräs.

Dagen för Hubertusjakten närmade sig och Nils Hugo bestämde sig för att ta en extra tur med Orvar

– Jag går upp ett slag till Knutssons o förbereder Orvar lite på en kortare ridtur, sa han till frun Ida.

Men det dröjde inte länge förrän han var tillbaka igen. Han satte sig i köket och där satt han med huvudet begravt i händerna när Ida kom in.

– Vad é de med dig? Du ser bekymrad ut. Va det ente bra med Orvar?

– Nä dé va ente bra!

– Vad är det då för fel, é han sjuk?

– Sjuk? Dé é värre än så!!

– Va menar du, é han dö?

– Dé é värre än så Ida lilla!

– Värre än så? Kan dé bli värre?

– Ja, dé kan dé. Gustav har klippt å rumporna på alla hästarna i stallet!

– Åh herre gud, va säger du. De é ju hemskt!

– Ja de kan man gott säga. Och den jävla bondlurken har klippt å rumpan på Orvar också!!

– Har du tänkt skjuta honom kanske?

– Skjuta Orvar? Nä för fasen, aldrig i livet!

– Nej, jag menar Gustav?

– Ja, jag har god lust ta mej f-n. Han brukar komma hit till affären och få goda råd, men nu skall det min själ kosta! Det är märkligt för när det gäller att kupera hästarumpor så behövde han inga goda råd.

– Ta nu ente i so dant Nils-Hugo lille, sa Ida.

– Tycker du att jag tar i? Vad tror du Orvar tänker? Vad skall han vifta bort flugor o mygg med till sommaren?

– Det finns säkert lösa hästsvansar till hästar. Förresten såg jag i förra numret av Hemmets Journal att man kan köpa lösa sådana.

– Ja de é till unga flickor ja, och inte till hästar, förstår du Ida

Gustav som började bli senil drömde sig antagligen tillbaka till den tid då det var vanligt att kupera svansarna på ardennerhästar. Detta gjorde man för att de skulle se bredare och mer välgödda ut och så naturligtvis för att imponera på andra bönder..

Och Nils Hugo höll på att få slaget när han såg sin älskade häst med stympad svans. Hur skulle han nu kunna delta i ryttareföreningens aktiviteter och inte minst i den kommande Hubertusjakter nästa söndag.

Han kunde se det hela framför sig. Hur alla skulle ha roligt på bekostnad av stackars Orvar. Tänk att gå i hagen medan de andra hästarna hade roligt åt honom. Hur skulle

han skydda sig mot bromsar, flugor och andra insekter när sommaren kom.

Nils Hugo lugnade så småningom ner sig och efter några veckor förlikade han sig med hopp om att svansen skulle växa ut igen så småningom, kanske inte inom de närmsta åren och inte heller till sin forna glans, tyvärr!

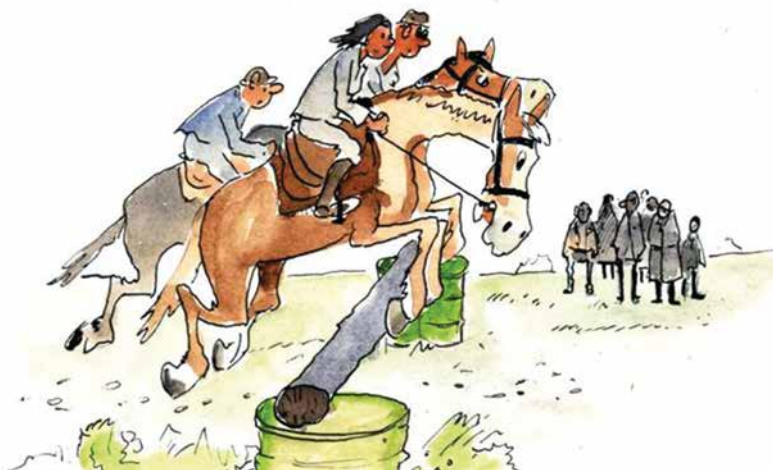
Men nu fanns inget annat att göra åt saken än att antingen dra sig ur eller fortsätta som om ingenting hänt. Nils Hugo föredrog det senare

Banan lades upp under veckan. Starten skulle ske på Nils-Gunnars åker framför affären mitt i byn och där skulle också ritten avslutas. Starten på själva upploppet skulle också vara här och det hägrande målet ute vid Nils-Gunnars på nummer ett. Man såg med spänning fram mot lördagen. Banan var omväxlande och den gick både i lätt och svår terräng med både slätmark och backar. Den mätte drygt sju kilometer och här och var fanns fasta hinder utplacerade. Den gick i höstmarkerna runt hela byn, upp mot gårdarna i norr och öster, sedan mot Månstorps sjö och tillbaka igen, till framför affären, där upploppet skulle ske. Alla hade tränat att galoppa med hästarna och även försökt sig på en lättare form av hoppning. Det var ett härligt och mäktigt skådespel som utspelades i byn denna söndagsförmiddag. Man samlades i en flock och gjorde sig beredda för den sju kilometer långa och samlade ritten.

Nu är det ju så att Hubertusjakten inte är någon kappridning från start till mål. Nej, det är i mycket en social samvaro till häst och här finns vissa regler att följa och man måste hålla sig till flocken i en viss ordning. Mastern rider först och leder det hela. På vardera flanken rider två pikörer. Ingen får rida förbi mastern och heller inte utanför pikörerna.

Man måste hålla avståndet till framförvarande ekipage, en längd vid skritt, två längder vid trav och tre längder vid galopp. Ansvar för avståndshållning gäller framåt, man får alltså inte rida för nära framförvarande häst. Vid hinder skall avståndet vara så att man kan stoppa om framförvarande häst vägrar eller faller.

Alla ekipagen skall hålla masterns tempo, gångarten är valfri. Vid Hubertusjakt måste alla obligatoriska hinder hoppas för att ekipaget ska ha rätt att delta i upploppet. Vid upplopp ger mastern tydligt signal när man får rida fritt och inte förrän i slutet samlas man för en kort kappridning.

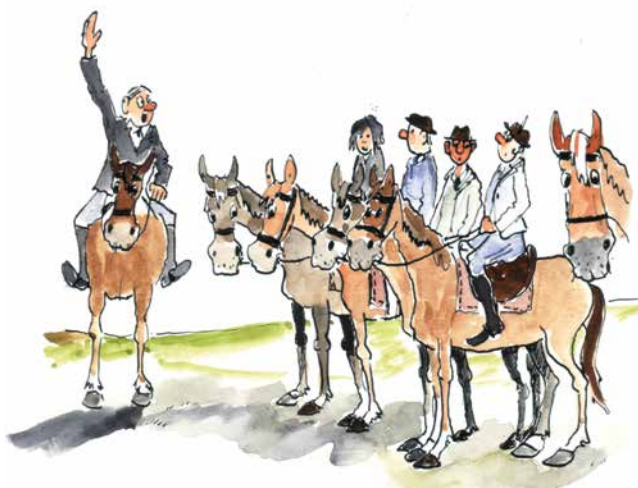

Nu bar det iväg över åkrarna runt byn. Man tog sig över hinder såsom vallar och diken av mindre format, allt tillrättalagt så lätt och enkelt att alla skulle kunna fullfölja ritten utan svårare incidenter. Man kunde följa dem nästan hela vägen uppe från möllan och en del hade till och med kikare och kunde rapportera till de som stod runt omkring.

- Nu är dom bakom Ture på femman.
- Nu är dom nere vid Rudolf Rasmussens ställe.
- Såg du, sa en annan, där va de en som ramla av! Nej, det såg så ut, men han hängde i alla fall på andra sidan hästen!
- Ja, o där é en till som ser ut att ha problem.
- Nu é dom snart vid Christofferssens granedunge.

Ritten gick över stock och sten, över diken och slätmark. Upp emot Christofferssens backar, förbi Adolf Nilssons och bort mot Prästgården. Man hade tillfälligt spärrat av stora landsvägen så att ryttarna sedan kunde ta sig ner mot Engströms och ”Tian”, uppför backen med rävgryten på vällen och sedan upp bakom Knutssons gamla obebodda ställe Gamlegård. Slutligen var man tillbaka och gick i mål på samma ställe som man startade, framför Nils-Hugo Anderssons affär mitt i byn. Äntligen fick man tillfälligt pusta ut efter en lång slitsam ritt och många ömma skinkor fick ta igen sig en stund innan det slutliga provet. Det var ett upplopp på drygt två kilometer. Nu var det slutligen dags för själva upploppet, en kappritt på två kilometer.

Många nyfikna hade samlats inför skådespelet och stod framför brandstationen. Alla ryttarna försökte hitta bra positioner och på en given signal från mastern

flög hela fältet iväg uppför den lilla backen och sedan var det slätmark hela vägen.

Nu fanns det inga hinder, utan det var bara att rida på allt vad man förmådde. Nu var det verkligen riktig hästkapploppning! Det dundrade rejält och det kändes som ett mindre jordskalv när de red förbi. Hästarna flåsade och frustade medan ryttarna manade på dem. Wiveka Thott från Skabersjö var en av de mera erfarna och tog täten direkt och lät sig inte skrämmas av herrarna. De manliga ryttarna kom lite i skymundan. Efter tätekipaget, Wiveka Thott på Paloma, växlade det mellan Karl-Alfreds dotter Astrid, Nils-Gunnar Larssons Eva-Lisa, Sven-Åke Håkansson och Marianne Andersson. Med fyra centimeters marginal lyckade Wiveka ta sig i mål före de övriga.

– Om Marga haft litet större överläpp och längre hals hade hon säkert blivit bättre placerad, sa beridare Andersson, fanjunkaren från Malmö, tröstande till lilla Astrid efteråt. Men du blev ju trots allt femma och det är minsann inte dåligt

– Wiveka Thott är ju med barn och man kan ju säga att det blev en grevlig dubbelseger, sa Nils-Gunnar och blinkade med ena ögat.

– Haha, sa handlaren, ska jag kanske hämta ett extrapris till?

Astrid Andersson var fältets yngsta deltagare. Hon skulle fylla tretton år veckan därpå och hon tilldelades därför ett extra insatt pris som Nils-Hugo i all hast införskaffade.

Den korta men intensiva ritten var alltså över på några minuter. Några tog lite längre tid på sig. De var ovana och red försiktigt. De insåg sin begränsning och tog det hela som ett roligt avbrott i vardagen. De passade på att se sig om i markerna och kom lunkande i mål under småprat om grödor och ”etterhöstaplöjning”.

De kom hellre levande och oskadda hem än chansade på seger.

Handlaren gick i mål någonstans mitt i fältet. Hans ambition var inte att nödvändigtvis vinna, utan han var fullständigt nöjd med sin insats på hästryggen och som arrangör. Han hade dragit igång och fått fart på hela hästintresset i byn och han hade verkligen lyckats. Hästen Orvar tog hästsvanshistorien med ro och den här dagen behövdes inga flugor viftas bort.

Byns första Hubertusjakt var över och man kunde konstatera att det blev en succé. Ryttarföreningen hade gjort en bra insats och man hade visat att man väl kunde mäta sig med de mera erfarna ryttarna från Skabersjö.

Notis i Skånska dagbladet i måndagstidningen efter tävlingarna. 2 november 1953

Hubertusjakt i V. Kärrstorp

Månstorsortens och Skabersjöortens ryttareföreningar hade i söndags arrangerat en lyckad Hubertusjakt i den för ändamålet lämpliga terrängen mellan Västra Kärrstorp och Törringe. Banan, som fick idel lovord hade lagts upp av handlanden N. H. Andersson, Västra Kärrstorp, lantbr. Einar Nimander, Västra Kärrstorp och lantbr. Bertil Larsson,

Hötofta med biträde av beridare Nilsson från Malmö. 12 ryttare, 8 från Månstorp och 4 från Skabersjö startade med N.H. Andersson:i som master och herrarna Nimander och Larsson som pikörer. Banan gick omväxlande över slätmark och backar och mätte drygt 7 km. och här och där var utplacerade fasta hinder. Upploppet mot målet blev strålande och vittnade om ryttarnas goda teknik. Segrare blev grevinnan Wiveka Thott, Skabersjö på Paloma, på andra plats kom fröken Marianne Andersson, Månstorp, på Gunder. 3. Sven-Åke Håkansson, Skabersjö, på Bandit och på fjärde och femte platserna placerade sig fröken Eva Lisa Larsson, Västra Kärrstorp, och Astrid Andersson, Månstorp, den sistnämnda tävlingens yngsta deltagare. Vid målet i Västra Kärrstorp, förrättades prisutdelning av fru Ella Larsson, som förutom de traditionella cypresskvistarna överlämnade pokaler till pristagarna. Bland de många åskådarna, som med intresse följde tävlingarna, märktes bland andra statsrådet Ivar Persson i Skabersjö med maka, kapten Carl Cedergren, Östra Greve och f. d. lantbr. Nils R:son Johnsson, Svedala, båda gamla kända hästentusiaster.

Handlare Nils Hugo Andersson på sin häst Orvar.
Orvars svans växte ut igen så småningom.
Orvar blev 27 år gammal

I TIDNINGEN FÖR 50 ÅR SEDAN – 1963

Av Kjell Bergman

Nyheterna andades framtidstro. Det började skrivas om datorer och laserteknik, förutom de återkommande nyheterna om rymdfärderna. För många framstod de tekniska framstegen som ren ”science fiction”.

Samtidigt hopades en del orosmoln inom världspolitiken. Kapplöpningen ut i rymden var en återspeglning av det kalla kriget mellan de två stormakterna, USA och Sovjetunionen, som frammanade hotet om ett förintande kärnvapenkrig mellan öst och väst. I Sydostasien hårdnade motsättningarna och det tidigare tämligen okända landet Vietnam nämndes allt mer i TV och på tidningarnas utrikessidor.

I juni besökte president Kennedy Västtyskland och framför berlinmuren yttrade han de berömda orden: ”Ich bin ein Berliner!” Även i sitt eget land stödde John F Kennedy kampen för frihet när Martin Luther King i augusti ledde 200 000 demonstranter i Washington i en stor manifestation mot rasförtrycket i USA. Kings tal framför Lincolnmonumentet gick till historien med orden: ”I have a dream...”

Storbritanniens premiärminister Harold Macmillan kom på statsbesök och bjöds till Harpsund av statsminister Tage Erlander som bjöd på kräftor. Vid en boxningssgala på Johanneshov besegrade Ingemar Johansson engelsmannen Brian London på poäng. ”Ingo” blev golvad i sista rondan, varvid tidningarna skrev: ”Vakna Ingo, du vann!” John Steinbeck fick nobelpriset och Lars Görlings ”491” ledde till skandal.

Sommaren fördystrades av den största svenska spionskandalen i modern tid då flygöversten Stig Wennerström anhölls och erkände att han under 15 år sålt försvarshemligheter till Sovjetunionen.

På biograferna kom stjärnspäckade storfilmer som ”Lawrence av Arabien”, ”Spartacus” och ”Så vanns Vilda Västern”. Färgfilmer i vidvinkelformat drog folk till biograferna, trots televisionens frammarsch där ”Hylands hörna” på lördagskvällarna fick hela landet att nästan stanna.

Radion förutspåddes en långsam död, men ”Tio i topp” och ”Svensktoppen” fick ungdomarna att sitta klistrade vid sina transistorapparater. Vi kunde höra ”Regniga natt” med Anna-Lena Löfgren och Thore Skogmans ”Twist i menuett”. Det kom en ny dansfluga – Limbo – som var mera akrobatik än dans, eller ”höjdhopp fast tvärt om”. År 1963 slutade dock i sorg när John F Kennedy blev mördad i Dallas den 22:a november. Han efterträddes av sin vicepresident, Lyndon B. Johnson, som omedelbart efter mordet svor presidenteden i ett flygplan, flankerad av en nerblodad Jacqueline Kennedy.

Goda tider i Svedala

Stortorget förändrades i rask takt. Utmed dess nordsida var bygget av det nya kommunalhusbygget i full gång. Kommunalfullmäktige hade också beviljat 55 000 kronor för dess konstnärliga utsmyckning, utarbetat av konstprofessorn Einar Forseth. Konstverket, i venetiansk smaltomosaik, skulle placeras över entréporten. Det var inte vilken konstnär som helst! Han hade bland mycket annat gjort den guldglänsande mosaikutsmyckningen för Gyllene salen i Stockholms stadshus, som vi varje år kan se på TV i samband med nobelprisutdelningen.

Vid Stortorget's östra sida, där tidigare "Anna mad" hade haft sin matservering, höll ett nytt sparbankshus på att uppföras. Det gamla bankhuset hade sålts till Siriusbröderna i Svedala.

Den nya Centralskolan började redan bli för liten. På förslag från skolstyrelsen biföll "kommunalnämnden" kostnadsförslaget för en utbyggnad, uppgående till 580 000 kronor, som skulle omfatta tre grupprum, handelssal, maskinskrivningssal, musikal med biutrymmen, personalmatsal, nytt elevkapprum, rum för yrkesvalslärare och samtalsrum för läraravdelningen, alla inventarier inkluderade. Den tvehågsenhet inför kostnaderna som hade kommit till uttryck i tidningarna 10 år tidigare var nu som bortblåst. Kommunalnämnden föreslog att utbyggnaden borde komma igång så snart ritningar och övriga handlingar blivit färdiga.

"Växtverk" i Svedala

I tidningarna framstår det som om tätortens expansion nästan skenade iväg. Lantbrukaren Hugo Perssons gård, i hörnet av Bökebergsgatan och Malmövägen, började bli helt kringränd av bebyggelse. Han hade tidigare sålt en del av sin mark för bygget av Centralskolan. Nu ville kommunen bygga på hans mark väster om Bökebergsgatan, ett område på hela 50 tunnland.

Svedala kommun hade beslutat att ansöka om expropriation, men var fortfarande öppen för underhandlingar med markägaren.

Kommunen hade uppenbarligen bråttom och i tidningarna kan man utläsa en viss otålighet för att få markförvärvet i hamn. Det skulle dröja ett par år eller mer innan en expropriation vann laga kraft. Båda parterna fann det lyckligast om en uppgörelse i godo kunde ske innan dess, så att ansökan om expropriation kunde återkallas. I sitt bud hade kommunen inköpet av Centralskolans mark som sitt riktpreis per tunnland.

Utöver detta stora markinköp hade kommunen också nått en uppgörelse med kyrkan om förvärv av "klockarejorden" intill Hugo Perssons ovan nämnda åkermark. Förvärvet från kyrkan omfattade 15 tunnland.

"Sammanslagna skulle de båda områdena, om sammanlagt cirka 65 tunnland, således komma att bilda en fyrkant mellan gamla och nya Malmövägen i norr och söder samt mellan Bökebergsvägen och Roslättsvägen i de båda andra väderstrecken. Den akuta bostadsbristen skulle därmed vara avhjälpt för Svedalas del, området beräknas ge plats för 300-350 egnahem, omtalar kommunalnämndsordföranden, ljuskopist Stig Hardborn."

(Trelleborgs Allehanda, maj 1963)

Vid fullmäktigesammanträdet i slutet av juni kungjordes att priset för Klockarejorden blivit 1,50 kronor per kvadratmeter.

Det var dock inte slut med detta markinköp. Kommunalnämnden hade också träffat en överenskommelse med ägaren av Holma gård att inköpa densamma för 300 000 kronor. Området låg omedelbart söder om det gamla Västerhemmet som nu blivit för litet och otidsenligt. Här byggdes så småningom det nutida äldreboendet Holmagården.

Vid samma möte hemställde kommunalnämnden hos fullmäktige att till HSB försälja det ännu obebyggda området mellan ”4C-området” och Norra Tvärgatan. Man hade varit generös och prutat på priset från 3,50 till 3,00 kronor per kvadratmeter, eftersom HSB beräknade få kostnader för tillfartsgator, vändplatser, spill- och dagvattenledningar samt kostnader för upprättande av stadsplan. Med tanke på priserna på åkerjorden gjorde kommunen således en god förtjänst när denna sedan såldes som tomtmark. Samma sak med de fyra trevåningshus som HSB planerade att bygga vid Bökebergsgatan i hörnet mot Hantverkaregatan, på mark som för ”åtskilliga år sedan” inköptes från Hugo Persson.

Frågan inställde sig också vilken typ av bostad svedalaborna önskade sig. Mellan 30 och 40 av de som stod i bostadskön önskade sig egna hem. Kraven på bättre - och större - bostäder hade vuxit under de goda åren efter kriget.

”Inte minst när HSB-ordföranden Andreasson tittat på Svedala-HSB:s egen statistik rörande fördelningen på iordningställda bostäder är han glad över att vi går mot större lägenheter.

Av de 275 iordningställda lägenheterna är nämligen inte mindre än 20 procent enrumslägenheter och cirka 50 procent tvårumslägenheter. – Skrämmande, anser han.”

(Trelleborgs Allehanda, maj 1963)

Dagens ensamstående ungdomar, på jakt efter egen bostad, är sannolikt av en annan uppfattning.

Svedala som ”badort”

”Nu vill även Svedala bli ’badort’. Haussen i bassäng-byggen har drabbat även den sydskånska köpingen.”

(Sydsvenska Dagbladet Snällposten, september 1963)

Det hade tidigare funnits en simbassäng i Svedala, ungefär vid platsen för det nuvarande Nettos parkering. Bassängen var av det mer primitiva slaget och tog sitt vatten direkt från den närbelägna Sege å, vilket gav vattnet en bruntonad färg och lite ”sumpig” lukt. Här hade det på somrarna bedrivits simundervisning och dessutom tillfälliga simtävlingar. Fortfarande talar äldre svedalabor om den gång då simmarlegenden Arne Borg gästade bassängen för en simuppvisning.

Sedan många år hade man också haft simundervisning i Yddingesjön.

Med den nya tiden höjdes kraven på en mera tidsenlig anläggning för utomhusbad. Andra, närliggande kommuner, som Staffanstorp, kunde redan ståta med exempel på moderna, ändamålsenliga och prisbilliga bassängbyggen.

Det blev Svedalas lokalavdelning av Lions Club som tog initiativet, vilket var unikt i ett

Gamla bild på bassängen

sådant sammanhang. Lions Club, som hade etablerat sina årliga loppmarknader i Excelsiors trädgård vid Kyrkogatan, utfäste sig nu att svara för själva anläggningskostnaderna. I gengäld skulle kommunen ”kvittera” genom att ställa mark till förfogande, betala vatten och avlopp samt övriga driftskostnader.

Siktet var inställt på en tempererad utomhusbassäng med måtten 25 gånger 12 meter och med ett vattendjup som skulle ”främja simundervisningen och den stora allmänhetens rekreativsmöjligheter.”

Lions Club drev på i sin ”Operation Friluftsbad”. Kommunen var tillmötesgående och fattade ett principbeslut som sade ja till den föreslagna uppläggningsplanen. Den lämpligaste platsen ansågs vara Marbäcksområdet, öster om den befintliga ”storhusbebyggelsen” vid Sveagatan mot den nya sträckningen för vägen mellan Lund och Trelleborg (väg 108).

”Hr Hardborn omtalar vidare att frågan om ett friluftsbad i Svedala är gammal och att det till och med finns en av kommunen anskaffad modell men att projektet av skilda anledningar har lagts på is, bland annat i väntan på den nu upprättade generalplanen.”

(Trelleborgs Allehanda, augusti 1963)

”Det långt ifrån definitiva förslag” som Lions Club presenterade skulle bestå av en 25 meter lång betongbassäng i två avdelningar, där en djupare del skulle bli 15 meter bred och med ett djup på 1,2 till 3,8 meters djup, samt en grundare del för simundervisning och barnbad med en bredd på 7 meter och ett djup på 0,7 meter. Till detta kom ”mera påkostade anslutningsbyggnader” för omklädningsrum och toaletter, samt en likaledes påkostad ”tempereringsanordning”. Den totala kostnaden för hela anläggningen beräknades till 225 000 kronor. Allt skulle ingå som en del av ett större friluftsområde.

”Överhettning”

För en del framstod kommunen som fartblind i sina framtidsplaner. I en stor artikel i Trelleborgs Allehanda manade dess lokalreporter Gunnar ”Jocke” Persson till sans och eftertanke. Han sparade inte på krutet:

”Nu kan man emellertid fråga sig – med all respekt för Lions och det stora arbete man utträttat med sin hjälpverksamhet – om inte ett friluftsbad trots allt är en samhällelig angelägenhet?

Och vidare kan man fråga sig om Svedala har så stor nytta av ett dylikt bad jämfört med vad en sådan anläggning kostar. Med den närhet som vi har till våra kuster med dess salta vatten tror vi inte att ett friluftsbad i köpingen skulle bli tillräckligt frekventerat. Detta satt i relation till kostnaderna.”

/.../

”Låt oss istället bygga ett simhallsbad, gärna i anslutning till en kombinerad gymnastik- och idrottshall, och med en bassäng som tillåter internationella simtävlingar.”

(Trelleborgs Allehanda, september 1963)

”Jocke” föreslog att Lions istället kunde bidra till det blivande badets konstnärliga utsmyckning. På tal om detta föreslog han vidare att Lions ”förmåga att på ett trevligt och tilltalande sätt skaffa medel till olika ändamål” kunde användas för upprustning av Aggarps kvarn:

”Genom ett gåvobrev har denna vackra holländaremölla tillfallit Svedala rödakorskår, där man nu gnuggar sina geniknölar hur man skall kunna få ihop medel för möllans restaurering och inredande av ett bygdemuseum här.

Om vi inte missminner oss har man fått ett anslag av köpingen, men det förslår nog inte långt. Gamla möllor kostar pengar att restaurera. Men sedan står de också som kulturminnesmärken för bygden. Snälla Lions! Tänk på den gamla möllan i Aggarp nästa gång Ni skall ha ett evenemang!”

(Trelleborgs Allehanda, september 1963)

Som avslutning tog ”Jocke” upp ”köpingens monumentala byggnader” kring

Stortorget som var på väg att få en helt ny utformning genom sparbanksbygget och ”stadshuset”:

”Det var i grevens tid man fick påbörjat bygget. Strax efter starten kom ’överhettningen’ på byggnadsmarknaden och just nu är det tvärstopp för offentliga byggen av ’stadshuskaraktär’. För en gång skull har köpingen haft tur, och en viss skicklighet har otvivelaktigt präglat myndigheter och chefstjänstemän, som har lyckats skaffa både tillstånd och pengar till bygget.”

(Trelleborgs Allehanda, september 1963)

På nationell nivå befarade man att landet var på väg att ”förbygga sig” och ”Jocke” undrade om inte Svedala var på väg i samma riktning när ”köpingen just nu sjuder av expansion”. Han nämnde därvid Centralskolans utbyggnad och de stora markinköpen. Trots detta är han positiv till kommunens möjligheter att förvärva hela det gamla sockerbruket med tillhörande mark som han menade skulle lämpa sig ypperligt för bebyggelse. Frågan är om nutidens människor skulle instämma med ”Jocke” när han påtalar hur förträffligt det blir ”då den nya vägen mellan Lund och Trelleborg kommer att stryka alldeles in till detta område.”

”Bilismens tidevarv”

Bygget av den nya vägsträckningen mellan Staffanstorp och Svedala, väg 108, gick i rask takt. Arbetet med den tre kilometer långa fortsättningen mot Aggarp beräknades gå lika snabbt. Det fanns dock ännu inte några planer på en fortsättning vidare mot Alstad och Trelleborg. Den nyanlagda väg 108 till Lund prisades i pressen, framför allt vid en jämförelse med den gamla ”kostigen” som ringlade sig fram från by till by.

Vägomläggningens första etapp mellan Nevishög och Yddinge tegelbruk hade tagits i bruk föregående år. Den andra, pågående etappen skulle ”smita” utmed Yddingesjöns östra strand för att därefter läggas ut på Lundabanans gamla banvall.

”Men man följer inte slaviskt banvallen utan avvikelser har gjorts där det annars skulle ha blivit väl skarpa kurvor som vi ser det i bilismens tidevarv.”

(Trelleborgs Allehanda, maj 1963)

Den nya vägen ansågs vara fin, modern och tidsenlig. Med en asfalterad bredd på åtta meter, varav sex meters körbana, ansågs den ge en god säkerhetsmarginal.

”Men inte bara som trafikant utan också som naturvän gläds man åt nybygget. Räknat norrifrån har man först slättbygden med sina underbara vyer, sedan färdas man utmed

den vackra Yddingesjöns strand och till sist före Svedala genom en annan naturpärla, Bökeberg, där en mindre skogsskövling blir det enda ärret som en följd av vägomläggningen.

Gott om rastplatser blir det förstås och parkeringsplatser på bland annat den gamla vägen genom Bökeberg.

Alltså omväxling så det förslår för naturvännen och för den nyktre trafiktänkaren. En kilometerlång jättekurva vid Yddingesjön verkar som fenedrin för den som kanske nickar till under rakkörningen.”

(Trelleborgs Allehanda, maj 1963)

Som avslutning nämnde han att man på sträckan mellan Bökeberg och Svedala, i Södikenområdet, hade fått tömma fem stora mossar på dess jord för att ersätta denna med lera, sand och grus.

Allt blev en hyllning till bilismen och den nya tidens framsteg. Det hade gått fort, så fort att man redan glömt bort järnvägen Lund-Trelleborg som lagts ner tre år tidigare. När man nu framhöll den nya vägsträckningens naturupplevelser så hade man uppenbarligen också glömt bort fördelarna med att koppla av i en tågupé medan man i lugn och ro njöt av naturen och landskapet.

Återstod så sträckan Malmö-Ystad för att fullborda Svedalas omvandling från ”järnvägsknut” till ”landsvägsknut”. Den nyanlagda vägen i samhällets norra utkant (nuvarande Hyltarpsvägen) hade från början arbetsnamnet ”Nya Landsvägen”. Nu smiddes nya vägplaner, varvid den fick namnet ”Nya Malmövägen”. Tanken var att ersätta den gamla landsvägen till Malmö med en ny, rakare och bredare väg som gick utanför byarna.

”Den nya vägen får en sträckning norr om bebyggelsen i Oxie, Toarp och Hyltarp samt dessutom norr om järnvägslinjen Malmö-Ystad varigenom två nuvarande järnvägs-korsningar elimineras. Från Skabersjö gods och fram till trakten av Hyltarp följer den nya vägsträckningen järnvägslinjen. Vid projekteringen har strävan varit att utforma en väglinje med hög standard i såväl plan som profil och med en sträckning helt utanför bebyggelsen.”

(Skånska Dagbladet, november 1963)

När planerna på Sturups flygplats började ta form lades projektet på is. Det blev aldrig genomfört. År 1972, när flygplatsen var färdigbyggd, anlades en ny motortrafikled rakt genom landskapet, utan hänsyn till åkerjorden, naturvärdena och kulturlandskapet. Den fick namnet E14. Den nya motortrafikleden skar av alléerna vid Skabersjö och fortsatte över den vidsträckta Tudaremossen. Senare blev den utbyggd till den fyrfiliga motorväg som finns idag, med namnet E65.

Bild på den nutida (2023) ombyggnaden av väg 108 mellan Holmeja och Klågerup

I december kunde polisens statistik uppvisa glädjande siffror vad gällde svedalas bilförare. Antalet förseelser mot vägtrafikkförordningen under det gångna året uppgick till 64, mot 92 under föregående år. Fyra fall av rattfylleri hade anmälts, mot 15 året innan, såvida inte rattfylleristerna i Svedaladistriktet hade haft större tur under det gångna året och ”mera sällan haft samma vägar som ordningsmakten.” Krockarna var oftast lätta och inte fler än att man kunde läsa om dem i tidningarna.

”Krock i gatukorsning. En lättare krock mellan två personbilar inträffade vid 14-tiden i söndags i korsningen Frejagatan och Pilgatan i Svedala. Inga personer skadades och fordonen fick endast lättare plåtskador.”

(Trelleborgs Allehanda, januari 1963)

”Kommunblocksfrågan”

Statsmakterna såg med oblida ögon på de alltför många och små kommunerna i landet, framför allt för att kommuner med liten befolkning inte skulle kunna orka med framtidens växande krav. Länsstyrelserna fick därför i uppgift att utreda och föreslå kommunsammanslagningar. Man föreslog olika ”block”, utifrån vissa kriterier, vilket fick känslorna att svalla bland politiker och medborgare, i kommunalnämnden och ”ute

Hylltarpsvägen idag, efter ombyggnaden

i byarna”.

Länsstyrelsen föreslog att ”block Svedala” i framtiden skulle omfatta Svedala Köping, Bara kommun samt Törringe och Västra Kärrstorps församlingar i Månstorps kommun, med Svedala som centralort.

Nu blev det rabalder, framför allt bland Börringeborna som såg sig själva som svedalabor.

”Vid senaste kommunalfullmäktigesammanträde i Anderslöv uttalade en av ledamöterna, som var boende i Börringe församling, att börringeborna ha ingenting gemensamt med Anderslöv annat än de kommunala sammanträdena. Även om detta kanske var överord, avspeglar dock ett sådant yttrande stämningen inom församlingen”

(Skånska Dagbladet, mars 1963)

Länskolnämnden hade tidigare beslutat om vilka församlingar som skulle tillhöra Svedalas högstadielområde. Detta sammanföll i allt med länsstyrelsens förslag för "block Svedala" och innefattade därmed inte Börringe. Som en följd därav hade Svedalas kommunalfullmäktige i maj 1962 överklagat länskolnämndens beslut.

Det blev en härva av olika överklaganden. Svedalas politiker ställde samstämmigt upp för Börringe. Vad Bara beträffade var de däremot påfallande tysta, som det framstår i tidningarna. Kanske var de lite avvaktande, med tanke på Baras närhet till Malmö. Man visste dessutom inte var baraborna ansåg att de själva hörde hemma.

"Länsstyrelsen påpekar visserligen, att i norra delen av Bara kommun planeras en betydande egnahemsbebyggelse. Denna del gränsar intill Malmö stad, och fullmäktige håller icke för otroligt, att om ifrågavarande område kommer att bebyggas med hundratals egnahem, kan fråga sannolikt småningom uppstå om inkorporering av hela detta egnahemsområde med Malmö stad. Om utvecklingen sker på sätt, som fullmäktige befarar, måste andra kommunområden tillföras Svedalablocket så att detsamma kan förutsättas bli livskraftigt."

(Skånska Dagbladet, mars 1963)

Förmodligen innefattades Börringe i "andra kommunområden". Det förefaller nästan som om Svedalas kommunalfullmäktige satte allt på sin spets, att man ställde upp för börringeborna till den grad att man kunde "ge upp" Bara för deras skull. I en namninsamling hade 760 församlingsbor av Börringes 903 invånare framhållit att Börringe kommersiellt, ekonomiskt och kommunikationsmässigt hade störst anknytning till Svedala.

"Börringe församlings önskan att tillhöra Svedala-blocket är enligt fullmäktiges mening mycket befogad. Samhörigheten med Svedala kom också till uttryck vid senaste kommundelningsreformen, då Börringe beslöt uttala sig för att församlingen ville sammanslås med dåvarande Svedala kommun, numera Svedala köping."

(Skånska Dagbladet, mars 1963)

Svedala kommunalfullmäktige var beredda att gå "till kungs". I april fick kommunalnämndens presidium och kommunalfullmäktiges ordförande i uppdrag att gemensamt utarbeta ett förslag till skrivelse "med adress högsta ort."

I juni avgick denna skrivelse till Sveriges regering. I dess slutliga utformning förefaller Svedalas politiker att ha blivit lite kaxiga och "hagalna" i sin syn på länsstyrelsens förslag:

"Länsstyrelsens förslag har blivit ensidigt i sin utformning, heter det vidare. Detta resultat har uppnåtts genom att länsstyrelsen velat bevara Anderslöv som självständig kommun.

En rationell lösning av kommunindelningen torde vara att hela Anderslövs kommun med undantag av Gärdslövs och Önnarps församlingar, vilka har naturlig samhörighet med Skurups kommun, tillföres Svedala köping. Härigenom skulle en bärkraftig kommun bildas i stället för två kommuner som på grund av sitt svaga befolkningsunderlag inte tillfredsställande kan lösa sina uppgifter.

I fråga om länsstyrelsens förslag att tillföra Svedalablocket även Bara kommun påpekar kommunalnämnden att stora delar av Bara kommun har en naturlig samhörighet med Malmö stad och Staffanstorps kommun. Endast Skabersjö församling har sina intressen riktade mot Svedala.

Vid uppvaktning hos länsstyrelsen har man från Svedalas sida förklarat sig inte vara ovillig till en omprövning av Baras anslutning till Svedala, om detta kan medföra en lättare lösning för Börringes anslutning dit.”

/.../

”I första hand hemställes alltså att Börringe församling tillföres Svedala kommun samt i andra hand att Svedalablocket skall omfatta Svedala köping, Törringe och V. Kärrstorp av Månstorp kommun, Anderslövs, Grönby och Börringe församlingar av Anderslövs kommun, Fru Alstad och V. Alstad av Alstads kommun samt Skabersjö församling av Bara kommun.”

(Trelleborgs Allehanda, juni 1963)

Svedala ville således hellre utvidgas söderut, istället för norrut.

Vi vet hur det gick. Det blev ”Svedala-Bara”, plus Törringe och Västra Kärrstorp från Månstorp. Den stora segern var dock att Börringe tillfördes Svedala från Anderslöv. Svedala hade spelat ett högt spel och avgått med segern. Den stora ”förloraren” blev Anderslöv som helt försvann som självständig kommun, för att istället tillföras Trelleborg.

Nya tider

De goda tiderna innefattade även demokrati och medinflytande. I december fick Svedala grundskola sitt första elevråd. Dess första styrelse bestod av högstadiets ordningsvakter, som i framtiden skulle organisera regelrätta val. Vid styrelsens första sammanträde utarbetades förslag till stadgar och verksamhet för att presenteras på det första elevrådssammanträdet.

Charterresorna till Sydeuropa blev allt fler och överkomliga för ”vanligt folk”. Fjärran länder kom närmare.

Under sommaren reste åtta scouter från Svedala scoutkår till USA, tillsammans med andra svenska scouter. Detta var något mycket stort år 1963. Resan gick med tåg via Paris, varefter man åkte båt till New York, för att därefter med buss nå slutmålet Milwaukee, Wisconsin. Hela resan tog sju veckor och var en utbytesresa, vilket innebar att Svedala samma sommar gästades av åtta scouter från Milwaukee som blev ett exotiskt

inslag i vårt lilla samhälle. Jag var själv en av de åtta svedalascouterna och minns för alltid denna sommar som ”amerikasommaren”.

Under hösten arbetade klass 9g vid grundskolan på att ge ut en jultidning, för att därmed kunna finansiera en resa till Paris i slutet av vårterminen 1964. Klassföreståndare och ledare för projektet var den legendariske språkläraren Alf Andersson.

I november kunde i tidningarna ta del av en nyhet som i framtiden skulle få stor betydelse för Svedala.

”AB Åbjörn Andersson i Svedala samt Arbrå Verkstad AB i Arbrå och Örebro har beslutat att etablera ett samgående för att ytterligare rationalisera företagens tillverkning. Båda företagen producerar bland annat likartade maskiner för kross- o. sorteringsanläggningar.”

/.../

”En sådan rationalisering har alltmer framstått som ett villkor för att företagen skall beredas möjligheter att saluhålla sina produkter till priser, som kan hävda sig i konkurrensen på den hårdnande internationella marknaden.”

(Skånska Dagbladet, november 1963)

Svedalascoutererna uppställda framför stadshuset i Milwaukee på USA:s nationaldag den 4:de juli, då de var stadens officiella gäster. Från vänster står Hans Sandberg, Per-Olov Kullberg, Jan Sandberg, Olof Jarnebrant(ledare), Bo Jarnebrant, Carl-Johan Gadd (från Anderslöv) ocj Lars Jarnebrant.

FRÅNARKIVET

Av Mats Olsson

I år hittade jag bilder i Sture Falheds fotosamling tagna på 1950-talet och fram till 1961 som jag tycker är intressanta. Under den tiden expanderade bilismen och bensinmackarna byggde nytt eller byggde större, TV:n slog igenom och blev allmän i våra hem, vilket avspeglar sig i mina val av bilder.

På samma plats som kommunhuset finns idag låg även det gamla som ersattes av det nuvarande. Kommunförvaltningen var inte så stor på den tiden. Året är 1953, Åbjörnsgatan korsar Kyrkogatan och sträcker sig obruten längs nordvästra sidan av Stortorget.

På vidstående sida ser man Stortorget från Storgatan. En telefonkiosk finns givetvis på torget. En sådan fanns på de flesta torg i hela Sverige på den tiden, 1953. I år 2013 tar man bort de sista och därmed finns ingen kvar i hela riket.

Taxistationens stora taxibilar står parkerade på torget. De ser väldiga ut jämförelse med de andra personbilarna som står där. Taxibilarna hade förutom ett vanligt baksäte ett bakåtvänt hopfällbart säte framför sig för att kunna ta så många passagerare som möjligt. Taxistationen hade sin hemvist i en byggnad på Stortorget i hörnet mot Stortorget och Bankgatan. Förutom att beställa taxi kunde man även köpa bensin och låna toalett där.

Där Långgatan, Skolgatan, den nya Järnvägsgatan och Börringevägen sammanstrålar är det numera en rondell. Här har det under de senaste åren legat en Din-X mack. Från början var det en Gulfmack som drevs av vulkanisör Larsson som hade sin gummiverkstad på andra sidan gatan. Ganska snart, ca 1950, var det Sven Adersson som övertog rörelsen. Från början var det bara en mindre byggnad som tillhörde macken, men 1960 byggdes en ny större byggnad som förutom försäkningsutrymme innehöll både smörj- och tvätthall. På fotot från invigningsdagen den 20:de juni '1960 var personalen klädd i uniform och skärmmössa. Sven står och tankar målaremästare Jack Larssons Ford Costomline av 1956 års modell. Den andra bilen är ett annat så kallat vrålåk, en Ford Mercury Sun Valley av 1955 års modell som en disponent Svensson från Malmö ägde.

Höger sida uppe: Detta hus på Södergatan 8 byggdes någon gång i slutet på 1920-talet av kompanjonerna Otto Lindvall och Axel Sjövall för att ha korgmöbeltillverkning där. Otto Lindvall blev genom kärlek till Elfrida Pettersson, café och konditoriägare på Storgatan, tvungen att lämna kompanjonskapet med Axel Sjövall (se vår årsbok 2007). Utåt gatan fanns ett café och i källaren en öl- och biljardsalong. Fotot är från 1956 och då hade Thysells möbler försäljning i hela gatuplanet. Huset revs 1991 för att ge plats åt bostadshuset Staren.

Höger sida nere: Axel Sjövall till höger och trotjänaren Ernfrid Jönsson håller här på att tillverka spiraler av rotting som sedan blir en detalj på en korgmöbelel. Axel Sjövall, som alltid, med en cigarr i munnen, tänd eller otänd.

Vänster sida uppe: Fotot taget från järnvägsstationen mot Storgatan. 1958 då det är taget fanns vårt postkontor i byggnaden till vänster. I samma ingång fanns Skånska Banken. Rakt fram ser man bostadshuset som gick under namnet "Kasernen". I huset fanns tio lägenheter. En skylt på gaveln visar att det fanns ett metallgjuteri inne på gården. Det drevs av husets ägare Nils A. Nordström

Vänster sida nere: Förutom den ovan nämnda "Kasernen" ser man Järnvägshotellet till höger. Utanför står en stor fin bil som väckte min nyfikenhet. En titt i fordonsregistret på länsarkivet visade att den tillhörde Gurli Hellqvist och Hans Mattsson på Nya Gästgivaregården i Brösarp. De drev i flera omgångar även Svedala Järnvägshotell. Bilen är en Packard Eight, årsmodell 1951. Foto från 1958.

Under många år hade Göte och Elsa Jönsson affärsverksamhet i detta hus som låg på Storgatan, där ICA-butiken låg till för ett år sedan. Enligt skylten hade Göte verkstad och sålde cyklar, mopeder, radio- och tv-apparater samt symaskiner där. En slang med tryckluft hänger på väggen där man kunde pumpa sin cykel vid behov. Utanför står också två cykelkärror som man kunde låna och transportera hem större och tunga saker på. Det kunde vara en påfylld gasoltub som Göte sålt eller kanske en tvättmaskin som han sålt eller som han bara hyrt ut.

Elsa hade butiken till höger. På skylten står "Centrums Fiskaffär. Färsk fisk, inläggningar och Djupfryst". Till vänster intill låg "Nissens frukt och kolonialvaruaffär" som har en automat på väggen där man kunde köpa kaffe när butikerna var stängda. Fotot är från 1960.

1958 då fotot är tagen hade televisionen kommit till byn. Ingen TV syns i affären men Göte lockar en ung herre att köpa TV med hjälp av en broschyr med en vacker kvinna på omslaget. Sådana knep krävdes kanske för det fanns många handlare som konkurrerade om TV-kunderna. Under en tid lär det ha funnits sex affärer som sålde TV-apparater i Svedala. I affären står mopederna på rad och i hyllorna står ett brett sortiment av radioapparater. I taket hänger trehjulingar och längst till höger står en av de första elektriska tvättmaskinerna, en sådan som jag tidigare nämnde att man även kunde hyra. Tvättmaskinen bestod av en behållare som hade en typ av propeller i botten som fick tvätten att rotera. Tvättmaskinen värmden inte vattnet utan det fick man värma på annat sätt och hålla i behållaren.

På översta fotot på nästa sida sitter Göte Jönsson i sin radio- och TV-verkstad och reparerar en radio. 1958 då fotot togs fanns inte mycket halvledarekomponenter i radio- och tv-apparaterna utan det var så kallade "rörapparater" som både krävde mer plats och energi.

På det nedre fotot på nästa sida står Göte Jönsson och en kund och betraktar en broschyr på det senaste i TV-branschen. 1960 då fotot togs var utbudet av TV-apparater i affären så stort att de konkurrerat ut mopederna om golvutrymmet.

Klass 4A på "Vita skolan" 1955. Klasslärare var Edvin Foreby som var en eldsjäl som lärare och i synnerhet som musiklärare. Alla elever fick lära sig spela instrument, allt från avancerade som fiol och dragspel till enklare som tamburin eller triangel. Man kan nog påstå att Edvin Foreby var grundaren till kommunala musikskolan i Svedala. Större delen av denna klass hade honom från tredje t.o.m. sjätte klass. Därför hann de bli riktigt duktiga och fick visa upp sig vid skolavslutningar och julfester. Det berättas att i sjätte klass föstes skolbänkarna undan och det spelades upp dansmusik. Sedan fick eleverna bjuda upp och lära sig dansa.

Främre raden fr.v. 1 Alf Hansson, 2 Sven-Erik Larsson, 3 Sven-Erik Bjälvik, 4 Jan-Erik Krantz, 5 Jan-Erik Jacobsson, 6 Leif Lundberg, 7 Kjell Hansson, 8 Bo Svensson.

Andra raden fr.v. 1 Per-Erik Jönsson, 2 Johnny Andersson, 3 Ingemar Magnusson, 4 Ann-Louise Rosenlund, 5 Lena Nordoff, 6 Ulla-Britt Nilsson.

Tredje raden fr.v. 1 Nils-Christer Andersson, 2 Claes Sjöland, 3 Rolf Martinsson, 4 Christer Sörensson, 5 Barbro Larsson, 6 Berit Jönsson, 7 Kerstin Zaar, 8 Sonja Persson, 9 Margareta Palmqvist, 10 Ulla Centergård, 11 Anna-Greta Jönsson, 12 Lisbeth Göthenqvist.

Fjärde raden fr.v. 1 Inger Ahlberg, 2 Magnus Hellstrand, 3 Anders Christersson, 4 Bo Sahlée, 5 Nils-Åke Åkesson, 6 Ann-Marie Wikström, 7 Bodil Boy, 8 Marianne Larsson, 9 Ulla Persson, 10 Karin Blomberg, 11 Folkskollärare Edvin Foreby.

I huset på med adressen Storgatan 29-31 har det varit skoaffär sedan 1897 då Oskar Andersson började som skomakare där. Hans son Nils övertog rörelsen 1932 och ända fram till '1961 var det han eller familjemedlemmar som drev skoaffären.

Den 26:e augusti 1961 öppnade "Kjells Skor" i lokalerna. På fotot från öppningsdagen står Kjell Kvarnerup tillsammans med sina biträden Kerstin Trenk, till vänster, och Bodil Olsson senare Holmkvist.

Redan 1963 övertogs rörelsen av Stig Jacobsson och affären kom då att heta "Sko-Stig". Stig Jacobsson överlät i sin tur rörelsen 1991 till Domus i Svedala som drev affären under namnet "Sko-Pantern".

Stig Jacobssons son Kent övertog rörelsen 2003 och stängde 2006. Därmed var skomakar-epoken slut i huset.

De som äger rättigheterna till bilderna i denna bok har i vissa fall angivits vid bilden. Förutom dessa har nedanstående personer eller institutioner bidragit med bilder eller illustrationer. I många fall äger de också copyrighten till bilden eller motsvarande och har medgivit publicering av densamma. I några fall har vi försökt att hitta ägaren till copyrighten men misslyckats. Skulle någon ha krav på oss i efterhand angående detta ber vi vederbörande kontakta oss.

Svedala Kommuns bildarkiv
Föreningen Svedala-Barabygdens bildarkiv
Sture Falheds donation
Folklivsarkivet i Lund
Nils Fredriksson utbildning, Svedala

Christer Andersson
Roland Hansson
Per Jystrand
Arne Jönsson
Karl-Erik Karlberg
Bertil Lundahl
Christer Neleryd
Mats Olsson
Hans Sandberg